

BEYLİKDÜZÜ TARİHİ
Yrd. Doç. Dr. Arif Kolay
Dr. Şefik Memiş

1- BİZANS VE ÖNCESİNDE BEYLİKDÜZÜ

Sınırları içerisinde kalan bölgede henüz pek fazla kalıntıya rastlanmamış olması, ilk bakışta Beylikdüzü'nün tarihi konusunda yanıltıcı bir izlenim verebilir. Fakat yerleşim yerlerinin sınırları zamanla, başta yönetsel olmak üzere çeşitli nedenlerle değişikliğe uğradığı için, özellikle de İstanbul gibi dünyanın tarihsel doku bakımından en zengin şehirlerinden birinde, bir semtin tarihine ilişkin izleri sürerken, resmi sınırlardaki bu tarihsel değişkenliği gözardı etmeden, yanlış peşin hükümlere karşı belirli bir esnekliği sürekli gözetmek, semtleri çevredeki yerleşim yerleriyle birlikte değerlendirmek gerekir. Bu bakımdan Beylikdüzü ve çevresinin sanılanın aksine İstanbul'un, hatta Türkiye'nin ve dünyanın en eski yerleşim yerlerine aslında çok yakındı.

Türkiye'nin bilinen en eski yerleşim yeri, içinde paleolitik döneme ait kalıntılar bulunan Yarımburgaz Mağarası'dır. Günümüzden 300 bin yıl öncesinden bu yana insanlar ve hayvanlar tarafından kullanıldığı öne sürülen bu mağara, aynı zamanda dünyanın da en eski yerleşim yerlerinden birisi olarak kabul edilir. Bugün Beylikdüzü olarak anılan bölgenin çok yakınında, komşu semt Başakşehir'in sınırları içinde kalan Yarımburgaz Mağarası, 2001 yılında birinci dereceden arkeolojik sit alanı ilan edilmişti. İnsanların Afrika'dan dünyaya yayıldığı ve henüz boğazlar oluşmadığı için (Marmara Denizi 20 bin yıl öncesine kadar bir göldü), Avrupa'ya geçmek için en elverişli yolun İstanbul olduğu tezine bakılırsa bölgenin tarihsel zenginliği daha kolay anlaşılır. Bunun yanında yine günümüzdeki Beylikdüzü semtinin çok yakınlarında, Büyükçekmece ve Haramidere çevresinde, ortalama 40 bin yıl öncesine ait aletlerin bulunduğunu da hatırlamak gerekir.¹

İki Antik Kent Arasında Beylikdüzü

Beylikdüzü, coğrafi olarak İstanbul'da MÖ kurulduğu bilinen iki antik kentin arasında kalır: MÖ 7. yüzyılda, tarihi yarımada üzerinde kurulan Byzantion ve bugünkü Silivri'nin olduğu bölgede kurulan Selymbria. Bu antik kentler, Yunan koloni hareketi başladıktan sonra

¹ Mine Soysal, Kentler Kenti İstanbul, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, t.y., s. 3.

tarih sahnesine çıkmıştır. Yine bu iki antik kentin arasındaki bölgede, Küçükçekmece gölü havzasında, Rhegion adında bir antik yerleşim daha vardır; fakat burası Byzantium'un teritoryumu içinde kaldığı için müstakil bir kent değil fakat Byzantium'a bağlı bir köy olarak değerlendirilir. Bilindiği gibi Beylikdüzü ilçe olmadan önce Büyükçekmece'ye bağlıydı. Büyükçekmece de aynı dönemde Athyra olarak bilinen ve sonraları Byzantium'a bağlanan yerleşim yerinin üzerindedir. Bu, bugün Beylikdüzü olarak anılan bölgedeki yerleşimin de çok öncelere uzandığı tahminini yürütmek için geçerli bir sebeptir. Fakat daha da geriye gidilebilir: Çünkü Beylikdüzü, varlığı birkaç sene öncesinde başlayan kazılarla saptanan, içinde yaklaşık 4000 yıl öncesinin bulgularına rastlanan ve Anadolu'da yaşayan Hititlerin de izlerini taşıdığı söylenen, bugünkü Avcılar ilçesinin sınırları içindeki Bathonea antik kentine de oldukça yakındır.

Beylikdüzü olarak bilinen bölge, tarihte İstanbul'un sınırlarını teşkil eden şehir duvarlarının dışında kalır. Fakat bölgeyi tamamen İstanbul'un dışında değerlendirmek doğru olmaz, çünkü aslında sur dışında yer almasına rağmen güvenlik sınırları bakımından İstanbul'un içinde sayılıyordu: Beylikdüzü, Bizans İmparatoru I. Anastasios'un İstanbul'u Trakya tarafından gelebilecek Hun, Bulgar ve Slav akınlarından korumak için yaptırdığı, Karadeniz'den Marmara Denizi'ne kadar uzanan Anastasios Surları'nın muhafaza ettiği içeri bölgeye düşer. Kısacası, Beylikdüzü'nün antik dönemde Byzantium ve sonrasında Doğu Roma'nın başkenti olacak Konstantinopolis'in hinterlandı içinde yer almaktadır. Yine Romalıların inşa ettiği, Arnavutluk'tan başlayıp Trakya'yı katederek Melantias (günümüzde Silivri semti içindedir) ve Hebdomon (günümüzde Bakırköy semti içindedir) üzerinden İstanbul'a ulaşan 1120 km uzunluğundaki meşhur Egnatia Yolu'nun (MÖ 2. yy) güzergahına yakınlığı, kuşkusuz bölgenin tarihi bakımından dikkate değer bir başka ayrıntıdır. Egnatia Yolu; Silivri (Selymbria), Büyükçekmece (Athyras) ve Küçükçekmece Gölü havzasındaki Rhegion antik yerleşimlerinden geçerek İstanbul'a ulaşır.²

Egnatia Yolu, Angurya'dan Geçer

Bugün, hiç değilse şimdilik, Egnatia Yolu'ndan günümüze kalan Marmara'daki arkeolojik buluntular Adriyatik ile Karadeniz'i birleştiren bu tarihi Roma yolunun Balkanların diğer bölgelerindeki güzergahına kıyasla daha azdır. Fakat bu anayolların kaynaklarda geçmeyen

² Cyril Mango, The Triumphal Way of Constantinople and the Golden Gate, Dumberton Oaks Papers, p. 175.

küçük patikalar ve sokaklarla beslendiği bilindiği için, çevresinin tarihsel mirasına yaptığı katkıyı da hatırdada tutmak gerekir. Nitekim Egnatia Yolu'nun bir parçasının Büyükçekmece üzerinden "Angurina tarım arazisi"ni kat ederek İstanbul'a doğru ilerlediği bilgisine kayıtlarda rastlanır.³ Buradaki Angurina, modern Beylikdüzü'nün sınırları içerisindeki meşhur Anguria çiftliğidir.

Yakın tarihte yapılan arkeolojik araştırmalarda Angurina'nın aslında İstanbul'un en eski limanı olduğuna ilişkin kuvvetli kanıtlar bulunmuş, burası 2008 yılında alınan bir kararla 1. dereceden arkeolojik sit alanı olarak kabul edilmiştir. Bulunan kalıntılar sayesinde M.Ö 4. yüzyılda inşa edildiği anlaşılan Angurina, Beylikdüzü sınırları içindeki Kavaklı sahilinde yer almaktadır ve günümüzde İstanbul'da ortaya çıkartılan en eski liman olarak kayıtlara geçmiştir. Yapılan çalışmalar sonrasında burada bir ambar deposu bulunduğu da tespit edilmiştir. Bununla birlikte bölgenin birinci dereceden deprem bölgesi olduğunu, tarih boyunca birçok deprem yaşadığını, diğer yandan denizin hemen dibinde yer aldığını ve gerek sarsıntılar, gerekse kuvvetli rüzgarlar nedeniyle kaybedilen topraklarla birçok kalıntının da tarihin karanlıklarına gömülmüş olabileceğini unutmamak gerekir.⁴

2- KÖY İSİMLERİNİN KÖKENLERİ

Beylikdüzü'nü oluşturan bölgede bilinen üç eski yerleşim yeri vardır: Bunlar, sonradan aldıkları Türkçe isimlerle Gürpınar, Yakuplu ve Kavaklı köyleridir. Tarihi belgelerde bu köylere ilişkin müstakil kayıtlara rastlamak güçtür. Bununla birlikte, tarih boyunca bağ-bahçe dolu bir tarım bölgesi olduğu bilinen Beylikdüzü'nün köyleri kimi zaman Yunanca isimleriyle karşımıza çıkar. Buna göre Kavaklı'nın eski ismi, Gardan, Garden ya da Gardas (Γάρδας) olup İngilizce'de "bahçe" anlamına gelen "garden" sözcüğünü hatırlatır ve bağ-bahçe bakımından zengin olduğu bilinen yörenin tarihiyle örtüşür.

Yakuplu'nun eski ismi Trakatya, Trakada veya Trakas'tır; fonetik olarak "Trakya" kelimesini hatırlatır ve bölgeye Trakya ismini veren Trak kabilelerinin yerleşimiyle ilgili olabileceği düşünülür, zira Trakiati (θρακιάτι) *Trakya'ya özgü* demektir.⁵

Bununla birlikte "Thraka" Yunancada "kül" ve "Thrakas" ise "köz" anlamına gelmektedir. Dolayısıyla, bu iki kelimenin yanmakla ilgili anlam dünyasıyla bölge tarihinin bir ilişkisi

3 The Byzantine Road System in Eastern Thrace: Some Remarks, Andreas Kuelzer, 4th International Symposium on Thracian Studies, Byzantine Thrace Evidence and Remains, p. 193.

4 The International Journal of Nautical Archaeology, vol .43, I, p. 179.

5 A Greek and English Lexicon, Clarendon Press, Oxford, 1940, s 298 / θρακιάτι

olabileceği ihtimali de gözardı edilmemelidir. Öte yandan kelimeyi Tarakatia olarak alıp bunu "tahta hisar" anlamına tahvil edenler de vardır. Her halükarda Yakuplu köyünün adı Beylikdüzü'nün meşhur çiftliği Angurya ile birlikte anılır. Yunancada "anguri" (αγγούρι) salatalık demektir. Öte yandan "Anguria" kelimesi İtalyancada "karpuz" anlamında kullanılır ve Antik Yunan'daki "angourion" sözcüğünden gelir. İngilizcede "turşuluk hıyar" anlamına gelen "gherkin" sözcüğünü de etimolojik olarak, "Angourion" ile aynı kökten orta Yunan'daki "ham, olgunlaşmamış," anlamına gelen "agouros" kelimesine isnat ederler.⁶ Dolayısıyla bu kelimenin etimolojisi, yörede bağ bahçe tarımı yapıldığını kanıtlayan bir referans düzlemi teşkil etmektedir.

Gürpınar'ın ismine ise kayıtlarda birçok farklı şekillerde rastlanır: Aresou, Arsou, Ano Arsou gibi kelimeler, antik Yunanca'da hoşlanmak anlamına gelen "aresko" sözcüğünden türemiş olmalıdır. Buna göre yörenin ismi "sevimli, güzel, hoş giden" gibi anlamları karşılar⁷. Öte yandan αναρχία, "anarşi(zm)" anlamına gelir ve kelime, zamanla bölge tarihinde sıradanlaşmış olması muhtemel bir kanunsuzluğa atfen konuşma dilinde "Anarha"ya evrilmiş olabilir⁸. Bu kelimenin Türkçe telaffuzu "anarhya" şeklindedir ve Yunancada "ş" harfinin olmadığını hatırlarsak bu, bölgenin Gürpınar olarak değiştirilmeden önceki ismi "anarşa"ya çok benzeyen bir sesletimdir⁹.

3- OSMANLI DÖNEMİNDE BEYLİKDÜZÜ

Osmanlı Belgelerinde “Beylikdüzü” Tabiri

Osmanlıca belgelerde Beylikdüzü tabirine ilk 22 Kasım 1839 tarihli, posta yolu yapılmasıyla ilgili bir raporda rastlanıyor. Padişah'ın fermanı gereğince Dergâh-ı Âli Kapucubaşlılarından İsmail Beğ Efendi'nin takdim eylediği bu raporda, Beylikdüzü'nden “Çekmece-i Kebir'e beş çarık Beylikdüzü tabir olunan nam mahal” diye bahsediliyordu. Rapordan anlaşıldığı kadarıyla İstanbul'dan başlayan posta yolu Beylikdüzü adı verilen bölgede ulaşımı engelleyecek derecede bozulmuştu. Oysa posta yolunun Büyükçekmece kasabasına kadar sağlam bir şekilde tamamlanması gerekiyordu. Bunun için de İsmail Bey lazım gelenleri keşfetmek için bölgeye gitmiş ve bu konuda bazı masraflar yapılmıştı. İşte bu

⁶ The Penguin Dictionary, 2nd edition, Alkım Yay, s 587 / gherkin

⁷ A Greek and English Lexicon, Clarendon Press, Oxford, 1940, s 101 / ἀρέσκος

⁸ A Greek and English Lexicon, Clarendon Press, Oxford, 1940, s 52 / αναρχία

⁹ Gürpınar, Yakuplu ve Kavaklı'nın Yunan'daki isimleri için bkz:

https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_cities_of_Thrace adresine 31.01.2016 tarihli erişim.

Bu bölümün yazımındaki katkılarından dolayı Fatih Kınalı'ya teşekkürü bir borç biliriz.

takrir, Beylikdüzü isimli mahalde posta yolunun yapımının devam etmesi için gerekenlerin tespit edilmesi için yapılan masrafları içeriyordu. Böylece Beylikdüzü'nün daha 19. yüzyılın başında İstanbul ile Rumeli vilayetleri, dolayısıyla Avrupa ülkeleri arasında iletişimi ve ulaşımı sağlayan hat üzerinde son derece önemli bir yer işgal ettiği söylenebilir.¹⁰

İsmail Bey, o bölgeye yaptığı keşif gezisinden sonra, Beylikdüzü adı verilen bölgeden Büyükçekmece kasabasına kadar olan kısımda toprak zeminde çukurlar oluştuğunu, tarla derunlarında toprağın kazılarak tesviye edilmesi, zeminin sağlam bir şekilde düzlenmesi için ortalama 18 parmak molozla doldurulup 7 çift manda ile demir borlak çekilerek düzlenmesi ve üzerine kum dökülerek posta yolunun inşası gerektiği tespitinde bulunuyordu. Ayrıca yol boyunca yolun sudan korunması için hendek yapılması ile yaya yolu tanzimi de hatırlatılarak, müstahkem bir posta yolu inşası için lazım gelen hususlar ifade ediliyordu.¹¹

Beylikdüzü tabirinin geçtiği ikinci belge ise Dahiliye Nezareti'nden Çatalca Sancağı Mutasarrıflığı'na gönderilen bir belgeydi. 23 Temmuz 1901 tarihini taşıyan ve 15 Temmuz 1901 tarihli belgeye ek olan bu yazıda, Trakatya Çiftliği arazisi sahibi Mazhar Paşa'nın şikayetini içeriyordu. Bu yazıda, "Büyükçekmece kazası dahilinde mutasarrıf (sahibi) olduğumuz Trakatya Çiftliği arazisinden Beylikdüzü nam mevkiye zira' olunan (ekilen) bir kıta (parça) tarlanın biçtirileceği sırada Amandos Çiftliği mutasarrıfı atufetlü Cevat Bey Efendi tarafından 11 kişiden mürekkep" silahlı kişilerin sevk edilerek, mahsulatın toplanmasına engel olduğu vurgulanıyordu. Burada geçen ifadeden Trakatya Çiftliği arazisinin, yani Yakuplu'da bulunan tarlanın Beylikdüzü adı verilen geniş alana kadar uzandığı, Beylikdüzü mevkiinin ki çiftlik arasında anlaşmazlığa yol açacak kadar tarım için verimli olduğu anlaşılıyordu. Trakatya Çiftliği sahibi Mazhar Paşa, bu engellenmenin önlenmesini istiyor, aksi halde mahsulün toplanamaması sebebiyle tamamen mahv ve zayi olacağını belirterek, bunun da Hazine'nin zararına yol açacağını ifade ediyorlardı.¹²

Anarşa ve Gardan'ın İlk Geçtiği Metinler

18. yüzyılda nüfusla ilgili kayıtlarda Anarşa ve Gardan köylerine ilişkin ifadelere rastlamak mümkün. Bu belgelerde Anarşa ve Gardan köylerinde yaşayan Rum ahalisinin meslekleri ve yaşları hakkında bilgi veriliyordu. 1778 yılında Anarşa köyünde Rum

¹⁰ BOA, ML.MSF.d. nr. 345.

¹¹ BOA, ML.MSF.d. nr. 345.

¹² DH.MKT. 2513/12

ahalisinden olan bahçıvanların kaydedildiği listeye göre, anılan tarihte köyde biri rençber olmak üzere 8 bahçıvan, bu bahçıvanların ise muhtelif yaşlarda 9 çocuğu bulunuyordu. Yetişkin bahçıvanların yaş ortalaması 39 iken, en genci 26, en yaşlısı ise 71 yaşında idi. Çocukların üçü daha bebektir, hepsinin dahil olduğu yaş ortalaması 7 idi.¹³

Aynı şekilde 1778 yılında Gardan köyünde Rum ahalisinden 6 yetişkin, 4 çocuk bulunuyordu. Yetişkinlerin biri bahçıvan, biri çoban, ikisi rençber ve biri papazdı. Henüz 13 yaşında olan Hristo rençberlik yapıyordu.¹⁴

4- TEMETTUAT DEFTERLERİNDE ANARŞA KÖYÜ

Anarşa'nın Sosyal Yapısı

Osmanlı Devleti'nde nüfusu büyük olan yerleşim birimlerinde genel olarak heterojen bir nüfus yapısı bulunur. Şehir ve kazalarda farklı mahallelerde kümelenmiş olsa da değişik inanç ve milletlerden insanlar birlikte yaşarlardı. Bu durum yerleşim birimleri küçüldükçe daha homojen bir yapıya dönüşmekteydi. Özellikle köylerde böyle bir durum vardı. Bazı istisnalar dışında köyler, ya tamamen Müslümanlardan ya da gayrimüslimlerden oluşuyordu. Müslüman köylerinde az da olsa gayrimüslim aileler yaşamaktaydı.

Bu bağlamda Anarşa köyü hem Müslüman, hem de gayrimüslim nüfusu barındıran köylerden biriydi. Burada gayrimüslimlerin yaşadığını 1834 tarihli Büyükçekmece kazası nüfus yoklaması (Ceride Muhasebesi) defterinden,¹⁵ Müslümanların olduğunu da 1845 tarihli temettuat defteri¹⁶ kayıtlarından ortaya çıkıyor.¹⁷

Osmanlı'da toplumsal hareketlilik serbestti. İnsanlar bir yerden başka bir yere serbestçe göç edebiliyordu. Ya da başka bir yerde yani ikamet ettiği yerden farklı bir yerde iş, menkul ve gayrimenkul sahibi olabiliyordu. Mesela Anarşa köyüne ait temettuat defterinin son kısmında kayıtlı Doğramacı Ahmed isimli şahsın köyde kayıtlı olduğu aynı zamanda İstanbul/Aksaray'da Kızılaslak mahallesinde sakin olduğu ve doğramacılık yaptığı

¹³ BOA, KK.d. nr. 6323.

¹⁴ BOA, KK.d. nr. 6323.

¹⁵ BOA, KK.d. nr. 6323.

¹⁶ BOA, ML.VRD.TMT.d. nr. 6752 _16-18.

¹⁷ Köyler genellikle bir ibadethanenin çevresinde oluşuyordu. Köylerde insanlar daha çok kendi inançlarına uygun cemaatlerle birlikte yaşamaktaydı. Ancak bu inançları farklı olanların tamamen içine kapandığı, başka inançlara mensup kişilerle görüşmediği anlamına gelmiyordu.

anlaşılmaktadır¹⁸.

1845'te Anarşa'da 55 Müslüman Yaşıyordu

Çoğu temettuat defterlerinde köy ya da mahallelerdeki toplam nüfus bilgileri verilmemektedir. Dolayısıyla köydeki nüfus sayıları hane sayılarından hareketle tahmini olarak yapılır. Her hanede ortalama beş kişinin olduğu varsayılır. Buna göre 1845 yılında **Anarşa Köyü**'nde 11 hane mevcut olup, toplam nüfusu da tahminen 55 olarak ifade edilebilir.¹⁹ Bu sayı Müslüman ahali için geçerliydi. Bu defterde köyde yaşayan gayrimüslimlerle ilgili veri bulunmuyordu.

Anarşa'da Doğramacı da Vardı

Temettuat defterinde meslek bilgileri, genellikle hane sahipleriyle ilgili tanıtım cümlesinin başlangıcının hemen üstünde ve sağdan sola hafif eğik olarak yazılıyordu. Ancak bu defterde mesleklerle ilgili bilgiler de, hane sahiplerinin künyesinin yazıldığı kısımda belirtilmişti. Yine çoğu temettuat defterinde olmayan hane sahipleriyle ilgili saç, sakal, bıyık rengi gibi fiziksel özellikler de, bu defterde kaydedilmişti.

Anarşa köyü, hane ve nüfus açısından küçük bir köy olmasına karşın farklı mesleklere sahip kişilerin olduğu görülüyordu. 1845 yılında 12 haneli Anarşa köyünde bir imam²⁰, iki çiftçi²¹, bir rençber²², iki bağcı²³, iki gündelikçi²⁴, bir doğramacı²⁵ ve bir hizmetkâr²⁶ bulunduğu anlaşıyordu. Erkeklerden bir kişi de bî-sanat²⁷ (mesleksiz) olarak kaydedilmişti. Yine defterde kaydı bulunan iki kadınla ilgili meslek ve fiziki özellik bildirilmemişti.²⁸ Kayıtlara göre farklı meslek gruplarının bulunması Anarşa köyünde farklı geçim kaynakları olduğu sonucunu veriyordu.

¹⁸ BOA, ML.VRD.TMT.d. nr. 6752 _16-18.

¹⁹ BOA, ML.VRD.TMT.d. nr. 6752 _16-18.

²⁰ BOA, ML.VRD.TMT.d. nr. 6752, Hane/No:5/8'de kayıtlı.

²¹ BOA, ML.VRD.TMT.d. nr. 6752, Hane/No: 2/2 ve 9/19'da kayıtlı.

²² BOA, ML.VRD.TMT.d. nr. 6752, Hane/No: 3/4'de kayıtlı.

²³ BOA, ML.VRD.TMT.d. nr. 6752, Hane/No: 6/10 ve 7/13'de kayıtlı.

²⁴ BOA, ML.VRD.TMT.d. nr. 6752, Hane/No: 10/20 ve 11/22'de kayıtlı.

²⁵ BOA, ML.VRD.TMT.d. nr. 6752, son kısımda kayıtlı fakat İstanbul/Aksaray'da ikamet ettiğinden hane numarası yoktur.

²⁶ BOA, ML.VRD.TMT.d. nr. 6752, Hane/No: 11/22'de kayıtlı.

²⁷ BOA, ML.VRD.TMT.d. nr. 6752, Hane/No: 1/1'de kayıtlı.

²⁸ BOA, ML.VRD.TMT.d. nr. 6752 _16-18.

En Çok Ahmet ve Mehmed İsmine Rastlanıyor

Kişileri başkalarından ayıran en önemli özelliklerden biri, sahip olduğu adıdır. Öyle ki, temettuat defterleri düzenlenirken verginin esas olduğu hane reislerinin adı açıkça yazılıyordu. Ayrıca aynı hanede bulunan diğer vergi yükümlülerinin isimlerinin de ayrıntılı bir şekilde yazılmış olması neticesinde bu bölgede yaygın olarak kullanılan isimlerin neler olduğunu tespit etmek mümkün oluyordu.²⁹

Çoğu temettuat defterlerinde, kaydedilen hane reislerinin lakapları da yazılır. Ancak Anarşa ile ilgili tutulan defterde şahıslar için herhangi bir lakap kullanılmadığı görülmektedir. Hane sahipleri, 'Falanca oğlu Filan' şeklinde babası ve kendi adı yazılarak kaydedilmiştir.

Bu köydeki isimler incelendiğinde genellikle dini özellik taşıdığı görülmektedir. Bunlardan en çok kullanılanları Ebubekir, Ahmed, Sadık, Nazif, Hasan, Mehmed, Memiş, İsmail, Mustafa ve Raşid gibi isimlerdi.

Tablo: Anarşa Köyündeki Müslüman Ahalinin /Yaş/Meslek/Fiziki Özellikleri

Hane / No	Hane Reisi	Yaşı	Mesleği	Fiziki özelliği
1/1	Ebubekir Ağa b. Ahmed	65	Bî-san'at	Orta boylu kır sakallı
2/2	Sadık Ağa veledi Ahmed (Oğlu Eşref-2 yaş)	50	Çiftçi	Orta boylu kumral sakallı
	Sadık Ağa'nın iyali Eyne (Emine Hatun)	-	-	-
3/4	Nazif veledi Hasan ve karındaşı Hüseyin	28	Rençber	Orta boylu ter bıyıklı
4/6	Mehmed Ali Ağa b. Memiş (Oğlu Ter bıyıklı Memiş-babasının yanında)	70		Orta boylu kır sakallı
5/8	İsmail Efendi b. Mustafa karındaşı	30	Köy İmamı	Orta boylu köse sakallı

²⁹ Nurgül Bozkurt, "XIX. Yüzyılın Ortalarında Bolatlı-Dazkırı'nın Sosyo-Ekonomik Yapısı (7695 Numaralı Temettüat Defterine Göre)", History Studies, Volume 3/2 2011, s. 43.

6/10	Ahmed b. Hüseyin	56	Bağcı	Orta boylu kır sakallı
7/13	Esseyid Ahmed v. Ahmed	55	Bağcı	Orta boylu kır sakallı
8/15	Mustafa b. Ahmed karındaşı Ahmed ³⁰	65/50		Orta boylu kır sakallı
9/19	Mehmed Raşid b. Mustafa	23	Çiftçi	Orta boylu kara bıyıklı
10/20	Ali karındaşı Mehmed İzzet ³¹ v. İbiş	22/15	Gündelikçi	Orta boylu az bıyıklı
11/22	Mehmed Arif v. Salih (oğulları Salih-2 yaş ve Hüseyin-14 yaş)	2/14 ³²	Hizmetkarlık / Gündelikçi	Orta boylu sarı bıyıklı
	Hane-i mezkûrda yazılı Hüseyin ile Validesi emlakı	-	-	-
	Asitane'de Aksaray'da Kızıllımslak mahallesinde sakin Doğramacı Ahmed	-	Doğramacı	-

Arazinin Dağılımı ve Yetiştirilen Ürünler

Osmanlı'da nüfusun büyük bölümü kırsal kesimde yani köylerde yaşıyordu. Osmanlı ekonomisinin temeli de tarıma dayanıyordu. Tarım, sanayi öncesi dönemlerde halkın en önemli geçim kaynağı olmakla beraber devletlerin de iktisadi yapısının temelini oluşturmaktaydı. Batıda sanayi inkılâbının gerçekleşmesiyle bu durum değişmeye başlamış ve üretim makineler yardımı ile yapılırlı olmuştur.³³ Köylerde yaşayan ve esas işi çiftçilik olan halk, ulaşım imkânlarının yetersiz olduğu ve belli merkezler dışında şehirleşmenin pek

³⁰ İki bir hanede olup, emlak vesaireye müştereken mutasarrıftırlar.

³¹ İki bir hanede olup, emlak vesaireye müştereken mutasarrıftırlar.

³² Babalarının yaşı yazılmamıştır. Çocuklardan Salih beş seneden beri İstanbul'da Tıphane Mektebinde okumaktadır. BOA, ML.VRD.TMT.d. nr. 6752.

³³ Şükriye Pınar Yavuztürk, Temettuat Defterlerine Göre Beykoz Kazasının Sosyo-Ekonomik Durumu, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006, s. 106.

görülmeyişi dönemlerde hayatlarını sürdürebilmeleri için çiftçilik dışında birtakım ek işlerle de meşgul oluyordular.³⁴

Devletin kurduğı tarım sistemi, diğerkurumlarda da olduğı gibi, XVI. yüzyılın sonlarından itibaren bozulmaya başlamıştı. Özellikle nüfus artışı, Celali isyanları, köylülerin köylerini terk etmeleri ve tımar sisteminin bozulması gibi nedenlerden dolayı zirai faaliyetler sekteye uğramıştır³⁵. Bunların neticesinde de hazine gelirlerinde azalma olmuştur. Hem devlet hem de halkın bu durundan zarar görmesi üzerine yozlaşan sistem üzerinde bazı değişiklikler yapılmış, mukataalar yöre eşrafından ziyade yörenin vali veya sancakbeyine iltizama vermeye başlamıştır. Böylece mukataalar hazinenin kontrolüne geçirilerek denetim altına alınmak istenmiştir. Merkezi devlet XIX. Yüzyılın ilk yarısında iltizamın tek dağıtıcısı durumuna gelmiş, taşra ayanı rantı kontrol altında tutmaya başlamıştı. Aşırı ve dengesiz vergi yükü sebebiyle muhassıllık sistemi kaldırılarak vergilerin doğrudan hazineye aktarılması yolunda adımlar atılmıştı. Bu maksatla yapılan sayımlarda bir tarım ülkesi olan Osmanlı Devleti'nde Tanzimat'ın uygulanacağı bölgelerde yapılan sayımlarda, defterlere ilk kaydı yapılanlar gayrimenkul topraklar olmuştu.³⁶

1120 Dönüm Tarlada Tarım Yapılıyordu

Anarşa köyüne gelince; Anarşa'daki arazi bilgileri dönüm olarak yazılmıştı. Diğertemettuat defterlerinden farklı olarak arazilerin kıymeti, ayrıca kaydedilmişti. Köydeki araziler tarla, arpalık, bağ ve çayır olarak çeşitli gruplara ayrılmıştı.

Anarşa Köyünde arazi olarak toplam 1119,5 dönüm arazi kaydı vardı. Bunun 964,5 dönümü tarla, 91 dönümü arpalık ve çayır, 64 dönümü ise bağ olarak kaydedilmiştir. 964,5 dönüm tarla da kendi içinde mevrû', halî yani boş arazi ve kır tarlası olarak belirtilmişti. Toplam 964,5 dönüm tarla üzerinden hane başına ortalama 74 dönüm arazi düşüyordu. Buna köyde hane olarak kaydedilmeyen iki kişi de dahildi. Köyde 3 hane sahibinin hiç tarla kaydı bulunmazken, diğerköylerinin sahip olduğı tarlalar 1,5 ile 450 dönüm arasında değişmekteydi.

Köyde 450 dönümle en fazla tarlaya sahip kişi Hane/No: 7/13'te ikamet eden Mustafa b. Ahmed ve kardeşiydi. Bunu sırasıyla 160 dönümle 4 numaralı hane sahibi Mehmed Ali Ağa b. Memiş, 79 dönümle 1 ve 2 numaralı hane sahipleri Ebubekir ve Sadık Ağalar ve diğerköyleri

³⁴ Bahaeddin Yediyıldız, "Osmanlı Toplumunu", Osmanlı Devleti Tarihi II (Edt. Ekmeleddin İhsanoğlu), İstanbul 1999, s. 479.

³⁵ Orhan Deligöz, Osmanlı Ziraat ve Ticaret Gazetesi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2008, s. 4.

³⁶ Yavuztürk, a.g.t., s. 106-107.

takip etmekteydi.

Arpalık ve çayır olarak belirtilen arazi sahipleri ise azdı. Sözelimi 1 nolu hane sahibi Ebubekir Ağa 9 dönüm, 4 nolu hane sahibi 30, 8 nolu hane sahipleri 22 ve 11 nolu hane sahibinin 30 dönüm arpalık ve çayır arazisine sahip oldukları anlaşılmaktadır. Yine köyde iki hane hariç (5 ve 10 numaralı haneler) herkesin 1 ile 13 dönüm arasında değişen bağ arazisi bulunmaktaydı.³⁷ Bu arazilerde yetiştirilen ürünler başta buğday olmak üzere arpa, yulaf ve keten olarak kaydedilmişti. Hangi hane reisinin ne kadar ürün yetiştirdiği aşağıdaki tablolarda ayrıntılı olarak gösterilmiştir.

Tablo: Arazi Bilgileri

Han e/No	Hane Reisi	Arazi Çeşitleri									Emlak Kıymeti Toplamı
		Tarla					Arpalık/Çayır		Bağ		
		Mezru	Boş	Kır Tarlası	Toplam (Dönüm)	Toplam Kıymeti	Dönüm	Kıymeti	Dönüm	Kıymeti	
1/1	Ebubekir Ağa b. Ahmed	29	40	10	79	690	9 ³⁸	270	4,5	675	1635

³⁷ BOA, ML.VRD.TMT.d. nr. 6752.

³⁸ Arpalık Ebubekir Ağa ile zevcesi Ayşe ve biraderi Sadık Ağa'nın ortak mülküdür.

2/2	Sadık Ağa veledi Ahmed (Oğlu Eşref-2 yaş)	40	29		79	690			6	1035	1725
	Sadık Ağa'nın iyali Eyne (Emine Hatun)	58	5		63	730					1465
¾	Nazif veledi Hasan ve karındaşı Hüseyin	10	20	1 0	40	300			7	350	650
4/6	Mehmed Ali Ağa b. Memiş Oğlu Ter bıyıklı Memiş-babasının yanında)	71	79	1 0	160	1700	30		9	1800	3500
5/8	İsmail Efendi b. Mustafa karındaşı										
6/10	Ahmed b. Hüseyin								13	1225	1625
7/13	Esseyid Ahmed v. Ahmed	1,5			1,5	15			4	600	415
8/15	Mustafa b. Ahmed karındaşı Ahmed	200	25 0		450	4740	10+ 12 ³⁹	360	10, 5	2550	7650
9/19	Mehmed Raşid b. Mustafa	25	5		30	400			3,5	1050	1450
10/2 0	Ali karındaşı Mehmed İzzet v. İbiş										
11/2 2	Mehmed Arif v. Salih (oğulları Salih-2 yaş ve Hüseyin-14 yaş)	5	25	1 0	40	370	30		1	450	820
	Hane-i mezkurda yazılı Hüseyin ile Validesi emlakı	4	13		17	355			1,5	75	330
	Asitane'de Aksaray'da Kızıllaslak mahallesinde sakin Doğramacı Ahmed	5			5	50			4	1200	1250

³⁹ 12 dönüm çayır olarak kaydedilmiştir.

					964,5		91		64		
--	--	--	--	--	-------	--	----	--	----	--	--

Tablo: Yetiştirilen Ürünler (kile)

Hane/ No	Hane Reisi	Buğda y (Hinta)	Arpa (Şair)	Alef (Yula f)	Keten	Topla m
1/1	Ebubekir Ağa b. Ahmed	32				32
2/2	Sadık Ağa veledi Ahmed (Oğlu Eşref-2 yaş)	18	6	20	0,5	44,5
	Sadık Ağa'nın iyali Eyne (Emine Hatun)					
¾	Nazif veledi Hasan ve karındaşı Hüseyin	17 ⁴⁰		20 ⁴¹	1	38
4/6	Mehmed Ali Ağa b. Memiş Oğlu Ter bıyıklı Memiş-babasının yanında)	56,5 ⁴²		50 ⁴³		106,5
5/8	İsmail Efendi b. Mustafa karındaşı					
6/10	Ahmed b. Hüseyin	7 ⁴⁴		10 ⁴⁵		17
7/13	Esseyyid Ahmed v. Ahmed					

⁴⁰ Bunun 5,5 dönümü kendi tarlasında, 11,5 dönümü de çiftlik tarlasındadır. BOA, ML.VRD.TMT.d. nr. 6752.

⁴¹ Bu sene çiftlik tarlasında.

⁴² Bunun 53,5 dönümü kendi tarlasında, 3 dönümü de Şerif tarlasındadır.

⁴³ Bunun 43 dönümü kendi tarlasında, 7 dönümü de Şerif tarlasındadır.

⁴⁴ Çiftlik tarlasında.

⁴⁵ Edhem Efendi tarlasında

8/15	Mustafa b. Ahmed karındaşı Ahmed	95	8	105	5	213
9/19	Mehmed Raşid b. Mustafa	19 ⁴⁶	4	17	1	41
10/20	Ali karındaşı Mehmed İzzet v. İbiş					
11/22	Mehmed Arif v. Salih (oğulları Salih-2 yaş ve Hüseyin-14 yaş)					
	Hane-i mezkûrda yazılı Hüseyin ile Validesi emlakı					
	Asitane'de Aksaray'da Kızılaslak mahallesinde sakin Doğramacı Ahmed					
	Toplam	244,5	18	222	7,5	492

1845'te Anarşa'da 40 Baş Hayvan Vardı

Osmanlı toplumunda özellikle kırsal kesimlerde hayvan yetiştiriciliği en önemli ziraî faaliyetlerden birisi olarak görülmektedir. Bu bölgelerde hayvanlar ziraatla meşgul olanların taşıma, çift sürme, gübre ihtiyacını karşılama, harman dövme işlerini görme gibi işlerin yanı sıra insanların yağ, et, süt, peynir gibi hayvansal ürün ihtiyaçlarını karşılayan önemli bir araçtır. Osmanlı toplumunda örneği az görülse de pazar için et, yağ, süt, deri ve yapağı üretmek üzere hayvancılık temel bir faaliyet olarak icra edilmekle birlikte, Anadolu'nun iklim ve ziraat şartları hayvancılığın daha çok ziraata bağlı olarak yapılmasını gerektiriyordu.⁴⁷

Osmanlı şehir ve kasabalarında pek çok aile kendi günlük süt ve süt ürünleri ihtiyacını karşılamak için birkaç sağman koyun ve keçi beslemekteydi. At, katır, deve, manda ve öküz hem binek, hem taşıma, hem de çekim aracı olarak kullanılmaktaydı. Bu hayvanlar aynı zamanda savaş lojistiği açısından ayrı bir öneme sahiptiler.⁴⁸

Osmanlı coğrafyasının genelinde olduğu gibi Anarşa köyünde de ziraî faaliyetlerin

⁴⁶ Bunun 15 dönümü kendi tarlasında, 4 dönümü de Muslan tarlasındadır. Diğer ürünler kendi tarlasındadır.

⁴⁷ Hüseyin Muşmal, "XIX. Yüzyılın Ortalarında Çumra'nın Sosyo-Ekonomik Görüntüsü (10353 Numaralı Temettuat Defterine Göre)", Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Sayı: 24, Konya 2008, s. 259-260.

⁴⁸ Ertan Gökmen, "XIX. Yüzyıl Ortalarında Alaşehir'de Tarım ve Hayvancılık", Akademik Bakış, Cilt 3, Sayı 6, Yaz 2010, s. 228.

yanında hayvancılık da yapılmaktaydı. Verilere bakıldığında hayvan yetiştiriciliğinin bir ticari faaliyet olarak değil, daha çok gündelik ihtiyaçları karşılamaya yönelik olarak yapıldığı görülmüyordu. Hayvanlardan bir kısmı yağ, süt, peynir gibi ihtiyaçlar için yetiştirilirken, bir kısmı da yük taşımacılığında kullanılıyordu.

Anarşa köyünde 1845 yılında karasığır ineği, karasığır öküzü, koşu mandası, manda ineği, manda malağı olarak 27 büyükbaş ve 13 beygir, kısrağ gibi yük ve binek hayvanı olmak üzere toplam 40 hayvan kaydı bulunmaktaydı. Köyde küçükbaş hayvan kaydına rastlanılmamıştı.⁴⁹

Yine hanelere bakıldığında yedi hane sahibinin çeşitli sayılarda büyükbaş hayvanı var iken diğer hane sahiplerinin hayvanları yoktu. En fazla büyükbaş hayvana sahip olanlar, 9 adet büyükbaş hayvanla 4 nolu hane sahibi ve 7 adet hayvanla 8 nolu hane sahibiydi. Bunları diğerleri takip ediyordu. Defterde bu hayvanların kıymetinin ne kadar olduğu ayrıca kaydedilmiş olup bunlar tablolarda gösterilmiştir.

Tablo: Büyükbaş Hayvanlar

Han e/No	Hane Reisi	Karasığır	Kıymeti	Karasığır	Kıymeti	Koşu Mandası	Kıymeti	Manda İneği	Kıymeti	Manda Malağı	Kıymeti	Toplam	Toplam Kıymet
1/1	Ebubekir Ağa b. Ahmed	1	300									1	300
2/2	Sadık Ağa veledi Ahmed (Oğlu Eşref-2 yaş)	1	200			1	500					2	700
	Sadık Ağa'nın iyali Eyne (Emine Hatun)											-	-

⁴⁹ BOA, ML.VRD.TMT.d. nr. 6752.

3/4	Nazif veledi Hasan ve karındaşı Hüseyin			3	80							3	80
4/6	Mehmed Ali Ağa b. Memiş Oğlu Ter bıyıklı Memiş-babasının yanında)	5 ⁵⁰	25 0	4	12 00							9	1450
5/8	İsmail Efendi b. Mustafa karındaşı	1	10 0	1	40							2	140
6/10	Ahmed b. Hüseyin												-
7/13	Esseyid Ahmed v. Ahmed												-
8/15	Mustafa b. Ahmed karındaşı Ahmed	2	80 0			3	40 0	1	15 0	1	60	7	1410
9/19	Mehmed Raşid b. Mustafa	1	70 0	1	25 0					1	80	3	400
10/20	Ali karındaşı Mehmed İzzet v. İbiş												-
11/22	Mehmed Arif v. Salih (oğulları Salih-2 yaş ve Hüseyin-14 yaş)												-
	Hane-i mezkurda yazılı Hüseyin ile Validesi emlakı												-
	Asitane'de Aksaray'da Kızıllımaslak mahallesinde sakin Doğramacı Ahmed												-
	Toplam	11	17 20	9	15 80	4	90 0	1	15 0	2	14 0	2 7	4490

⁵⁰ İkişî dana biri toşundur.

Yük ve binek hayvanlarında da sahiplik durumu büyükbaş hayvan oranlarına benziyordu. Her hanede yük ve binek hayvanı bulunmazken, bu konuda en fazla hayvana sahip olanlar yine 4 ve 8 nolu hane sahipleriydi.

Hayvancılıktan başka köyde arıcılık yapıldığı da görülmüyordu. Köyde 4 hane sahibi arıcılık yaparken, toplam kovan sayısı 35 idi. Bunlardan 25 adetle en fazla kovana sahip 4 nolu hane reisi olup, bunu sırasıyla 1 nolu hane sahibi (6 adet), 2 ve 6 nolu hane sahipleri takip ediyordu. Kovanların toplam kıymeti de 350 kuruş olarak kaydedilmişti.

Tablo: Yük ve Binek Hayvanları ve Arıcılık Faaliyeti

Hane No	Hane Reisi	Binek Beygiri	Kıymeti	Kısırak	Kıymeti	Toplam Hayvan	Toplam Kıymet	Arı Kovanı (adet)	Kıymeti
1/1	Ebubekir Ağa b. Ahmed					-		6	60
2/2	Sadık Ağa veledi Ahmed (Oğlu Eşref-2 yaş)	1	60			1	60	1	10
	Sadık Ağa'nın iyali Eyne (Emine Hatun)					-			-
3/4	Nazif veledi Hasan ve karındaşı Hüseyin					-			-

4/6	Mehmed Ali Ağa b. Memiş Oğlu Ter bıyıklı Memiş-babasının yanında)	4	800			4	800		25	250
5/8	İsmail Efendi b. Mustafa karındaşı					-				-
6/10	Ahmed b. Hüseyin	1	200			1	200		3	30
7/13	Esseyid Ahmed v. Ahmed	1	30			1	30			-
8/15	Mustafa b. Ahmed karındaşı Ahmed	1	360	3	360	4	720			-
9/19	Mehmed Raşid b. Mustafa	1	100			1	100			-
10/20	Ali karındaşı Mehmed İzzet v. İbiş					-				-
11/22	Mehmed Arif v. Salih (oğulları Salih-2 yaş ve Hüseyin-14 yaş)	1	25			1	25			-
	Hane-i mezkurda yazılı Hüseyin ile Validesi emlakı					-				-
	Asitane'de Aksaray'da Kızıllaslak mahallesinde sakin Doğramacı Ahmed					-				-
	Toplam	10	1.575	3	360	13	1.935		35	350

En Büyük Gelir, Meslekten Elde Ediliyordu

Anarşa köyüne ait temettüat defterinde kayıtlı hane reisleri, aynı zamanda vergi mükellefi olan kişilerdi. Bunların gelir miktarları ve yıllık toplamları ayrı ayrı belirtilmişti. Köylerin gelirlerini tarım, hayvancılık, meslek ve diğer olmak üzere gruplandırmak mümkündü. Tarım gelirleri; ekili-dikili tarım alanlarını yani tarla ve bağ, çayır gibi diğer arazilerden elde edilen gelirlerdi. Hayvancılık geliri; sağman inek, karasığır ineği, manda ineği, beygir ve arı kovanından elde edilen gelirler oluyordu. Meslek gelirleri ise; hizmetkârlık, rençberlik, gündelikçilik gibi mesleklerden elde edilen gelirleri ifade ederken, diğerleri de kira, ticaret gibi gelirleri kapsamaktaydı.

Anarşa köyüne ait gelir gruplarına bakıldığında, tarımdan elde edilen gelir 3845 kuruş (Bunun 690 kuruşu tarladan, 3155 kuruşu ise bağ mahsulâtındandır), arıcılıktan 96 kuruş, meslek kategorisinden 5800 kuruş, ticarettten 2500 kuruş elde edilirken, kira yoluyla toplanan gelirler de 60 kuruştur. Küçükbaş hayvancılık ile yük ve binek hayvanlarından gelir kaydı ise yoktu.

Gruplandırdığımız gelirler arasında bir kıyaslama yapılacak olursa, köyün en büyük gelir kaynağını meslek gruplarının oluşturduğunu görüyoruz. Tarlalardan ve bağ mahsulâtından elde edilen gelirler ikinci sıradaydı. Bunları hayvancılık gelirleri ve diğerleri takip ediyordu.

Tablo: Gelirler

Hane/No	Hane Reisi	Tarladan	Bağ Mahsulatı	Rençberlikten	Ticarettten	Gündelikçilik	Hizmetkarlık	Kira	Arıcılık	Toplam
1/1	Ebubekir Ağa b. Ahmed	37 5	550						18	943
2/2	Sadık Ağa veledi Ahmed (Oğlu Eşref-2 yaş)		30	1200					3	1233
	Sadık Ağa'nın iyali Eyne (Emine Hatun)	15 0	160							315
¾	Nazif veledi Hasan ve		300	800						1100

	karındaşı Hüseyin									
4/6	Mehmed Ali Ağa b. Memiş Oğlu Ter bıyıklı Memiş-babasının yanında)		150	2400					75	2625
5/8	İsmail Efendi b. Mustafa karındaşı									
6/10	Ahmed b. Hüseyin		330							330
7/13	Esseyid Ahmed v. Ahmed		1200							1200
8/15	Mustafa b. Ahmed karındaşı Ahmed		120		2500					2620
9/19	Mehmed Raşid b. Mustafa		165	1200						1365
10/20	Ali karındaşı Mehmed İzzet v. İbiş					1200				
11/22	Mehmed Arif v. Salih (oğulları Salih-2 yaş ve Hüseyin-14 yaş)	105	150				800			1055
	Hane-i mezkurda yazılı Hüseyin ile Validesi emlakı	60								60
	Asitane'de Aksaray'da Kızıllımaslak mahallesinde sakin Doğramacı Ahmed							60		60
	Toplam	690	3155	5600	2500	1200	800	60	96	12906

Köylünün Ödediği Vergi; 2192 Kuruş

Tanzimat'ın ilanına kadar Osmanlı Devleti'nde Müslümanlardan ve gayrimüslimlerden

değişik isimler altında çeşitli vergiler alınıyordu. 1839'da Tanzimat'ın ilanıyla birlikte tebaanın sosyal, hukuki ve mali bakımdan eşitliği kabul edildiğinden o zamana kadar alınan vergilerden vazgeçilerek bunların yerine tek bir vergi alınması prensibi getirildi. Bu da “vergü-yi mahsusa” veya “an-cemaatin” diye isimlendirilen vergiydi. 1840 yılından itibaren yürürlüğe konan bu vergiyle herkesin gelirine göre vergi vermesi amaçlanmıştı. Bu verginin alınabilmesi için, vatandaşın gelirinin bilinmesi gerekiyordu. Bu amaçla muhassılların nezaretinde olmak üzere bütün mal, mülk ve hayvanları içine alan temettü (gelir) sayımı yapılmaya başlandı ve vergiler tespit edilip köy veya mahallelerin ödeyecekleri miktarlar belirlendi. Köy muhtar ve imamları ile papazlar eliyle toplanacak verginin dağılımı herkesin ekonomik durumuna göre ayarlandı.⁵¹

Diğer bir vergi çeşidi de öşür idi. Arapça onda bir demek olan öşr, terim olarak hububattan alınan vergi yerinde kullanılmıştı. İlkın şer'i hükme dayanılarak hububattan onda bir alındığı için bu tabir meydana gelmiş olup, çoğuluna da aşar denilmekteydi. Tanzimattan sonra maarif ve menâfi' hisseleri artırılmak suretiyle hububattan alınan vergi sekizde bir olmuştu.⁵²

Anarşa köyüne ait temettuat kayıtlarına göre köyden iki türlü vergi alınıyordu. Bunlardan birincisi “tekâlif vergisi”, diğeri de “temettuatın alınan vergi” olarak kaydedilmiştir. Tekâlif, Osmanlı maliyesinde devletin talep ettiği vergi ve harçların genel adıdır. Sözlükte “yükümlülük” anlamına gelen teklif kelimesinin çoğulu olan tekâlif devletin talebini ifade etmek için belgelerde tekâlif-i emîriyye şeklinde de geçer. Toprak, hayvan mahsulleriyle arazi, bina vesaireden alınan vergi ve resimler tekâlif-i emîriyyeden sayılır.⁵³

Kayıtlara bakıldığında köy imamı hariç bütün hane sahiplerinin vergi verdiği görülüyor. Köylünün ödediği toplam vergi 2192 kuruştı. Bunun 947 kuruşu tekalif vergisi, 1245 kuruşu da temettuatın alınan vergiler olmuştu. Hangi hane sahibinin hangi vergiden ne kadar verdiği tablolarla detaylı olarak belirtilmiştir.

Tablo: Giderler (Vergiler)

⁵¹ Mübahat S. Kütükoğlu, “Osmanlı İktisadi Yapısı”, Osmanlı Devleti Tarihi c. II, Ed. Ekmeleddin İhsanoğlu, İstanbul 1999, s. 541-542; Vedat Eldem, Osmanlı İmparatorluğu'nun İktisadi Şartları Hakkında Bir Tetkik, Ankara 1994, s. 178-179.

⁵² M. Zeki Pakalın, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, III, İstanbul 1993, s. 746; ayrıca Osmanlı Devletinde vergiler hakkında geniş bilgi için bkz., Musa Çadırcı, Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı, TTK yay., Ankara 1997, s. 105-11 ve 340-348.

⁵³ Ahmet Tabakoğlu, “Tekâlif”, DİA, cilt: 40, s. 336.

Hane/No	Hane Reisi	Bir senede salyane tevziati mucibince	Temettüattan vergi	Toplam
1/1	Ebubekir Ağa b. Ahmed	75		75
2/2	Sadık Ağa veledi Ahmed (Oğlu Eşref-2 yaş)	100	105	205
	Sadık Ağa'nın iyali Eyne (Emine Hatun)		41	41
¾	Nazif veledi Hasan ve karındaşı Hüseyin	49	79	128
4/6	Mehmed Ali Ağa b. Memiş Oğlu Ter bıyıklı Memiş-babasının yanında)	200	232	432
5/8	İsmail Efendi b. Mustafa karındaşı			
6/10	Ahmed b. Hüseyin	50	30	80
7/13	Esseyid Ahmed v. Ahmed	49	83	132
8/15	Mustafa b. Ahmed karındaşı Ahmed	300	336	636
9/19	Mehmed Raşid b. Mustafa	50	108	158
10/20	Ali karındaşı Mehmed İzzet v. İbiş	25	80	105
11/22	Mehmed Arif v. Salih (oğulları Salih-2 yaş ve Hüseyin-14 yaş)	49	77	126
	Hane-i mezkurda yazılı Hüseyin ile Validesi emlakı		31	31
	Asitane'de Aksaray'da Kızılmamlak mahallesinde sakin Doğramacı Ahmed		43	43
	Toplam	947	1245	2192

5- BEYLİKDÜZÜ'NDEKİ ÇİFTLİKLER VE KÖYLÜLER ARASINDA SINIR ANLAŞMAZLIKLARI

19. yüzyıl Beylikdüzü'nün de aralarında bulunduğu Büyükçekmece, Küçükçekmece gibi bölgeler küçük yerleşim birimlerinin olduğu ama büyük çiftlik arazilerinin bulunduğu yerlerdi. Özellikle Osmanlı İmparatorluğu'nun başkenti İstanbul'da devlet kademesinde görevi bulunan kişilerin, bu civarda mutlaka çiftlikleri bulunur, bu çiftlikleri de genellikle bölgede yaşayanlara kiraya verir ya da onları çalıştırırlardı. O dönem Büyükçekmece kazasını bağlı olan Trakatyah nahiyesi de böylesi yerlerden biriydi.

Diğer bölgelerde olduğu gibi Trakatyah'da da köylüler ile çiftlik sahipleri ya da kiracıları arasında sürekli anlaşmazlıklar çıkardı. Bu anlaşmazlıkların temel nedeni ise devlete ait meralardı. Bu kez, 1891 yılı Haziran'ında benzer bir anlaşmazlık çıkmış, Angurya Çiftliğinin sahibi Mazhar Paşa, Trakatyah ahalisine terk ve tahsis edilen meralara müdahale etmişti. Bunun üzerine ahali aralarından okuma yazma bilen Bekir isminde bir kişiyi vekil tayin ederek, onun imzasıyla bir dilekçiyi İçişleri Bakanlığı'na (Dâhiliye Nezareti'ne) ulaştırmışlardı. Bakanlık da konunun araştırılıp gerekenlerin yapılması için Çatalca Mutasarrıflığı görevlendirmişti.⁵⁴

Ne var ki mera anlaşmazlığına ilişkin Trakatyah ahalisinin şikayetinin üzerinden bir ay aşkın zaman geçmiş ve hiçbir önlem alınmamıştı. Bunun üzerine Trakatyahlılar bir kez daha, bu sefer Ahmet isimli bir kişi ile bazı kadınların da imza koyduğu bir dilekçeyi, Sultan II. Abdülhamid'e ulaştırmışlardı. Padişah'tan gelen, araştırılıp gerekenin yapılması fermanı üzerine, 7 Temmuz 1891 tarihinde Dâhiliye Nezareti tarafından Çatalca Sancağı Mutasarrıflığı'na bir yazı daha gönderiliyordu.⁵⁵

Ahali ile Mazhar Paşa arasında cereyan eden tartışma, sonunda mahkemeye taşınmıştı. Bidayet Mahkemesi, Mazhar Paşa lehine hüküm verip hükmün uygulanması için bölgeye görevlileri gönderdi. Ancak Trakatyah ahalisi, gelen memurlara “mahkemenin hükmünün lâ-hak (haksız) olduğunu” belirterek muhalefet edip hakarete bulundular. Bunun üzerine sorun daha da büyüdü. Hükümet, Çatalca Mutasarrıflığı'ndan ahalinin ne surette hareket ettiğinin tam olarak belirlenmesini isteyerek, hiçbir ferdin hükümet emirlerine itaatsizlik edemeyeceğini, bu yolda hareket hakkının olmadığı ikazında bulundu. Ayrıca,

⁵⁴ BOA, D.H.MKT. 1839/22.

⁵⁵ BOA, D.H.MKT. 1848 /21.

Mutasarrıflıktan “böyle serkeşâne hareket ve hükme muhalefet edenler hakkında lazım gelen muamelenin kanunda belirtilen şekilde uygulanması” istenmişti.⁵⁶

Bölgede hem çiftliği hem de bıraktığı eserlerle oldukça iyi bilinen Reşid Paşa'nın akrabalarından ve mirasçılarında olan Mahmud Mazhar Paşa, Reşid Paşa'dan kalan çiftliğe biraderleriyle (Mehmed Cemil (ilk eşinden), Ahmed Celâl, Ali Galib ve Sâlih'le) müştereken tasarrufta bulunuyordu. Reşid Paşa'nın çiftliğine Trakatya Çiftliği de deniliyordu. Sınır anlaşmazlığı sonrasında, elde edilen bilgilere göre Trakatya köyünden 18 kişi, çiftlik arazisine müdahale de bulunmuştu. Köylülerin müdahalelerin men edilmesi yönünde Mahkemenin açık hükmüne ve bu hükmün kendilerine tebliğ edilmesine ilamına rağmen köylüler tavrını sürdürerek, Çiftlik görevlilerini ziraattan men ediyordu. Hükümet, 28 Ekim 1891 tarihli talimatıyla, kat'i bir şekilde Çatalca Mutasarrıflığı'ndan konunun çözümünü istiyordu.⁵⁷

Angorya Çiftliği'nin sahibi Mazhar Paşa ile köylüler arasındaki anlaşmazlık 1893 yılında da devam etti. Paşa bu kez, hükümet gücünü kullanarak, hüküm olmadan 9 köylüyü tevkif ettirmişti. Durumdan haberdar olan müsteşarlık ise, 22 Ocak 1893 tarihli yazısıyla, Çatalca Mutasarrıfı'ndan konunun ivedilikle tahkik edilip bildirilmesini istiyordu.⁵⁸

Konuyla sadece hükümet değil, Sultan II. Abdülhamid de yakından ilgilenmişti. Ayrıca Trakatya Muhtarı ve ahalisi mühürlerini taşıyan ve bu konuyla ilgili mağduriyetlerini anlatan bir dilekçeyi Adliye Nezareti'ne ulaştırmışlardı. Muhtar, Mazhar Paşa ile aralarında ihtilafa yol açan mera hakkında çeşitli kereler müracaatta bulunmalarına karşın bir sonuç alamadıklarını, nihayet bugün de Paşa'nın yerel yetkilileri kullanarak, birkaç kişiyi tutuklatıp mağduriyetlerine sebep olduğunu anlatıyordu.⁵⁹

İstanbul'un bu yakın ilgisi üzerine, Çatalca Mutasarrıfı Mustafa Cevad da titizlenmiş ve elde ettiği bilgileri, 24 Ocak 1893 tarihli yazısında, şöylece paylaşmıştı: Angorya Çiftliği mutasarrıfı Mazhar Paşa ile Trakatya köyü ahalisi arasında tartışma konusu olan arazi davasından dolayı mahalli Bidayet Mahkemesi'nin verdiği hükmün ilamı kesinlik kazanmıştı. Bunun üzerine uygulanması için gönderilen mübaşir, köy ahalisi tarafından hükmün uygulanmasından men edilmişti. Bundan dolayı mahkeme bu kişileri tutukladığı gibi Mazhar Paşa'ya teslim olunan arazinin 4 parçasında ekili bulunan hububat da anılan kişiler tarafından

⁵⁶ BOA, D.H.MKT. 1849/124.

⁵⁷ BOA, D.H.MKT-1883/61.

⁵⁸ BOA, BEO. 142/10613-1.

⁵⁹ BOA, BEO. 143/10654; BEO. 166/12450.

mahv ve tahrip edilmişti. Tüm bunlardan dolayı bu kişiler mahkemece muhakeme edilerek tevkif edilmiş, sonrasında da tahliye edilmişti.⁶⁰

1900 yılına gelindiğinde de köylüler ile çiftlik sahipleri arasında sorun devam ediyordu. Her ne kadar belgelerde, Trakatya köyü arazisine Angorya Çiftliği sahipleri tarafından müdahale edildiğini ifade edilse de, mahkeme çiftlik sahipleri lehine karar vermişti. Köylülerin ısrarlı takipleri üzerine, Dâhiliye Nezareti, sözkonusu alanın Emlâk-ı Hümâyûn'a ait olması sebebiyle Evkaf-ı Hümâyûn Nezareti'ne bir yazı göndererek, anılan araziye ilişkin hem mahkeme kararının, bilirkişinin raporunu, sözkonusu alanların bugün kimlerin tasarrufunda olduğunu gösteren harita ve evrakların gönderilmesini istiyordu.⁶¹

Nihayet Reşid Paşa varislerinin müdahalelerinin men edilmesi, sınırların kesin olarak tespit edilmesine bağlıydı. Bunun sağlanması için mahkeme ve bilirkişi masraflarının karşılanması gerekiyordu. İstanbul'dan gelen yoğun baskı üzerine Çatalca Mutasarrıflığı, köylülerin masrafı karşılamaya yanaşmadığı, bu yüzden de sınır anlaşmazlığının çözüme kavuşturulamadığını bildiriyordu. Oysa oraya gelecek bilirkişi ile haritayı çizecek mühendise nizamı dairesinde harcırah ve yevmiye vermek gerekiyordu, yoksa onların meccanen, yani karşılıksız olarak iş görmeleri mümkün değildi.⁶²

Aslında Reşid Paşazade Mahmud Mazhar Paşa ile bölgedeki diğer çiftlikler arasında benzer sınır anlaşmazlıklarından kaynaklanan sorunlar daha önce de olmuştu. Sözelimi 1890 yılı Haziran ayında hem Trakatya ahalsinin arazilerine, hem de Angorya çiftlik arazilerine Emindos Çiftliği sahibi tarafından tecavüzler olmuştu. Bunun üzerine tecavüzlerin men edilmesi için anında Büyükçekmece Kaymakamlığına müracaat edilmişti. Ancak icabının yerine getirilmesi gecikince, anılan çiftliğin adamları, diğer çiftçileri silahla tehdit ederek ziraatten alıkoymaya başlamışlardı. Kaymakamlık, sınır anlaşmazlıklarından doğan bu ihlaller için mahkemeye müracaat edilmesi görüşüne yakındı. Ancak Mazhar Paşa'nın itirazı ve sürekli hale gelen müdahalelerin önlenmesi talebinde ısrar etmesi, hakkında Şura-yı Devlet kararına aykırı olması sebebiyle derhal önlenmesini talep ediyordu. Dâhiliye Nezareti de bu görüşü paylaşıyor ve Çatalca Mutasarrıflığından bu hususların dikkate alınarak, tecavüzlerin önlenmesini istiyordu.⁶³

Doğrusu Kaza-ı Erbaa olarak anılan Çatalca, Silivri, Büyükçekmece ve Terkos bölgesinde Emlâk-ı Hümâyûn'a, yani Saray'a ait mülkler bulunuyordu. Bu araziler,

⁶⁰ BOA, BEO. 142/10613-2.

⁶¹ BOA, DH.MKT. 2406/132.

⁶² BOA, DH-MKT, 2322/81, lef: 1/1.

⁶³ BOA, DH.MKT. 2364/19-1.

çoğunlukla bölge ahalisi tarafından ekilip biçiliyordu. Ancak özel çiftliklerin sahipleri bu kuralı çiğneyerek, bu arazilere tecavüz ediyorlardı. Trakaty köylülerinin kullandığı Emlak-ı Hümâyûn arazilerine de Angorya Çiftliği müstelzimi Toma el koymuş, kendi keyfince buraları kullanıyordu. Ancak köylü bundan muzdarip olunca gereğinin yapılması için kaza mutasarrıflığına dilekçe veriyordu.⁶⁴

Bir anlaşmazlık da Yeni Çiftlik'te

Benzer bir olayda Ömer Paşa'nın çiftliği ile köylüler arasında yaşanmıştı. Sultan Abdülmecid ve Abdülaziz dönemlerinin ünlü komutanı Serdar-ı Ekrem Ömer Paşa'nın, Beylikdüzü sınırları içinde kalan bölgede bir çiftliği bulunuyordu. Yeni Çiftlik diye isimlendirilen Serdar-ı Ekrem'in çiftliği ölümünden sonra mirasçıları tarafından kullanılmaya devam etti. Ancak mirasçılar, çiftliği bizzat işletmek yerine kiraya vermeyi tercih ettiler. Ömer Paşa'nın çiftliğini ise Hristo Virki Efendi kiralamıştı. Ancak bölgedeki çok sayıda çiftlik bulunması nedeniyle hem köy hem de çiftlik sınırları yüzünden tartışmalar eksik olmuyordu. Hristo Virki, anlaşmazlıkları kesin olarak çözüme bağlan yöntemi, birçok canın yanmasına yol açmıştı. Çünkü Hristo Efendi, müteaddit korucuları Martini tüfekleriyle silahlandırarak, bugün Beylikdüzü'nün Avcılar sınırında ulunan Anbarlı ve Amendos köyleriyle bölgedeki diğer çiftliklerin hudutlarına tecavüz ediyordu. Silahlı korucular köylüleri korkutuyor, asayişsizlik had safhaya çıkıyordu. Bir anlamda korucular ile köylüler arasındaki tartışma ve kavga eksik olmuyordu. Ortaya çıkan asayiş olayları üzerine Küçükçekmece Kaymakamlığı gerekli ihtar ve tembihlerde bulunmuş, ancak bir sonuç alamamış, tesir elde edememişti. Sınır anlaşmazlığı sözkonusu olunca konu Şehremaneti'ne intikal ettirilmiş ve üzerine düşeni yapması istenmişti. Hükümet, 10 Ekim 1891 tarihinde Çatalca Mutasarrıflığına gönderdiği yazıda, olayın hakkıyla tahkik etmesi talimatını vererek, bu durumun doğru ve gerçekten olmuş ise, kabul edilmesinin asla mümkün olamayacağı, dolayısıyla tecavüzlerin önlenmesi ve benzer bir durumun olmasına izin verilmemesini ihtar ediyordu. Ayrıca hükümet, sorumluların bir an evvel tespit edilerek gereğinin yapılmasını da hatırlatıyordu.⁶⁵ Şehremaneti, derhal çalışmaya başlamış, Küçükçekmece kazası kaymakamlığı ile gerekli yazışmaları yapmış ve Anbarlı köyü ahalisi ile Yeni Çiftlik adamları

⁶⁴ BOA, A.MKT.UM. 529/1.

⁶⁵ BOA, D.H.MKT. 1876/22.

arasında ortaya çıkan anlaşmazlığa dair hızlı ve etkin emirlerin icrası hususunda Dâhiliye Nezareti'nden müsaade verilmesini istemişti.⁶⁶

Yürütülen soruşturmadan sonra Serdar-ı Ekrem Ömer Paşa'nın varisleri tarafından Hristo Virki'ye kiralanın Yeni Çiftlik'te sorunun kaynağı, kiracı Hristo Virki'nin korucuları silahlandırıp Anbarlı ve Amendos köyleri ile çiftliklerin hudutlarına tecavüzde bulunmasından, daha doğrusu hudut anlaşmazlığından ibaretti. Hem Küçükçekmece Kaymakamlığı hem de Şehremaneti tarafının verdiği bilgilerle bu sınır anlaşmazlığı giderilecekti.

Şehremaneti, aslında “çiftliklerin sahipleri ile Anbarlı köyü halkı arasında öteden beri hudut anlaşmazlığının eksik olmadığını”, üstelik “bu sene Büyükçekmece aşarının harman ve Küçükçekmece kazası aşarının hudut itibariyle ihale edilmesinden dolayı istifa-yı aşar için anılan çiftliklerin mültezimleri” arasında anlaşmazlıklar had safhaya çıkmıştı. Yeni Çiftlik kiracısının silahlı korucular göndermesi büyük bir tehlikenin ortaya çıkmasına yol açacak iken, meselenin yetkililere anında haber verilmesi üzerine hiçbir fenalık olmasına meydan verilmemişti. Hatırı sayılır kişilerin araya girmesiyle anlaşmazlıklar bertaraf edilmişti. Bundan sonra tekrar mültezimler ya da kiracılar ile çiftlik sahipleri ve köylüler arasında sınır iddiasıyla bir kalkışma olursa, yapılması gereken korucuları silahlandırma değil mahkemeye gitmekti. Zaten olumsuz gelişmeleri önlemek için Yeni Çiftlik korucularının alamet-i farika taşımaları zorunlu kılınmış ve ellerindeki silahlar da müsadere edilmişti.⁶⁷

Başkadın Çiftliği'nde Hapisle Sonuçlanan Anlaşmazlık

18. yüzyılın sonlarına doğru, Anarşa köyü ahaliyle Anarşa yakınlarındaki Başkadın Efendi Çiftliği mültezimi arasında bir anlaşmazlık ortaya çıkmıştı. Bu anlaşmazlık sonrasında Çiftlik mülteziminin iftirasıyla köylülerin tamamı hapsedilmişti. Bunun üzerine bölgenin önde gelen âlim ve eşrafından birçok kişi 31 Mayıs 1764 tarihinde bir dilekçe kaleme alarak Padişah'a göndermişlerdi.

“Büyükçekmece kazasında oturan imamların, hatiplerin, şeyhlerin, önde gelen kişiler ile kanaat önderlerinin arzuhalidir” diye başlayan mazbatada, Anarşa köyünde bulunan ve Başkadın Hazretlerinin tasarrufundaki çiftliğin Usta Ahmed Ağa adında bir mültezim ve kiracı tarafından 14 yıldır kullanıldığına dikkat çekilerek, bu süre içinde kiracı ile köylüler

⁶⁶ BOA, D.H.MKT. 1876/22.

⁶⁷ BOA, D.H.MKT. 1899/80.

arasında sürekli anlaşmazlık olduğunun altı çiziliyordu. Çiftlikte 346 koyunun bulunduğu, köylülerin koyunlarından mera hakkı adı altında 150 kuruş aldığı, bu ve benzeri şekilde 14 seneden beri Usta Ahmed Ağa'nın köylüye mükellefiyetler yüklediği, bu yüzden de sürekli aralarında “niza ve cedel” meydana geldiğini, sonuçta da Ahmed Ağa “Çiftliği harap eylediler” diye köylüyü şikayet ettiği, iftira attığı, itham eylediği, Müslüman ahaliden 4 kişiyi hapsedtiği, reayadan ise 3 kişiyi cezalandırttığı anlatılıyordu. Ahali 30-40 günden beri perişan olmuştu, o kişilerin aile ve evlatları aç ve perişan olmuşlardı. Mazbatayı kaleme alanlar, Ahmed Ağa'nın ithamıyla bu perişan duruma düşürülüp hapsedilen 4 Müslüman ile 3 zimmînin af edilip serbest bırakılmasını talep ediyorlardı.⁶⁸

6- HAVA ŞARTLARINDAN ETKİLENEN TARIM ve VERGİ AFFI TALEBİ

Çiftliklerin ve küçük yerleşim alanlarının bulunduğu Beylikdüzü'nde, 19. yüzyılın ikinci yarısı itibariyle, tarım ve hayvancılık önemli bir geçim kaynağıydı. Bölgede ekilen toprak mahsulleri arasında mısır da bulunuyordu. Ancak özellikle çiftlik işleticisi ya da kiracıları ile yerleşik halk arasında arazi sınırları sebebiyle ortaya çıkan olaylar, hasadı yapılan ürünlere el konulmasına da yol açıyordu.

Bu meyanda bir olay, eski sadrazamlardan Reşid Paşa'nın çiftliğinin kiracısının başına gelmişti. Kiracı, çeşitli işleri sebebiyle Dersaadet'te bulunurken, tarladan toplanıp hasadı yapılan 130 kile mısırına Anarşa'da bakkallık yapan Konstantin ile Kotu adında iki kişi zorla el koymuştu. Üstelik ürünler harmanda iken gasp edilmişti. Bunun üzerine kiracı, şikayette bulunarak, mısırların geri alınması için yasal yollara başvurdu. Konunun araştırılması için ürüne el koyanların İstanbul'a getirtilerek davanın görülmesini talep etti. Sadaret (Başbakanlık) hademelerinden Abdi Ağa'nın mübaşir tayin edilmesini de isteyen kiracı, anılan kişilerin yargılanması için ortaya çıkacak her türlü masrafı ve ziyanı karşılamaya hazır olduğunu belirten dilekçesini 21 Eylül 1861 tarihinde Kaza-i Erbaa Kaymakamı Ömer Bey'e ulaştırıyordu.⁶⁹ O dönem Çatalca'nın yanı sıra Büyükçekmece, Silivri ve Terkos da idari olarak bir kaymakamın yönetimi altında birleştirilmiş, kaymakama da Kaza-i Erbaa Kaymakamı adı verilmişti. O yüzden bölgeden sorumlu kişiye Çatalca Kaymakamı değil, Kaza-i Erbaa Kaymakamı deniliyordu.

⁶⁸ BOA, C.ZB. 90/4461.

⁶⁹ BOA, A.MKT.DV. 203/87.

Osmanlı vilayetlerinin tamamında olduğu gibi Çekmece-i Kebir (Büyükçekmece) kazasında tarım hava şartlarından doğrudan etkileniyordu. Sel, kuraklık gibi afetler tarım mahsullerinin verimliliğini tamamen ortadan kaldırıyor, sadece o yılı değil, sonraki yılların ürün rekoltesini de derinden etkiliyordu. Gardan köyü de 19. yüzyılın son çeyreğinde böylesine bir afat yaşadı, öyle ki köylü bu afattan büyük zarar gördü, sadece o senenin hasadını değil, gelecek birkaç yıl içinde dahi belini doğrultamayacak hale düştü. Bunun üzerine Gardan ahalisi, bölgenin vergisinin mültezim vasıtasıyla toplanması ve ihalesinin yapılmış bulunması sebebiyle Maliye Bakanlığı'na bir dilekçe yazarak, “gerçekleşen afattan dolayı büyük çaplı zarar gördüklerini” detaylı bir şekilde anlatıp, 5 senelik olarak ihale edilmiş olan aşar bedelinin tamamını ödemeye muktedir olmadıklarından bahsediyorlardı. Köylüler, afat olana kadar gerçekleştirdikleri teslimatların kabul edilip bundan sonrası için kusurlarının affını talep ediyorlardı. Bakanlık da gereğinin icrası için Zaptiye Müşiriyeti'ne bir tezkire gönderiyordu.⁷⁰

Bölgede tarım hava şartlarına bağlı idi. Bazan hava şartları o kadar namüsaid şekilde cereyan ediyordu ki, mahsuller büyük zarar görüyordu. Nitekim 1865 güzünde de Gardan köyüne, hem de hasattan hemen önce büyük bir dolu yağmış ve “mahsulatın kaffesi mahv ü heba” olmuştu. Ancak mahsulün zarar görmesi, köylünün ödemek zorunda olduğu aşar vergisi bedeli olan 10.800 kuruşu ortadan kaldırmıyordu. Bunun üzerine köylüler, 22 Ekim 1865 tarihinde hükümete bir dilekçe yazarak, hasatın heba olması sebebiyle sözkonusu verginin affedilmesini talep etmişlerdi. Maliye Bakanlığı da köylülerin talebini yerinde bularak, Sultan Abdülaziz'e arz etmişti. Sultan Abdülaziz de, köylülerin bu talebini kabul ederek, 1865 yılı vergisinden muaf kıldı.⁷¹ Gardan köyü de 1865 yılında kendisi için belirlenen öşr bedelini, emsali köylere göre fazla buluyordu. Hasat öncesi yağın dolu sebebiyle meydana gelen zararı da gerekçe gösteren köylüler, o yılki vergilerinden tenzilata gedilmesini talep ediyorlardı.⁷² Benzer bir olay 1867 yılında da gerçekleşmişti. Yine Gardan köyü ahalisi, doğal afattan dolayı uğradıkları tarım zararı sebebiyle gelecek beş yıl için ihale edilen aşar bedelinin tamamını ödemeye güçlerinin yetmeyeceğini ifade ediyorlardı. Köylüler, 22 Haziran 1867'de verdikleri dilekçeyle hem gelecek beş yıllık aşar bedelinden muaf tutulmalarını, hem de şimdiye kadar yaptıkları ürün teslimatının kabul edilerek, geri kalanının af edilmesini arz ediyorlardı.⁷³

⁷⁰ BOA, MVL.535.44/1.

⁷¹ BOA, İ.MVL. 541/24297.

⁷² BOA, MVL. 1013/45.

⁷³ BOA, MVL. 535/4.1_1; BOA, MVL. 535/4.1_2

I. Dünya Savaşı Sırasında Buğday Nakli

Birinci Dünya Savaşı sürürken, Trakya bölgesindeki her gelişme yakından takip ediliyor, her türlü değişiklik ancak izinle gerçekleştirilebiliyordu. Bu kapsamda Necmeddin Bey ismindeki bir şahıs, Hayrabolu'daki Yavaşca Çiftliği'ndeki anbarında bulunan buğday, arpa ve mısırları, çalışanı olan Abdülmecid Efendi vasıtasıyla Angurya Çiftliği'ne nakletmek istiyordu. Ne var ki, Necmeddin Bey'in 70 kile tohumluk buğdayına el konularak nakline izin verilmemişti. Necmeddin Bey, Dâhiliye Nezareti nezdinde gerekli girişimlerde bulunarak, haksız yere tohumluk buğdayına el koyan müdürleri şikayet etmişti. Bunun üzerine Edirne Vilayetine gönderilen 27 Aralık 1915 tarihli telgrafta, tohumluklara katiyen el konulmaması, “bunların tamamen ve serian müdürden alınıp çiftliğe iadesi” ve daha sonra da olayın soruşturulması isteniyordu.⁷⁴

7- ANARŞALILAR, REJİ İDARESİNE KARŞI

Kendi halinde insanların yaşadığı, deniz kenarında olmalarına rağmen geçimlerini tarım ve hayvancılıkla sağlayan Gürpınar, Yakuplu ve Kavaklı köylerinin bir uğraşı da tütüncülüktü. Gürpınar'ın tütünleri meşhurdu ve Osmanlı döneminde tercih edilen tütünler arasındaydı. Gürpınar'dan sonra o zamanki adı Trakatyaya olan Yakuplu sakinleri de tütün yetiştirmeye başlamışlardı. Hem Osmanlı döneminde, hem de Cumhuriyet'in ilk yıllarında tütün ekimi yakından izleniyordu. Sözelimi Trakatyaya köyünden Bekir oğlu Şaban da tütünlerini toplayıp Çatalca Tütün İnhisarı'na teslim etmişti. Ancak anbardaki tütünün satımını takip etmemişti. Bunun üzerine Çatalca Tütün İnhisarı duyuruda bulunarak, bu tütünlerin anbarda en fazla iki yıl tutulabildiğini, bu sürenin dolması sebebiyle, “çiftçilerin tütünlerini 15 gün zarfında ihracat tüccarlarına satmaları gerektiğini” hatırlatarak, “aksi takdirde idarece bilmüzayede (ihaleyle) satılacağını” ilan eden duyuruyordu.⁷⁵

Ne var ki Osmanlı İmparatorluğu döneminde, tütün yetiştiren Anarşa halkı, 1881 yılından itibaren tesis edilen ve Duyun-ı Umûmiye'ye bağlı olana Reji İdaresi'nden, yani Osmanlı sınırları içerisindeki tütün ürünlerinin haddi aşan takibinden ve şirket görevlilerinden usanmıştı, huzurları kalmamıştı. Çiftçi halk, ziraat işleri yaparken elbette zaruri ihtiyaçlarını karşılayacak kadar da duhan ziraati yapıyordu. Ancak Çatalca kazasındaki Reji İdaresi

⁷⁴ BOA, DH.İ.UM. 59/2.

⁷⁵ Cumhuriyet, 04.05.1930, s. 7.

memurları, kanuna aykırı bir şekilde ve üstelik silahlı olarak, “esaslı ve esassız”, “vakitli ve vakitsiz” bir şekilde köyü basıyorlardı. Köy halkının tabiriyle “köye hücum” ediyorlardı. Kaçak tütün peşine düşen bu kişiler, ‘nizamı sağlayacağız’ diye, düzeni bozan hareketler yapıyordu. Köy Muhtarı ve İhtiyar Heyeti üyeleri, bu konuya kesin bir çözüm bulmak için soluğu Çatalca Mutasarrıfı Mustafa Cevad Bey’in yanında alarak, 14 Mart 1893 tarihinde Kaymakamlık makamına derterine anlatan, şikayetlerini dile getiren bir dilekçe verdiler.

Bu dilekçede meseleyi özetleyen Anarşa Muhtarı’nın yazdıklarına göre “daimî surette ahaliye tam bir korkuyla heyecan vererek birçok haneler basılıp kontrol edilmekle hiçbir şey ortaya çıkmayarak, geriye dönülüyordu.” Aslında köylüyü bıktıran bu baskınlar muhbirlerin ihbarı üzerine yapılıyordu. Köylüler de bunu biliyor ve “çoluk ve çocukların telaş ve korkularını son dereceye vardiyan” baskınları, yetkililere şu şekilde şikayet ediyorlardı:

“Muhbirler olsun olmasın keyf-i mâyeşâ (canları istediklerinde) ve canları sıkıldıkça hemen köyümüze gelip hanelerimiz basılıp kontrol olunmasının birçok örneği vardır. Hatta geçen (1892) Mart ayı içinde 5-10 kolcu gelip birkaç haneler basılmış ve işbu Nisan’da dahi İstanbul ve Çekmece ve sair mahallerden 22 nefer kolcu toplanıp yanlarında rover ve kolları altında çifte tüfekleri ve kılıçlar olduğu halde ansızın hücum edip dört hane dahi birden basılmıştı. (Ancak) tütünün dirhemi bile bulunamamıştı. İşte bu şekilde canları sıkıldıkça hemen karyemize (köyümüze) hücum ve evlad-ı iyâlimize (çocuklarımıza ve ailelerimize) helecân-ı kalb vermeleri adalet-i seniyyeye aykırı olduğu gibi rıza-yı âliye dahi muhalif idi.”

Muhtar ve köylülere göre yapılanlar, hem kanunlar, hem de Reji talimatlarının gereği olarak, aydınlatılmak zorundaydı. Ayrıca bir muhbirin ihbarıyla yapılan bu konunun aydınlatılması hükümetin mesuliyetindeydi. Bu hususları Kaymakamlık makamından rica eden köylüler, gerekirse haklarında dava görülebileceğini belirterek, bir daha ihbar üzere gelen Reji memurlarının bu tür fiillere cüret etmesine ancak ellerinde bir senet olması halinde mezuniyet verilmesini talep ediyorlardı.⁷⁶

Çatalca Mutassarrıfı Mustafa Cevad Bey ise konuya büyük önem vererek, derhal İçişleri Bakanlığı’na bilgi verdi. Cevad Bey, ilgili yazısında Reji İdaresi nezdinde gerekli tedbirlerin alınmasını istemişti.⁷⁷

Cevad Bey’in bu olayla ilgili 17 Mayıs 1893 tarihinde Dâhiliye Nezareti’ne yazdığı yazının detayında yer alan bilgiler, Mutasarrıfın da köylünün haklılığına inandığını

⁷⁶ BOA, DH.MKT. 45/26.

⁷⁷ BOA, DH.MKT. 45/26.

gösteriyordu. Çünkü Cevad Bey, Anarşa köyünde yaşananlardan bahsederken, “güya” sözcüğünü özellikle kullanıyor ve “güya bazı hanelerde kaçak tütün bulunduğunu, silahlı reji kolcularının da birkaç defa baskın yaparak, köylüyü zora sokan kontroller yaptığını, ancak bir şey bulamadığını, ancak tehditkâr muamelelerde bulduklarını, bu yüzden de ahalinin büyük bir korku ve heyecana düştüğünü” anlatıyordu.

Mutasarrıf, Anarşa Muhtarı ile İhtiyar Meclisi üyelerinin kaleme aldığı arzuhali, içeriğinin son derece dikkat çekici olması sebebiyle ekte Bakanlığa sunmuştu. Tam da bu noktada Mutasarrıf Cevad Bey, Reji kolcularının daha önce yaptığı baskınlardan söz açarak, bu baskınlara hücum şeklinde cereyan etmesi sebebiyle arbede çıktığını, bunlardan dolayı 28 Ağustos 1889 ve 4 Kasım 1889 tarihlerinde Bakanlığa sunduğu maruzatlarda yer aldığı gibi köylülerden birinin öldüğünü, ikisinin de yaralandığını aktarıyordu. Şimdi de benzer şekilde “yolsuz ve uygunsuz hal ve hareketin olmasının geçmiş olaylar gibi bir hadisenin tekerrürüne” yol açacağını ifade eden Cevad Bey, “bu misillü uygunsuzluklar için Çatalca Reji Müdürlüğüne icra olunan tebligata bir cevap alınmadığını”, çünkü müdürün yok hükmünde olduğunu söylüyordu. Mutasarrıf bile, Reji Müdürlüğüne gerekli tebligatın yapılmasının mümkün olması halinde bile bir sonuç alınamayacağına inanıyor ve Hükümetten yardım talep ederek, “bu yolsuz ve uygunsuzluklara nihayet verilmesi, olayın sebeplerinin bulunması ve sonuçlandırılmasının” ancak bu şekilde mümkün olacağını kaydediyordu.⁷⁸

23 Mayıs 1893 tarihinde Dâhiliye Nezareti’nden Çatalca Sancağı Mutasarrıflığı’na cevabî bir yazı gönderilerek, gönderilen dilekçe ve ekindeki Anarşa Köyü Muhtarı’nın arzuhalinin mütalaa edildiği beyan edilip, “Büyükçekmece kazasının Anarşa köyünde bazı hanelerde kaçak tütün arama vesilesiyle Reji kolcuları tarafından baskınlara yapıldığından şikayetle Muhtar ve İhtiyar Meclisi tarafından verilen arzuhal üzerine gerekli tahkikatın yapıp sözkonusu kolcuların isimlerinin bildirilmesi” isteniyordu. Böylece Bakanlık, kolcuları merkezî otoritenin gücüyle cezalandıracağına işaret ediyordu. Bakanlık açık bir şekilde bir nebze delil olmadan girişilen bu olayların üzerine gidilmesini, etraflıca tahkikat ve tetkikat yapılmasını, gerekli görülen kişilerin sorgulanmasını, İdare’yi ikna edecek deliller elde edildikten sonra tebligatın yapılması için keyfiyetin ve bu işe cesaret eden kolcuların isimlerinin teslim edilmesini bildiriyordu.⁷⁹

Anarşa köyündeki yaralama hadisesi de aslında şöyle olmuştu. Reji kolcuları, yine kaçak tütün ve havan (tütün kıyılan alet) teftişine çıkmışlar ve bu amaçla da Anarşa köyünü

⁷⁸ BOA, DH.MKT. 45/26.

⁷⁹ BOA, DH.MKT. 45/26.

basmışlardı. Artık bu silahlı baskın ve çoluk çocuğun korkutulmasından usanan Anarşa ahaliyle kolcular arasında tartışma çıkmıştı. Hem tüfekleri, hem de revolveri olan kolcular, büyüyen tartışma sırasında bu silahları kullanarak, iki köylüyü yaralamıştı. Muhtar derhal durumu Çatalca Mutasarrıflığına bildirmiş, onlar da 10 Eylül 1889 tarihinde, kendisine gönderilen bu yazıları ve araştırma sonuçlarını Maliye Bakanlığı'na haber vermişti. Çünkü Reji İdaresi, birinci derecede maliye ile ilgiliydi. Ne yazık ki bu sırada yaralılardan biri, yaralama dolayısıyla vefat etmişti. Olaya karışanlar hakkında gerekli kanuni muamelenin yapılması, mahalline, yani Büyükçekmece Kaymakamlığına bildirilmişti. Ancak Çatalca Mutasarrıfı'nın da dikkat çektiği gibi Reji memur ve kolcularının bu tür “yolsuz ahvali gittikçe ziyadeleşmekte” idi ve artık önlenmesi şarttı. Mutasarrıf Bey, bu yüzden Nezaret'ten gerekli himmetin gösterilmesini arz ediyordu.⁸⁰

Reji kolcularının Anarşa baskınında iki kişinin ölümüne Mahalli Reji Müdürü'nün tavrının neden olduğunu belirten Çatalca Mutasarrıflığı yazısı üzerine, İçişleri Bakanlığı, 10 Eylül 1889 tarihinde, Maliye Bakanlığı'ndan müdürün görevden alınmasını talep ederek, gereğinin yapılıp neticenin bildirilmesini istiyordu.⁸¹

Elbette Reji İdaresi'nin yakın takibi de yersiz değildi. Az sayıda olsa da küçük tütünle yakalanan bölge sakinleri de vardı. Sözelimi Vasil Reis, Anadolu yakasından getirdiği kaçak tütünleri Gardan Köyü sahiline çıkarmış, ancak bu sırada Reji kolcuları tarafından yakalanarak Hüktümet yetkililerine teslim edilmişti.⁸² Yine bunlardan biri de Anarşa Köyü'nde ikamet eden Yani idi. Yani, kaçak tütün ile yakalandıktan sonra firar etmişti. Bunun üzerine Dersaadet Reji İdaresi sözkonusu kişinin bulunması ve celb veya getirilmesini istiyordu. Reji İdaresi'nin Ziraat-ı Hukuk ve Vezâifine ve Ahkâm-ı Ceriyye'ye dair nizamnamenin 59. ve 60. maddeleri hükümleri gereğince böyle bir talepte bulunamayacağı, şehir dışındaki firarilerin ancak mahkeme kararıyla celb edilip getirilebileceğini belirtilerek, konu hakkında Kaza-ı Erbaa Mutasarrıflığı'na ve Reji İdaresi'ne bilgi veriliyordu.⁸³

Aslında Anarşa köyünde Reji memurlarının yakaladığı tütünler de oluyordu. Ancak bunlar kaçak tütün değil, zorunlu nedenlerden dolayı vaktinde İdareye teslim edilmeyen ürünlerdi. Sözelimi Anarşa ahalisinden Veli ve Ömer Beyler de 1304 yılı mahsullerini vaktinde Reji ambarına teslim edememişler, daha sonra gelen Reji idaresi tarafından ise teslim edilemeyen bu ürünlere el konulmuştu. Memurlara dertlerini anlatamayan Veli ve Ömer

⁸⁰ BOA, DH.MKT. 1675/27.

⁸¹ BOA, DH.MKT. 1655/87.

⁸² BOA, DH.MKT. 837/33.

⁸³ BOA, DH.MKT. 1520/95.

Beyler de çareyi Bakanlığa bir dilekçe yazarak konuyu detaylı bir şekilde anlatmakta bulmuşlardı. Vaktinde teslim edememe gerekçelerini aktaran her ikisi de Hükümetten, mağduriyetlerinin giderilmesi, vaktinde teslim edemedikleri ürünlerinin bedellerinin İdare'den alınarak kendilerine verilmesini talep ediyorlardı.⁸⁴

Reji, Denizde de Takipte

Değirmen Burnu, özellikle gemilerin takip ettiği bir güzergâhta bulunuyordu. Reji İdaresi, kaçak tütün araştırma çalışmalarını denizden de sürdürüyor, bu amaçla da tüm kıyıları gözetim ve kontrol altında tutuyordu. Reji İdaresi, Küçükçekmece, Büyükçekmece kıyılarını da izliyordu. Bu amaçla 1912 yılı Mart ayında Ahmed Kaptan idaresindeki Sayyad (Avcı) isimli Reji gemisi, Anarşa sahilinde bulunan ve Büyükçekmece Körfezi'ne ulaşmadan önceki iki burundan biri olan Değirmen Burnu'nda bir kayığa rastlamıştı. Kayıktan şüphelenen Reji memurları, üzerine gitmeye çalışmışlar, ancak kayıкта bulunan 6 kişiden silahlı mukavemet görmüşlerdi. Bunun üzerine Büyükçekmece'deki devlet görevlilerine müracaat eden Reji yetkilileri, gemiye aldıkları 6 jandarma ile denizden, diğer 6 jandarma ile de karadan mukavemet edenlerin izini sürmeye başlamışlardı.⁸⁵

Gardan Köyü de Tütün Ekmek İstiyor

Anarşa köyü tütün ekimiyle bilinen bir köy iken, tütünün Reji İdaresi tarafından satın alınma garantisinden dolayı olsa gerek Gardan köyü de tütün ekmek istiyordu. Ancak, bunun olabilmesi için izin alınması gerekiyordu. Tütün ekimi için harekete geçen Gardan köyü ahalisi de Muhtar Antaş Efendi ile çiftçilerden Vasil Efendi, 24 Mayıs 1903 tarihinde, bu taleplerini içeren bir arzihal kaleme aldılar ve bu dilekçeyi Çatalca Mutasarrıflığına ulaştırdılar. Dilekçede, geçim vasıtasının tütün ziraatına münhasır olduğuna vurgu yapılarak, diğer köylerde tütün ekimine izin verildiği gibi Büyükçekmece'nin bu köyünde de müsaade edilmesi isteniyordu.⁸⁶ Musatarrıf Bey de Gardan ahalisi gibi düşünüyordu. Bu nedenle olumlu kanaatını içeren bir yazıyla birlikte bu dilekçeyi Dâhiliye Nezareti'ne gönderdi.

Gardan köyünde tütün ziraatına ne ziraî açıdan ne de mahalli sebeplerden ötürü bir engel bulunmadığını kaydeden Mutasarrıf Bey, bu amaçla Bakanlıkla yazışmalara başlamıştı.

⁸⁴ BOA, DH.MKT. 1813/102.

⁸⁵ BOA, DH.İD. 94/1.

⁸⁶ BOA, DH. MKT. 1239/22.

Bakanlığın gereğinin yapılması yönündeki 10 Mart 1908 tarihli emirleri üzerine, rutin süreci başlatarak, Büyükçekmece Kaymakamlığı'na durumu tebliğ edip görüşlerini istemişti. Büyükçekmece Kaymakamlığı ise, “Gardan Köyü'nün Anbarlı Köyü ile hudut bulunduğunu, Dersaadet'e yakın bulunduğunu, öndegelen yabancıların da avlanmak için oralarda dolaşmakta olduğunu, anılan köyde tütün ziraatine ruhsat verildiği halde bir takım meçhul kişilerin oralarda toplanmakla münasebetsiz ahvale cüret edeceklerini, bunun da mahalli asayişin ihlaline sebep olacağı” mütalaasında bulunarak, bütün bu sayılan sebeplerden dolayı da “birkaç seneden beri orada tütün ziraatine ruhsat verilmemekte” olduğunu hatırlatmıştı.

Mutasarrıf Bey de, 1 Nisan 1908 tarihli yazısında bu hususları naklettikten sonra, gerekli muamelenin Bakanlık tarafından bildirileceğine işaret ederek, tütün ekiminde muvafık hal ve masalahat görülmesi halinde emrin bildirilmesini istiyordu.⁸⁷

8- BEYLİKDÜZÜ'NDEN İSTANBUL'A KOYUN GİDERDİ

Hayvancılık da bölgenin önemli geçim kaynaklarından biriydi. Köylüler ve çiftlik sahipleri daha çok kendi ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde hayvancılıkla uğraşıyorlardı. Bunun istisnaları da vardı. Özellikle çiftliklerde İstanbul'un ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla küçükbaş hayvan besleniyorlardı. Bu çiftliklerden biri de daha çok sınır anlaşmazlıklarıyla meşhur olan Anarşa Çiftliği idi. Çiftliği verimli arazilerde tarım yapmanın yanı sıra çayırlarında da küçükbaş hayvanlarını otlatan kiracısı, bu kez özel cins koyun yetiştirmeye merak sarmış, bu koyunların kuzularını da satıp para kazanmak istemişti. Bu amaçla yetiştirdiği kuzuları, at arabasına yükleyip Dersaadet'e götürüyor ve orada satıyordu. 1907 yılının Haziran ayında da özel yetiştirdiği kuzuları İstanbul'da satmaya götüren Anarşa Çiftliği'nin kiracısı kısa zamanda bu cins kuzuları satıp boş arabasıyla dönüş yoluna geçti. Ancak arabası, İstanbul'un girişlerinde kurulan belediye kontrol noktalarından biri olan Samatya Karakolu önünde günümüz belediye zabıtası olarak vazife yapan belediye çavuşları tarafından durdurulup zabt ve müsadere edildi, yani bağlandı. Kiracının daha sonraki beyanına göre, belediye çavuşları sebepsiz yere kendisinden 347 kuruş rüsum cezası talep etmişler, bu para ödenmediği müddetçe de el konulan arabasının iade edilmeyeceğini bildirmişlerdi. Kiracı, İstanbullu olmadığını, taşra ahalisinden bulunduğunu, çiftlik arabasında da mahsul getirildiğini ifade etse de belediye çavuşları, kararlarında direnmişler ve arabayı Perşembe Pazarındaki Üçüncü Belediye Dairesine götürmüşlerdi. Bu kez belediye dairesine

⁸⁷ BOA, DH.MKT. 1239/22.

başvuran kiracı, oradaki yetkililerden de aynı cevabı almış, cezanın ödenmesi halinde arabanın geri verileceği söylenmişti.⁸⁸

Anarşa Çiftliği kiracısı çareyi Çatalca Mutasarrıfına gelip derdini anlatmakta bulur. Tafsilatıyla meseleyi izah eden bir dilekçe kaleme alan kiracı, 25 Haziran 1907 tarihli dilekçesinde, İstanbul'da oturmayıp Anarşa köyünde ikamet etmesi sebebiyle taşra ahalisinden sayıldığını, taşra ahalisinin ise “gerek ağnam, gerek temettu ve mezru mahsulatından” şer’î aşâr verdiğini, dolayısıyla vergisi ödenmiş malı Dersaadet’e getirdiğini, zaten alım-satım yapmak üzere her vakit arabaları ile Dersaadet’e gidip geldiklerini hikaye ediyordu. Özellikle hayvan getirmesinin İstanbul için önemine değinen kiracı, “Dersaadet’te yaşanan et kıtlığı sebebiyle hükümet tarafından yapılan ihtar üzerine şehre kuzu gönderildiğini” hatırlatıyor ve “taşra ahalisinin Dersaadet Belediyesi’nce rüsuma tabi olamayacağını” çok açık olduğunu belirtiyordu, bir anlamda çifte vergilendirmeye karşı çıkıyordu. Bu durumun kanuna, hem de rıza-i âliye aykırı olduğuna işaret eden kiracı, “hilaf-ı kanun zabt ve tevkif edilen arabanın kendisine iade ve teslimini” talep ederken gelecekte şehre gidecek olan ve mahsul taşıyan hayvanlara da sorun çıkartılmayıp kolaylık gösterilmesi için gerekenlerin yapılmasını arz ediyordu.⁸⁹

Bunun üzerine Mutasarrıflık, konuyu Dâhiliye Nezareti’ne intikal ettirdi. Bakanlık da 9 Temmuz 1907 tarihinde belediyeden konunun araştırılıp kendisine bilgi sunulmasını istedi. Günümüz Büyükşehir Belediyesi hükmünde olan Şehremaneti de gerekli tahkikatı yaptıktan sonra, 26 Ağustos 1907 tarihli yazısıyla durumu Bakanlığa bildirdi. Mesele hiç de yansıtıldığı gibi değildi. Olayın doğruluğunu kabul eden Şehremaneti, Anarşa Çiftliği’nin kiracısı Kigori’nin kuzularını satıp Dersaadet’ten dönerken belediye çavuşlarınca durdurulduğunu, Üçüncü Belediye Dairesi adına kendisinden 300 kûsur kuruş rüsum talep edildiğini, kiracının da zaten ağnam vergisini mahallinde ödediği için buna karşı çıktığını özetliyordu. Durumun aslının Üçüncü Daire Müdürlüğü’ne sorulduğunu belirten Şehremini, gelen cevapta, Kigori’nin sürekli şehre kuzu getirdiğini, bunları da Tophane civarında sattığını bildirildiğini aktarıyordu. Buna göre aynı zamanda arabayı da kullanan Kigori’ye, belediye çavuşları, temettü tezkiresini, yani taşrada vergi ödediğini gösteren belgeyi sormuşlar, o da bu tezkireyi aldığını ama yanında olmadığını ifade etmiş, görevliler de bir dahaki gelişinde yanında getirmesini tenbih etmişlerdi. Şehremaneti’nin iddiasına göre kiracı, son gelişinde de temettü tezkiresini gösteremeyerek, şüpheleri üzerinde toplamıştı. Belediye çavuşlarının en önemli

⁸⁸ BOA, DH.MKT. 1181/40.

⁸⁹ BOA, DH.MKT. 1181/40.

görevleri belediye gelirlerinin muhafazası idi. Bu nedenden dolayı, belgeyi ibraz edemeyen sürücüye, Dersaadet'te arabalardan alınan aylık rüsumun bir seneliği ile arabayı kullanan için de esnaf tezkiresi bedelini ödemesi teklif edilmişti. Sürücü ise bunu ödemeye yanaşmamış, arabayı bırakıp hayvanlarını almış ve temettü tezkiresini getireceğini söylemişti.⁹⁰

Şehremaneti, aslında belediye çavuşlarının birkaç sefer de iyi niyetle durumu idare ettiğine, sonrasında yapılan işlemin kesinlikle hukuki olduğuna işaret ediyor ve “temettü tezkiresini getirip ibraz eylediğinde arabasının iadesi tabiidir” diyordu. Şehremini tam da bu noktada, taşra ahalsinin sürekli başvurduğu ilginç bir oyuna da dikkat çekiyordu. “Taşra ahalsinden” diyordu Şehremini, “bir takım kimsenin temettu vergisiyle mükellef bulunduğu iddiasıyla ve varidat-ı belediyeyi ödememek maksadıyla hilaf-ı hakikat fiillere cüret ettikleri malumdur. Bu sebepten bunlardan ya temettu tezkiresinin veyahut Dersaadet'te esnafların tabi olduğu rüsumun aranılmasına belediye memurları mecburdurlar. Dolayısıyla sözkonusu muamele belediye gelirlerinin muhafaza edilmesi bakımından zaruridir.”⁹¹

Aslında Beylikdüzü'nün çiftliklerinde yetiştirilen küçükbaş hayvanlar İstanbul'un ihtiyaçlarının karşılanması bakımından önemliydi. Özellikle Anarşa ve Prafça çiftlikleri ile civar köylerde bulunan diğer çiftliklerde “sağmal karabaş koyun” yetiştiriliyordu. Zaten anılan çiftlikler de Şah Sultan'a ait bulunuyordu. İstanbul'un et ihtiyacının karşılanması amacıyla da bu çiftliklerdeki sağlam karabaş koyunlar, sahiplerinin rızası ve mahalli piyasanın rayici üzerinden satın alınıyordu. Sözkonusu koyunların satın alınmasına ve nakledilmesi sırasında geçtiği mahallerde bac akçesi gibi çeşitli vergilere tabi tutulmaması için de gerekli önlemler alınıyordu. 3 Mart 1794 tarihinde de, Sarayın sağmal koyun ihtiyacının karşılanması için de benzer bir yöntem uygulanıyor ve sözkonusu koyunların mahalli vergilerden muaf tutulması için de dönemin Sultanı'na dilekçe yazılarak gerekli emir elde ediliyordu.⁹² Şah Sultan'ın Anarşa Çiftliği'ndeki hayvanları, Gardan köyünün yaylalarında otlatılıyor, oldukça verimli olan bu yaylaların otundan suyundan istifade ediyordu. Zaman zaman bu hayvanlara otlamasına karşı yapılan müdahaleler de anında önleniyordu.⁹³

Şap Hastalığına Karşı Önlem

⁹⁰ BOA, DH.MKT. 1181/40.

⁹¹ BOA, DH.MKT. 1181/40.

⁹² BOA, C.SM. 27/1382.

⁹³ BOA, C.DH. 197/9813.

Çekmece-i Kebir'in köylerinin, zaman zaman ortaya çıksa da, sorunlarından biri de şap hastalığı idi. Hayvanlar da görülen bu hastalık, zaten sınırlı sayıda hayvanı bulunan köylüleri perişan ediyordu. Çünkü hastalığa yakalananlar, gerekli önlemler zamanında alınmazsa telef oluyordu. 1894 yılının Mayıs ayında Büyükçekmece'de bir şap hastalığı ortaya çıktı. Büyükçekmece'nin diğer köylerinden olan Polaya ve Mencekere'deki hayvanlarda görülen şap hastalığı anında müdahale sayesinde hiçbir telefe yol açmadan önlenmişti. Ancak çok geçmeden aynı hastalık, bu kez Anarşa ve civar köylerde de görüldü. Köylülerin zamanında yetkilileri haberdar etmesi üzerine, gerekli tedbirlerin alınması için bölgeye bir baytar müfettişi ile yardımcısı gönderildi. Anarşa başta olmak üzere şap görülen bütün köyleri dolaşan baytar müfettişi ve yardımcısı, gerekli müdahalelerde bulunarak, köylülerin büyük bir hayvan kaybı yaşamasının önüne geçildi.

I. Dünya Savaşı Sırasında Hayvan Nakli

Yine savaşın en yoğun olduğu 1916 yılının haziran ayında, bu kez Mustafa Reşit Paşa'nın mahdumlarından Mazhar Paşa'nın oğlu Veliyüddin Bey, Yavaşça Çiftliği'nde bulunan koyun ve keçilerini Angurya Çiftliği'ne nakledilmesine izin istemiş, gerekli müsaade bir süre sonra verilmişti. Aslında bu süre içinde Edirne Valiliği ile Bakanlık arasında bir dizi görüşme olmuştu. Çünkü Edirne Valiliği, Dâhiliye Nezareti'nin izin verme yanlısı tutumuna karşı çıkıyordu. Balkan harbinde vilayetin hayvanlarının ziyadesiyle eksilmesi sebebiyle vilayetten hayvan çıkarılmasının şiddetli bir şekilde Nezaret tarafından men edildiğini hatırlatan Valilik, bölgede yaşayan Rumların göçmesi üzerine, koyunların mevcudunun yarıya indiğine işaret ediyordu. Valilik, üstelik seferberlikten beri vilayet dahilinde orduların bulunduğunu, bu yüzden birçok sarfiyat vuku bulduğunu, bundan dolayı da değil kasaplık hayvanların damızlık hayvanların bile ihtiyaçtan satıldığını vurguluyordu. Elde kalan az miktardaki damızlık hayvanın da iyi bir şekilde muhafaza edilmesi gerektiğine işaret eden Valilik, şehirden hayvan çıkarılmamasına devam edilmesini talep ediyordu.

Valilik çok önemli bir noktaya daha temas ederek, Yavaşça Çiftliği'nde bulunan koyunların Rumların hicreti sırasında damızlık olmak ve başka yere sevk edilmemek üzere Süleyman Bey'e hükümetçe sattırılan koyunlar olduğunu bildiriyor ve "Veliyüddin Beye aidiyeti de meçhuldür. Her ne olsa birisine müsaade edip diğerlerini men etmek de muvafik

olmayacağından bu vilayetten hayvan çıkarmak üzere vuku bulacak müracaatın reddi müsterhamdır efendim” diye yazıyordu.⁹⁴

Valiliğin 23 Ocak 1916 tarihli yazısına rağmen Haziran ayında Bakanlık, Veliyüddin Bey’e gerekli izni verecekti. Benzer şekilde Veliyüddin Bey’e 1917 yılının Mart ayında da 400 adet damızlık koyununu Angurya Çiftliği’ne nakletmesi için müsaade edilecekti.⁹⁵

Sahilde Dalyanlar Kurulurdu

Bugün Beylikdüzü sınırları içinde kalan Değirmenburnu adlı bölgede çok verimli dalyan da bulunuyordu. Bu dalyan yıllık olarak kiraya veriliyordu. Küçükçekmece sakinlerinden Dikran, Ohannes ve Malkon isimli kişiler, “leb-i deryada ihdas olunacak dalyana” talip olmuşlardı. Ancak dalyan alanı, bölge sakinlerinden Serpohi adlı bir kadına geçici olarak ihale olunmuştu. Bu durumdan ziyadesiyle rahatsız olan Dikran ve arkadaşları, 26 Ocak 1871 tarihinde bir dilekçe kaleme alarak, dalyanı kiralamak için neler yaptıklarını özetleyerek, kendilerini hatırlatıyorlardı. Buna göre Değirmenburnu’na kurulacak dalyan gemi ve kayıkların geçişine engel olacağı gerekçesiyle Tersane-i Âmire Meclisi’nce bir mazbata düzenlenerek, kira bedeli olarak 250 Osmanlı Lirası bedel istenmişti. Tartışmalı durum üzerine, bu bedel Evkaf-ı Hümâyûn veznesine emaneten teslim edilmiş ve konu Şura-yı Devlet’e intikal ettirilmiş, orada tüm boyutlarıyla değerlendirildikten sonra kayıkların geçişine engel olacak tartışmalı mahal ayrılarak Değirmendere isimli mahal yeniden, bu sefer 500 Osmanlı Lirası bedel ile ihaleye sunulmuştu. Dikran Efendi, müzayedenin bir an önce icrasını talep ederek, “lütfen ve merhameten” korunmayı diliyordu.⁹⁶ Bu belgede gösteriyordu ki, Beylikdüzü’nün sahilleri balıkçılık için münbitti. Öyle ki, 250 Osmanlı Lirası olarak başlayan kiralama süreci, bir anda iki katı arttırılarak 500 Osmanlı Lirası’na çıkartılabiliyordu.

9- ÜLKE GÜVENLİĞİ İÇİN EMLAK SATIŞ YASAĞI

Osmanlı İmparatorluğu döneminde Beylikdüzü bölgesinin bağlı bulunduğu Büyükçekmece kazası Çatalca Mutasarrıflığı sınırları içindeydi. Çatalca ise İstanbul için askerî anlamda stratejik bir öneme sahipti. Çünkü İstanbul’un son savunma hattı Çatalca’da

⁹⁴ BOA, DH.İ.UM. 89/9.

⁹⁵ BOA, DH.İ.UM.EK. 29/86.

⁹⁶ BOA, ŞD. 2859/10.

kurulmuştu. Aslında Çatalca'nın İstanbul için doğal bir savunma hattı olması, Osmanlı'nın son devrine ilişkin bir durum değildi, tarihin her dönemi için geçerliydi. Sözelimi Bizans İmparatorluğu devrinde de bu stratejik konuma sahipti. Yine İstanbul'un fethinden önce bu bölge, Fatih Sultan Mehmed komutasındaki Osmanlı ordularına uzun süre direnmiş, hatta burada çetin savunmalar yapılmıştı. Bir rivayete göre Çatalca adı da bu çetinlikten gelmişti. Anlatılanlara göre bölgeye çetin savunma yapmasından dolayı Çetince denilmiş, bu da zamanla Çatalca'ya dönüşmüştü. Osmanlı İmparatorluğu devrinde de Çatalca bu özelliğini artırarak devam ettirmişti. Mesela Balkan savaşlarında İstanbul'un savunma hatları burada kurulmuştu. Bunu takip eden dönemlerde Çatalca bir anlamda askerî bölge olarak kabul edilmiş, burada tabyalar, askerî bölgeler oluşturulmuştu.

Sultan II. Abdülhamid'in son döneminde bölgenin karışık nüfusu dikkate alınarak, Anarşa, Trakatya ve Gardan'ın dahil olduğu Çatalca bölgesinde arazi alım satımı kurallara bağlanmış, yabancılara arazi satımı yakın takibe alınmıştı. Bu bağlamda meydana gelen değişiklikler ya da arazi satma ya da satın alma olayları Kaymakamlık ve Mutasarrıflık tarafından yakından izlenerek, gelişmeler resmî bir yazıyla Defter-i Hakanî Nezaret-i Celilesi'ne tebliğ ediliyordu. Sözelimi 1901 yılında Çatalca'da Rum kilise ve mektebine ait bir tarlanın yarısı Bulgarlar tarafından satın alınıp burada bir kilise inşa edilerek köy teşkil edilmek istenmişti. Oysa söz konusu alan, Çatalca müdafaa hattı ile İkinci Ordu'nun bulunduğu bölgenin tam ortasında kalıyordu. Bu nedenlerden dolayı da böylesine bir girişimin anında önlenmesi, inşaat yapımının men edilerek, Bulgarların arazi satın almasının önüne geçilmesi istenmişti.⁹⁷

Sadaret Makamı'nın Bulgarlar hakkında istediği bilgi üzerine yapılan tahkikatta, burada ikamet eden Bulgarların ortakçılık yaptığı, “birek ikişer mezkur çiftliğe gelip yerleşerek 12 hanede kadın-erkek 52 kişiyi ulaştıkları” belirtiliyordu. Diğer çiftliklerde de yaşayanlar vardı. Bulgarların burada emlak sahibi olmasına engel olunmuştu. Ortakçılık vesilesiyle birek ikişer toplanmalarına müsaade edilmesi üzerine 5-10 sene zarında orada bir köy teşkil eylemeleri mümkün olacaktı.⁹⁸

Benzer bir durum, 1903 yılında Anarşa köyünde gerçekleşmiş, Bulgarlar köyde arazi satın almak istemişlerdi. Konu Çatalca Mutasarrıflığı tarafından anında İçişleri Bakanlığı'na intikal ettirilerek, Anarşa'nın İstanbul'u savunmak için kurulan istihkamlara yarım saat

⁹⁷ BOA, DH.MKT. 700/26, Lef-1.

⁹⁸ BOA, DH.MKT. 1703/87.

uzaklıkta olduğuna dikkat çekilmişti.⁹⁹ Bakanlığın talimatıyla yakın izlemeye alınan Bulgarların durumuna ilişkin daha sonra şu ayrıntılı bilgiler geçilmişti:

Üç hane Bulgar halkı, Anarşa ve Gardan köylerinde “öteden beri sakin” bulunuyordu. Mutasarrıfın verdiği bilgiye göre, üçü de, kiracısı oldukları haneler için feragat muamelesinin işleme konulması için müracaat etmişlerdi. Ayrıca savunma hattına yakın bölgeden yabancıların arazi alımını önleyen kararın, kasaba ve köy içlerindeki emlakı da içerip içermediği daha önce Bakanlığa sorulmuştu. Oradan gelen cevapta, bu hususta Anarşa ve Gardan köylerinin ahalsininin durumuna bakılması, ahalinin İslam mı, Bulgar mı, yoksa karışık mı olduğunun araştırılması istenmişti. Bu talimat üzerine, Büyükçekmece Kaza Kaymakamlığı gerekli tahkikatta bulunarak, 26 Nisan 1903 tarihi itibarıyla, Anarşa köyünde 19 hane İslam, 13 hane Bulgar, 135 hane Rum olmak üzere 157 hanenin bulunduğunu; Gardan köyünde ise bir hane Bulgar, 52 hane Rum olmak üzere 53 hane olduğunu bildirmişti. Bu bilgileri, İçişleri Bakanlığı’na ileten Mutasarrıf, konuya ilişkin ne yönde hareket etmesi gerektiğine dair talimat beklediğini de ekliyordu.¹⁰⁰

Gelen talimat çok açıktı: Bulgarların o havalide, Anarşa ve Gardan köylerinde kiracı olarak ikamet ettikleri haneleri mülk edinmelerine engel olunsun. Çünkü bu şekilde birer ikişer hane almak suretiyle bölgeye tamamiyle yerleşebilirlerdi. Bundan dolayı, sadece o köylerde değil kasaba ve diğer köylerde de emlaka sahip olmalarına meydan verilmeyecekti.¹⁰¹

93 Harbi muhacirleri kapsamında Kırım’dan göç edenlerden bazıları da, aynı tarihlerde, Çatalca dahilindeki İzzettin, Bahşayış ve Papaz Bargas’daki çiftlikât-ı hümayûnlara, yani Saray’a ait çiftliklere yerleştirilmişlerdi. Bu çiftliklerin en önemli özelliği ise istihkamlara, yani savunma hatlarına yakın olmasıydı.

Ancak bu çiftliklerde oturan Kırım muhacirleri uhdelere verilen arazileri Bulgarlara satmak için Çatalca Emlâk-ı Hümayûn İdaresi’ne müracaat etmişlerdi. İdare de istihkamların civarındaki bu mahallerin Bulgarlara satılmaması ve başka ecnebilere verilmemesi yönündeki emri hatırlatarak, keyfiyeti bildirmiş ve gerekli tedbirlerin hızla ifa edilmesini istemişti. Sonuçta, Çatalca Mutasarrıfı Mustafa Cevad’ın da gayretleriyle bölgedeki herhangi bir arazinin Bulgarlara satılmasına fırsat verilmemişti.¹⁰²

⁹⁹ BOA, DH.MKT. 700/26, Lef-2.

¹⁰⁰ BOA, DH.MKT.700/26, Lef-5.

¹⁰¹ BOA, DH.MKT.700/26, Lef-6.

¹⁰² BOA, DH. MKT. 691/63.

10- ANARŞA KÖYÜ CAMİİ VE YAKUP AĞA'NIN VAKFI

Anarşa Köyü'nde daha 19. yüzyılın başında önemli sayıda Müslüman ahali yaşıyordu. Köyde Müslümanların ibadetlerini yapabilecekleri bir mescit bulunuyordu. Ancak 1819 yılına gelince Müslüman köylüler, yakında başka cami bulunmadığından Cuma günleri Cuma namazını eda etmek için bir camiye ihtiyaçları olduğunu belirtiyorlardı. 21 Şubat 1819 tarihinde Saray'a bir dilekçe yazan Müslüman ahali, köydeki mescid-i şerifin camiye dönüştürülüp Cuma namazı kılınması için de Padişah tarafından ruhsat-ı seniyye verilmesini talep ediyorlardı. Ancak caminin imam ve hatibi de mevcut değildi. Bunun üzerine Müslüman köylüler, kendi seçtikleri Süleyman Halife b. Ali'ye imamet ve hitabet görevinin tevcih edilmesini arz ederek, gerekli berat-ı şerifi, yani görevlendirme yazısının ihsan buyurulmasını rica ediyorlardı.¹⁰³

Babüssaade Ağası Yakup Ağa, Büyükçekmece'ye bağlı Trakatya köyüne bir de cami yaptırmıştı. Aynı zamanda bu caminin tüm masraflarını kendi adına kurduğu vakıftan karşılamaktaydı. Caminin hizmetlisinin maaşları da Vakfın Kastamonu'daki varidatından karşılanması, 1907 yılında köylüler tarafından talep edilmiş ve bu talep kabul edilmişti.¹⁰⁴

Trakatya Camii'nin müezzininin maaşı da Yakup Ağa vakfının gelirlerinden ödeniyordu. 10 Şubat 1766 tarihi itibariyle Trakatya Camii müezzini, günlük 12 akçe ücret alıyordu. Bu görevi yerine getiren Hoca Mustafa'nın ölümünden sonra yerine, Mehmed Emin adlı bir şahıs halife olarak önerilmişti.¹⁰⁵

Bu belgelerden de anlaşılacağı üzere Babüssaade Ağalarından Yakup Ağa'nın Beylikdüzü'nün gelişmesinde önemli katkıları olmuştu. Ancak Beylikdüzü'nün Yakuplu bölgesiyle adı bütünleşen Yakup Ağa'nın hangi Yakup Ağa olduğu konusunda bir açıklık bulunmuyor.

Öncelikle belirtmek gerekir ki, Osmanlı İmparatorluğu döneminde Topkapı Sarayı'nın üçüncü kapısına Babüssaade denilirdi.¹⁰⁶ Padişahın özel ikamet yeri olan Enderûn-ı Hümâyun'un girişini teşkil eder ve birçok törenin yapıldığı ikinci avludan üçüncü avluya geçişi sağlardı. Padişahın evi sayılan Enderun Bâbüssaâde'den başladığından hiç kimse

¹⁰³ BOA, HAT. 1543/58.

¹⁰⁴ BOA, BEO. 3085/231344.

¹⁰⁵ BOA, C.EV. 622/31358.

¹⁰⁶ Ülkü Altındağ, "Darüssaade", DİA, cilt: 9, yıl: 1994, sayfa: 1.

buradan öteye geçemezdi.¹⁰⁷ Dolayısıyla Osmanlılar'da Dârüssaâde tabiri, padişahların ve ailelerinin ikametgâhı olan Topkapı Sarayı'nın Harem Dairesi için kullanılmıştı. Buranın her türlü hizmetiyle uğraşan kişilere de Dârüssaâde veya Bâbüssaade ağaları¹⁰⁸ denilirdi. Sonuç olarak Osmanlı arşiv kayıtlarında bulunan belgelerde, Beylükdüzü sınırları içinde olan Trakatya arazilerinin de Babüssaade ağalarından Yakub Ağa tarafından vakfedildiği ve buraya kendi adına bir cami yaptırdığı belirtiliyor.

Yine Osmanlı sicil kayıtlarında hem Babüssaade ağası hem de ismi Yakub olan birden fazla kişi vardır. Bunlardan ilki sarayda yetişerek kapı ağası olmuş ve 1566 sonlarında vefat etmiştir.¹⁰⁹ İkincisi saray haremde yetişerek Temmuz 1679'da Eski Saray ağası olmuş ve Babüssaade Ağalığına yükseldikten sonra vefat etmiştir.¹¹⁰ Üçüncüsü de yine Eski Sarayda yetişerek oranın ağası olmuş olan Yakub Ağa'dır. Kınık Yakub Ağa diye de bilinir. 1547 yılında vefat etmiş ve kabri Otakçılar'daki mekteptedir. Eski Saray'da Ağa Mescidi, Tophane ve Samatya'da Ağa hamamları bunun eseridir.¹¹¹

İlk sırada bahsedilen ve kapı ağası olduğu belirtilen kişi ile ilgili yine Mehmed Süreyya'nın Sicill-i Osmani adlı eserinin başka bir cildinde 1566 yılında vefat eden Yakup Ağanın 1564 yılında Hasan Ağa'nın vefatı üzerine Babüssaade Ağası olduğu belirtiliyor.¹¹²

Trakatya'da vakıf sahibi olan Yakup Ağa, aynı zamanda Haramidere'de bulunan Kapuağası köprüsünün de banisi olduğu çeşitli kaynaklarda ifade ediliyor. Buna göre zikredilen kişinin Mimar Sinan ile çağdaş olması gerekir. Bu halde ikinci sıradaki Yakup Ağa ilgi alanımızın dışına çıkıyor. Dolayısıyla ilk ve üçüncü sıradaki kişilerden birisi olması gerekiyor. Birincisi 1547 yılında, diğeri ise 1566'da vefat etmiş. İki de Mimar Sinan ile çağdaş durumda. Konuyla ilgili yazanlar daha çok 1547'de vefat eden Yakub Ağa'nın (Kınık) Beylükdüzü ya da Trakatya ile ilgisi olacağını savunuyorlar. Ancak bu bölge ile alakalı ve

¹⁰⁷ Semavi Eyice, "Babüssaade", DİA, cilt: 4, yıl: 1991, sayfa: 408-409.

¹⁰⁸ Osmanlı Devleti'nde saray Harem, Enderun ve Bîrun denilen üç ayrı teşkilâtla yönetiliyordu. Harem ağaları ile Enderun teşkilâtında Bâbüssaâde cemaatine mensup ağalar tavâşi (hadım) idi. Ortaçağ'da müslüman ve Türk devletlerinde mevcut olan tavâşi veya hadım ağalar, Çelebi Sultan Mehmed zamanından itibaren Osmanlı sarayında da görevlendirildiler. Bunlar beyaz hadımlar (akağalar) ve zenci hadımlar (karaağalar) olmak üzere iki ayrı sınıftı. Akağalar, sarayın Enderun bölümünün başladığı yer olan ve Bâbüssaâde denilen kapısında görevli olduklarından kendilerine Bâbüssaâde ağaları unvanı verilmişti. Âmirleri olan Bâbüssaâde ağası, aynı zamanda bütün Enderun ve Harem görevlilerinin âmiriydi. Hadım ağalar sarayın kadınlara ait kısmına nezaret ettiklerinden kendilerine "kızlar ağası" da denilmiştir. Ülkü Altındağ, "Darüssaade", DİA, cilt: 9, yıl: 1994, sayfa: 1-3.

¹⁰⁹ Mehmed Süreyya, Sicill-i Osmani, Cilt V, Tarih Vakfı Yurt Yayını, İstanbul 2003, s. 1677.

¹¹⁰ Mehmed Süreyya, Sicill-i Osmani, Cilt V, Tarih Vakfı Yurt Yayını, İstanbul 2003, s. 1677.

¹¹¹ Mehmed Süreyya, Sicill-i Osmani, Cilt V, Tarih Vakfı Yurt Yayını, İstanbul 2003, s. 1677.

¹¹² Mehmed Süreyya, Sicill-i Osmani, Cilt VI, Tarih Vakfı Yurt Yayını, İstanbul 2003, s. 1729.

Yakub Ağa ile ilgili çok sayıdaki arşiv belgesinde “Kınık” ibaresinin geçmemesi, 1566’da vefat eden Yakub Ağa’nın, Yakuplu’ya da adını veren kişi olduğunu göstermektedir.

Diğer taraftan Anarşa köyünde Rum ahalinin ibadetlerini yerine getirecekleri bir kilise de bulunuyordu. Adı Ayayorgi Kilisesi olan bu ibadethane, ahşaptan yapılmıştı ve 1734 yılı itibariyle harap vaziyette bulunuyordu. Onarımı, izne tabi olduğu için köydeki reayadan bir grup dilekçe yazarak, kilisenin tamirine müsaade edilmesini talep etmişlerdi.¹¹³

11- RUM ÇOBANLARIN BULDUĞUESKİ ESERLER

Beylikdüzü’nün de içinde yer aldığı bölge, eskiden beri definecilerin ilgisini çeken bir yerdi. Kuşkusuz bunun en önemli nedeni, İmparatorluk ordularının seferlere çıkarken kullandıkları güzergahın buradan, Büyükçekmece’den geçmesiydi. Trakatya ile Gardan arasında bulunan Angurya Çiftliği çobanları Petro ve Nesor, hayvan otlatırken, çiftlik merasının bir köşesinde âsâr-ı atika bulmuştu. Eski eserlerden sayılan bu buluntular aslında, sikkedydi. Çobanlar, meranın o köşesinde delikli bir taş bulup kaldırmışlar, sonra da karıştırdıkça yerden sikkeler çıkmaya başlamıştı. Sikkeler Kanuni Sultan Süleyman dönemine aitti ve onun mührünü taşıyordu. Doğrusu, topraktan, “Sultan Süleyman sikkelerinden mecredi yirmi paralıği hacminde gümüş akçe zuhur eylemekte” idi.¹¹⁴

Çobanların eski akçeler bulduğu haberi hemen yayılmış, daha sonra da Kaza Kaymakamlığı durumdan haberdar edilmişti. Çorlu Kaymakamlığı’nın gerekli araştırmasından sonra 11 Nisan 1889 tarihinde konuyla ilgili Maliye Nezareti’ne bilgi verilmişti. Bakanlık verdiği cevapta, “Osmanlı İmparatorluğu’nda define olarak bulunacak İslamî ve ecnebi sikkelerin antika nevinden olduğunu” bildiriyordu. Ayrıca elde edilen sikkelerin ayarlarına göre Bab-ı Âli’de gözden geçirileceğini ve verilecek karar doğrultusunda hareket edileceğini kaydeden Bakanlık, eğer antika olmadığına karar verilirse yürürlükteki kanunlar doğrultusunda bulan kişiye aynen iade edileceğini ifade ediyordu.

Maliye Bakanlığı, o dönem müzeler Maarif Nezareti’ne bağlı olduğu için antikalardan nevinin belirlenmesi için numuneleri, buraya gönderiyordu. Oradan gelen cevapta ise söz konusu sikkelerin Osmanlı eski sikkelerinden olduğu ve Müze-i Hümayûn tarafından teşhire layık bulunduğu, bu nedenle de alıkonulduğu bildiriliyordu. Buna ilaveten, Çatalca Mutasarrıflığı’ndan sikkeleri bulan Petro ile Nesor’in elinde kalanları da Eski Eserler

¹¹³ BOA, C.ADL. 41/2495.

¹¹⁴ BOA, DH.MKT. 1620/47.

Nizamnamesi gereğince getirilmesi talep ediliyordu.¹¹⁵ Aslında İstanbul'a bulunan akçelerden sadece 4 tanesi gönderilmişti. Bu nedenle Bakanlık, Petro hakkında soruşturma açılarak, elinde kalan diğerlerinin de gönderilmesi gerektiğini hatırlatıyordu.¹¹⁶

12- SALGIN HASTALIKLARA ANINDA MÜDAHALE

Bölgede zaman zaman bulaşıcı hastalıklar da ortaya çıkıyordu. Özellikle çocuklar üzerinde etkin olan bu hastalıklardan bir tanesi 1898 kışına girerken ortaya çıkmıştı. Anarşa köyünün bitişiğinde zuhur eden kızamık olayı anında kazaya bildirilmişti. Hafif surette hükmünü icra eden kızamık için gerekli önlemlerin alınması Büyükçekmece kazasının imkanları çerçevesinde mümkün değildi, çünkü kazada doktor bulunmuyordu. Bunun üzerine durum, Çatalca Sancağı Mutasarrıflığı'na bildirilerek doktor talep edildi.¹¹⁷

Mutasarrıflık, Çatalca belediye tabibini anında bölgeye ulaştırdı. Doktor gerekli müdahaleleri mükemmel bir şekilde uyguladı ve netice de aldı. Belediye tabibi Herf Efendi'nin dönüşünde sunduğu rapora göre, Anarşa köyünde yalnız üç çocukta kızamık hastalığı görülmüştü ve onlar da iyileşmek üzereydi. Ancak aynı hastalık Kalitriya da da görülmüş, doktor bu kez oraya geçerek muhtar ve ihtiyar heyetine alınması gereken tedbirler ile bazı tenbihlerde bulunmuştu.¹¹⁸

Kayıtlara göre daha önce de 1892 yılında Anarşa köyünde çiçek hastalığı zuhur etmişti. O dönem de çiçek hastalığından çocukları korumak için aşı yapılmaya başlanmıştı. Aşısız olan kişiler bulunduğu tespit edilince, derhal bölgeden Dersaadet'e özel bir memur gönderildi ve lüzumu kadar aşı verilmesi için Tıbbiye Nezareti'ne icap eden yazı yazıldı. Büyükçekmece Kaza Kaymakamlığı da hastalığın sebeplerini araştırarak gerekli tedbirleri almakla sorumlu kılındı.¹¹⁹

13- İŞGAL YILLARINDA ASAYİŞ

Beylikdüzü'nü oluşturan köylerde İstanbul'un işgal altında olduğu yıllarda asayiş olaylarında artış olduğu söylenebilir. Sözgelimi 1920'de meşhur Angurya Çiftliği hizmetkârlarından Boşnak olan İştibli Şaban oğlu Peşo, katledilmiş, yapılan soruşturma

¹¹⁵ BOA, DK..MKT. 1674/55.

¹¹⁶ BOA, DH.MKT. 1620/47.

¹¹⁷ BOA, DH. MKT. 2139/62

¹¹⁸ BOA, DH.MKT. 2152/83.

¹¹⁹ BOA, DH. MKT. 2036/73

sonucu katilinin Tahir oğlu Mehmed ile Ahmed oğlu Şükrü olduğu anlaşılmış, her ikisi de yakalanarak kaza merkezi olan Büyükçekmece'ye gönderilmişti.¹²⁰ Olay şöyle gerçekleşmişti: Peşo, çiftlik ile Anarşa köyü arasındaki Kuş kale mevkiinde katledilmişti. Ölüm haberi üzerine derhal bir araştırma heyeti tesis edilmiş, bu heyetin yürüttüğü tahkikata ve doktor raporuna göre cinayet kesici bir alet ile 2 veya 3 kişi tarafından vücudun çeşitli yerlerinden yaralanmak suretiyle gerçekleştirilmişti. Katillerin, maktulün arkadaşlarından olduğu ve 3-4 gün önce memleketlerine gideceklerini söyleyerek çiftlikle alakalarını kesip kayıplara karıştıkları anlaşılmıştı. Bunların ise Kosovalı Boşnak Tahir oğlu Mehmed, Beytullah oğlu Forta ile Yenipazarlı Raşid oğlu Recep ve Ahmed oğlu Şükrü oldukları belirlenmişti.¹²¹

Beylikdüzü'ndeki Yangınlara Yakın Takip

İstanbul'un işgal altında olduğu yıllarda, Rum tebanın yaşadığı bölgelerdeki her türlü gelişme hassasiyetle Dâhiliye Nezareti'ne bildiriliyordu. Bunlardan biri de Anarşa köyünde meydana gelen yangındı. 1919 yılının Ekim ayında meydana gelen yangın anında kazaya bildirilmişti. Köye ulaşan askerî müfrezenin yaptığı tahkikat neticesinde, yangının Anarşa köyünün önde gelenlerinden Arnavut Tosun Ağa'nın ağılında çıktığı öğrenilmişti. Tosun Ağa ve diğer köylüler, yangın hakkında hiçbir malumatları olmadığını, hatta hiç kimseden şüphe de etmediklerini bildirmişlerdi. Olan ağıla olmuş, tamamen yanarak kül olmuştu. Sonbaharın soğuk ayında hayvanlar ise ağılsız kalmıştı.¹²² Beylikdüzü'nde çıkan yangınlar, gazeteler için de, her dönem haber değeri taşıyordu. Sözgelimi 1955 yılında Yakuplu köyünde yine bir samanlıkta yangı çıkmış ve tam 3 inek kavrularak ölmüştü. Yangının çıkış sebebi ise hemen samanlığın bitişiğinde bulunan ve Halil Yücel'e ait olan fırındı. Bu fırından sıçrayan kıvılcımlar sonucu yangın çıkarak, üç ineğin telef olmasına yol açmıştı.¹²³

14- BİR AVLAK OLARAK BEYLİKDÜZÜ:

Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Bir Av Klasığı: Angurya Çiftliği

Beylikdüzü'nü oluşturan Gürpınar, Kavaklı ve Yakuplu bölgesinde az çok tavşan, keklik, bildircin gibi hayvanlar bulunurdu. Özellikle doğu ve batı kesiminde yer alan Küçükçekmece gölü ile Büyükçekmece gölü sahilleri yabani ördekleriyle meşhurdur. Ördeklerin yeşilinden

¹²⁰ BOA, DH.EUM.AYŞ. 45/36.

¹²¹ BOA, DH.EUM.AYŞ. 45/53.

¹²² BOA, DH.EUM.AYŞ. 24/18.

¹²³ Milliyet, 19.04.1955, s. 4.

Macarına kadar birçok çeşidi mevcuttu. Beylikdüzü'nün Trakaty'a da (Yakuplu) bulunan Angurya Çiftliği'nin yer aldığı arazide özellikle göç mevsiminde bıldırcın kuşlarından geçilmezdi. Çünkü bölge aynı zamanda, eski zamanlardan beri kuşların göç güzergahı üzerindedir. Yakuplu'nun Kavaklı'ya yakın bölümündeki tarlalarda da bıldırcın avı yapılırdı. Bedri Ziya Aktuna da, 1930'lu yıllarda Gardan bölgesinde bizzat ava çıkanlardan biriydi.¹²⁴ Zaten İstanbul'da avcılık denildiğinde, akla bıldırcın avcılığı; bıldırcın denildiğinde de Angurya Çiftliği gelirdi. Bıldırcın senede iki defa bu taraflara akın ederdi, biri ilkbaharda, diğerti de sonbahardaydı.¹²⁵ Av mevsimi, Ağustos ayının 15'inden sonra başlardı. Müjdecisi ise bıldırcından önce gelen arı kuşlarıydı, arı kuşları bıldırcından önce güneye doğru göçe başlıyorlardı. Av mevsimi yaklaşık 30-40 gün sürerdi ve bir avcı, ortalama üç bin fişek harcardı.¹²⁶

Av başladığında Ambarlı civarına ama özellikle de Angura Çiftliği'ne çadırlar kurulurdu. Karşıdan bakan bu çadırları görünce, sanki küçük bir ordugâh görmüş gibi olurdu. Av iki, üç saat devam eder, sonra herkes çadırlarına dönerdi. Erken kalkıldığı için çoğu avcı kestirmek için uzanır, geri kalanları ise oradaki biricik kahveye doluşurdu. Bu kahve, dört başı mamur bir kahve değildi. Dört direk etrafına tahtalar çakılmış, tavanı eski gaz tenekeleri ve samanlarla örtülmüş, salaş bir kahveydi. İçinde ise bir saç mangal, iki üç cezve, 8-10 kahve fincanı ve bardak ancak bulunurdu.¹²⁷ Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde avcılara av tezkerelerini Düyûn-ı Umûmiye İdaresi verirdi. Tezkereler her sene başka bir renkte basılır; kırmızı, sarı, mor veya beyaz olurdu.¹²⁸

Bölgenin en lezzetli kuşu kabul edilen bıldırcın, Osmanlı döneminde çok sayıda bulunurdu. Bıldırcının lezzeti dillere destan olduğundan avcılığın gelişmesine yol açmıştı. Ağustos ayının ilk günlerinde kuşları avlamak için İstanbul'dan, Bakırköy ve Yeşilköy'den birçok muteber insan bölgeye akın ederdi. Avcılık amacıyla gelenler arasında çok sayıda yabancı bulunurdu.¹²⁹ Sözelimi Hanedan mensupları, devrin devlet adamları, yabancı büyükelçiler, zengin kesimden birçok insan av için Angurya'yı tercih ederdi. Burada bıldırcın avının sıkı bir disiplini, belli bir protokolü vardı. Öyle ki dönemin avcıları ve yazarları, Angurya'da uygulanan av disiplinini Fransa'nın devlet başkanları ile elçilerin katıldığı meşhur Rambouillet Şatosu av sahasına benzetiyorlar ve Türkiye'deki numunesi olduğunu

¹²⁴ Cumhuriyet, 12.10.1936, s. 7.

¹²⁵ Cumhuriyet, 08.01.1936, s. 2.

¹²⁶ Cumhuriyet, 02.08.1965, s. 8.

¹²⁷ Cumhuriyet, 09.01.1936, s. 2.

¹²⁸ Cumhuriyet, 02.08.1965, s. 8.

¹²⁹ Mehmet Ali, a.g.e., s. 11.

söylüyorlardı. Çiftliğe davet edilen her misafir, mükemmel bir şekilde ağırlanır, hem bıldırcın avlamaya hem de tüfek atmaya doyardı.¹³⁰ Burada düzenlenen ava katılanlar arasında İttihat ve Terakki'nin ünlü ismi, Sadrazam Talat Paşa¹³¹ ile Abbas Hilmi Paşa da bulunuyordu.

1900'lerin ilk çeyreğinde bölgede, bıldırcın avcılığını "medar-ı maişet" edinmiş birçok ailede vardı. Bıldırcın etine özellikle kasaba ve şehirden gelenler büyük ilgi gösteriyorlardı. Onların talebini karşılamak için bazı aileler bıldırcın avlıyor ve her bıldırcını da ortalama 10 kuruştan satıyorlardı. Böylece masrafsız günlük 20 lira kazandıkları bile oluyordu. Ava çıkanlar, bıldırcınları atmaca vasıtasıyla yakalarlar, atmacaları ise aç bırakmak suretiyle ava alıştırırlar, hatta çok meraklı olanlar kişiler de kuşların ayaklarına zil ve çingirak takarlardı. Bıldırcın avında kullanılan, iyi yetiştirilmiş bir atmaca o vakitler, 5 liraya alıcı buluyordu. Bir atmacayla günde ortalama 150-200 arası bıldırcın avlanabiliyordu.¹³²

Angurya Çiftliği'nde Osmanlı döneminde görkemli bıldırcın avları olurdu. Çifte omuzda, zağar yanda kırlara açılarak yapılırdı av. 1892-93 yılındaki av dönemi de böyle olmuştu. Ava, Angurya Çiftliğinin sahipleri olan Mustafa Reşit Paşa'nın torunları Necmeddin ve Veliyüddin Beylerin yanı sıra Keçecizade İzzet Fuad Paşa, Kassam kâtibi Tayyar Efendi, Dalyancı Hacı Mardiros, Kunduracı Kosti de iştirak etmişti. Çantacılar ve çömezlerle birlikte 40 kişilik kafiye ile ava çıkılıyordu. İstablî Âmire Reisi olan İzzet Paşa, Hünkârın atlarından sorumluydu ve has ahırların amiriydi, aynı zamanda avcılığı ile çok meşhurdu. Av arkadaşı Alus'un anlattığına göre "altıpatlarla duvara ismini yazar, havaya atılan yumurtayı vurur, tüfeği tek kurşunla doldurup, üstüne de dürbünü koyup, iki üç yüz adımdan mecidiyeyi zımbalardı."¹³³ Av kafiyesi, alaca karanlıkta tarlaya açılır, önden de zağarları salar, sonra da "dan dun"lar başlardı. Daha saat alaturka üçü bulmadan (muhtemelen sabah 9-10 civarında) bütün çantalar ağzına kadar dolmuş, çantacılar ağırlıktan soluk soluğa kalmış vaziyette dönerlerdi. Av sonrası en zevkli aşama, kimin ne kadar vurduğunun sayılmasıydı. Sermed Muhtar, bu safhayı şöyle anlatıyor:

"Nereye geleceğim? Büyük Reşid Paşa torunları Necmettin ve Veliyüddin Beylerin avcılıklarına... Necmettin Bey, çantacısına haykırdı. Herif sırtındakini taşıyamıyor; beli bükülmüş. Nefes nefese gelip yere bir boca etti. 350 bu kadar bıldırcın.

Ardından kardeşi seslendi. Onun çantacısı da yükünü boşalttı. Ondaki de 300'den fazla.

¹³⁰ Cumhuriyet, 26.02.1965, s. 7.

¹³¹ Cumhuriyet, 24.08.1980, s. 2.

¹³² Mehmet Ali, a.g.e., s. 11.

¹³³ Cumhuriyet, 08.01.1936, s. 2.

Nihayet İzzet Fuad Paşa aşka gelip kendi çantacısına haykırdı; arkasındakini baş aşağı etti. Orada kaç kişi isek alayımız küçük dilimizi yuttuk. Bıldırcını say say, bitip tükenmiyor. Dört yüz elliyi geçti, beş yüzü buldu; hâlâ da sonu gelmiyor. Frenk yanaşmanın ceketinin, yeleşinin pantolonun cepleri de tıklım tıklım...”¹³⁴

1954 yılında havaların sıcak gitmesi sebebiyle bıldırcınların göçü kasım ayı ortasına kadar sarkmıştı. Kasımın üçüncü haftası Türkiye'nin muhtelif bölgelerinde yoğun bıldırcın sürülerinin geçimi olmuştu. İstanbul'da ise özellikle Angurya Çiftliği bıldırcınların geçiş güzergahı haline gelmiş, avcılar buraya akın etmişti. Çiftlikte bıldırcın avına çıkanlar bir günde ortalama 70-80 kadar kuş vurmuşlardı.¹³⁵

1950'li yıllarda gazeteler spor sayfalarında avcılığa özel köşe ayırmışlar, bu köşelerde bıldırcın avcılığı ile ilgili ayrıntılı bilgiler yayınlıyorlardı. 1955 Eylül'ünde göç mevsimi başlamış olmasına rağmen henüz bıldırcın geçidi başlamadığından yakınan avcılık yazarları, bunu, sıcak günlerin devam edeceğini hisseden bıldırcınların yolculuğa çıkmakta pek acele etmemelerine bağlıyorlardı. Turhan Tamerler, “Perşembe günü Angurya Çiftliğinde 35-40, Cuma günü ise 80-100 bıldırcın vuran olmuştur. Bugünler her sabah ava çıkıp, bir yoklama yapmak yerinde olur” diye yazıyordu.¹³⁶ Bıldırcın geçidi gün be gün takip edip okuyucularını bilgilendiren Tamerler, bir sonraki hafta, bıldırcın göçünün nispeten azaldığını bildiriyor ve İstanbul'un muhtelif bölgelerinde bir avcının günlük bıldırcın avını şu şekilde veriyordu: “Angurya Çiftliğinde 50-70, Ambarlı'da 20-30, Kartal ve Maltepe taraflarında da yine 25-30 kuş vuranlar olmuştur. Şişli tepelerinde hiç kuşa rastlanmamıştır. Hava sertliğini muhafaza ettiği takdirde Rumeli ve Anadolu yakalarında bıldırcın akını kısa fasılalarla devam edecektir.”¹³⁷ Takip eden hafta içinde ise bir süre fasıla veren bıldırcın akını tekrar fazlaşarak devam etmişti. Öyle ki hafta sonu Angurya'da ava çıkanlar, 30-40 bıldırcın vurmuşlardı. Ancak Pazar sabahı hafif sis olması sebebiyle bıldırcınlar sisi deniz zannederek tepelere konmuşlardı. Bu sebeple avcılar, tepelere doğru çıkmak zorunda kalmışlardı. Ertesi gün ise rekora ulaşip 150 bıldırcın vuran avcılara rastlanmıştı.¹³⁸ 1955 yılı bıldırcın av mevsimini değerlendiren Turan Tamerler, şunları dile getiriyordu: “Geçen pazartesiye kadar devam eden bıldırcın bolluğu, havaların düzelmesiyle, azalmağa başlamış ve dün tamamen kesilmiştir. Sabahları sis yapmaması, havanın sakin olması ve ayın oldukça büyüyerek sabaha kadar devam etmesi, bıldırcınların meralarımızda kalmadan yollarına devamlarını

¹³⁴ Cumhuriyet, 09.01.1936, s. 2.

¹³⁵ Milliyet, 23.22.1954, s. 8.

¹³⁶ Milliyet, 17.09.1955, s. 8.

¹³⁷ Milliyet, 23.09.1955, s. 6.

¹³⁸ Milliyet, 27.09.1955, s. 8.

sağlamaktadır. Mamafih bıldırcın mevsiminin bitmesine henüz bir ay kadar vardır. Bu müddet zarfında ve havaların müsait gitmesi halinde daha çok güzel günlere rastlanacağı şüphesizdir”¹³⁹ 1955 av mevsiminde Beylikdüzü’ne yabancılar da gelmişti. Angurya Çiftliğinde Türk avcılarla birlikte bıldırcın avlayan İsviçreli Naum da bunlardan biriydi ve Naum, avladığı 220 bıldırcın ile 1955 yılının en çok bıldırcın avlayan avcısı unvanını almıştı.¹⁴⁰ Naum, 1954 yılında da avlara katılıp 181 bıldırcın vurarak, o yılın en çok av yapan kişisi olmuştu.¹⁴¹

Beylikdüzü’nün Angurya Çiftliği avcılarının toplandığı merkez olmayı aslında yüzlerce yıldır sürdürüyordu. Reşid Paşa’nın çiftliği olarak meşhur olan ve 19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın başlarında Paşa’nın varisleri tarafından işletilen çiftlik, o devirde de İstanbul’dan avlanmak için gelenleri ağırlıyordu. Bıldırcın avcılığının bu denli köklü bir geçmişe sahip olması bıldırcın avlama rekorunun kimin elinde bulunduğunu da gündeme getirmişti. Kayda geçen bilgilere göre ilk rekor, Reşid Paşa’nın torunlarından olan Angurya Çiftliğinin sahiplerinden Veliyeddin (Kocareşit) Bey’e aitti. Veliyeddin Bey, 1895 yılında Angurya’da bir günde tam 365 bıldırcın vurmuştu ve bu rekor uzun yıllar kimse tarafından aşılamamıştı. Cihanoğlu da Veliyüddin Bey’in 1912 yılında, 35 gün devam eden av mevsiminde üç binin üstünde bıldırcın vurduğunu aktarıyordu.¹⁴²

Turan Tamerler’in verdiği bilgiye göre 1930 yılında Abbas Celaloğlu, bir günde 440 bıldırcın avlayarak bu rekoru kırmıştı. Bu olay gerçekleşikten tam bir yıl sonra, yani 1931’de Sami Ozan, 458 bıldırcın avlayarak yeni bir rekor kırmıştı. 1953 yılında ise Türkiye’nin ünlü sanayicilerinden olan ve aynı zamanda avcılığa da düşkün olan Fuat Bezmen, bu rekoru aşarak, bir günde vurulan bıldırcın sayısını 474’e yükseltiyordu.¹⁴³

Ünlü avcı Sait Selahattin Cihanoğlu ise, Angurya Çiftliği’nde en fazla bıldırcın avlayanların rakamlarını şu şekilde veriyor: “Bir günde Veliyüddin Bey 396, kardeşi Necmettin Bey 394, Keçecizade Fuat Paşa, 386, Paşazade Sami Bey 355, Prens Abbas Halim Paşa 249 bıldırcın vurmuş. O gün ovada 30 kadar avcı varmış ve 10 bin kadar bıldırcın vurulduğu tahmin ediliyormuş. Üstelik bu sayılar rekor değilmiş. Abbas Celaloğlu bir günde

¹³⁹ Milliyet, 30.09.1955, s.6.

¹⁴⁰ A.e.

¹⁴¹ Milliyet, 21.10.1955, s. 6.

¹⁴² Cumhuriyet, 26.02.1965, s. 7.

¹⁴³ Milliyet, 21.10.1955, s. 6.

440 bıldırcın vurarak, dünya rekorunu eline geçirmiş. 1944 yılında Fuat Bezmen 473 bıldırcınla rekoru elinden almış.”¹⁴⁴

Av esnasında kazalar da oluyordu. Angurya çiftliğinde avlanmakta olan Doktor Kenan da, av sırasında Mehmed oğlu İsmail adında biri gözünden ağırca yaralamıştı. Kazaen meydana gelen olayda yaralan İsmail’e ilk müdahale Doktor Kenan tarafından yapılmış, daha sonra Sağlıkevine götürülerek tedavi altına alınmış, hatta Adliye Tabibi Enver Karan da gelerek yaralıyı muayene etmişti.¹⁴⁵ Gürpınar köyünde oturan Ali de, evde av tüfeğini karıştırırken, silahın ateş alması sonucu, karısı Huriye Hanımın parmağını koparmıştı.¹⁴⁶

1955 yılında bölge köylerine bir teftiş gezisi yapan İstanbul Valisi Fahrettin Kerim Gökay, Yakuplu köyüne de gelmişti. Köylüler ve öğrencilerle sohbet eden Gökay, köyün 29 yıllık muhtarından ihtiyaç ve sorunlarını dinlemişti. Aldığı izahat üzerine Kaymakam Bey’e dönen Vali, buranın av bölgesi olduğuna işaret ederek, muhtarın da talebi üzerine, Yakuplu’ya avcılar için bir “uğrak yeri” yapılması direktifini vermişti.¹⁴⁷

Cumhuriyet döneminde de takvimlerde “bıldırcın geçimi fırtınası” adıyla bıldırcınların geçişleri özellikle belirtiliyordu. Genellikle 7 Eylül’ü gösteren takvim yapraklarında bu konuya ilişkin bilgi verilirdi. Ancak 1956 yılında havaların güzel gitmesi sebebiyle bıldırcın geçişi çok az olmuştu. Bu yüzden avcılar, Angurya Çiftliği’nde akşama kadar gezmek şartıyla ancak 15-25 kuş vurabilmişlerdi.¹⁴⁸ Bıldırcınların yokluğuyla ilgili durum, 1963 yılında da sürüyordu. O yıl İstanbul avcıları hiçbir avlakta, hatta Angurya Çiftliği’nde bile neredeyse bıldırcına rastlayamamıştı. Angurya Çiftliği’nde avlanan ünlü avcı Sait Selahattin Cihanoğlu bile toplam 120 bıldırcın ancak vurabilmişti ki, bu onun ortalamasına göre çok azdı. Avcılar, bıldırcının yokluğuna sebep olarak, bıldırcınların göç yolunu değiştirmelerini gösteriyorlardı.¹⁴⁹

Efsanevî avcı Sait Selahaddin Cihanoğlu da bıldırcının birkaç senedir çok azaldığına dikkat çekerek, “Kuş yolunu mu değiştirdi, ne oldu ise oldu, yok oldu” diyordu. Angurya Çiftliğinde bile bir günde 50 bıldırcın avlanamaz olduğuna dikkat çeken Cihanoğlu, bir aylık bıldırcın toplamının 150 adedi geçmediğini vurguluyordu. Bu durumu, “Lale Devri Kapandı” diye niteleyen Cihanoğlu, bir zamanların müstesna bıldırcın avlağı Angurya Çiftliği ile ilgili ilginç bir tespit de bulunuyordu: “Büyük Reşit Paşa ahfadından merhum Necmettin ve

¹⁴⁴ Cumhuriyet, 12.07.1985, s. 12.

¹⁴⁵ Cumhuriyet, 14.10.1938, s. 2.

¹⁴⁶ Cumhuriyet, 06.10.1939, s. 2.

¹⁴⁷ Cumhuriyet, 13.05.1955, s. 7.

¹⁴⁸ Milliyet, 11.09.1956, s. 6.

¹⁴⁹ Cumhuriyet, 06.10.1963, s. 8.

Veliyüddin beylere ait olan bu mestesna bildircin avlağı bugün Arnavut ağaların elindedir. Zürrü (çiftçi) olan bugünkü sahipleri, bildircin konacak bütün sahaları sürmüşler, tarla haline getirmişlerdir. Bir hicret kuşu olan bildircinlar, bu toprak sahalara konmayarak, sağa sola dağıldıkları iddia olunabilir. Fakat ne olursa olsun o Angurya muhteşem bildircin avcılığı devri geçti.”¹⁵⁰

15- BEYLİKDÜZÜ’NÜN ÇİFTLİKLERİ

Angurya Çiftliği

Angurya Çiftliği’nin doğusunda Anbarlı ve Avcılar köyü, batısında Kavaklı köyü, kuzeyinde Yakuplu köyü bulunuyordu.¹⁵¹ Çiftlik, Tanzimat döneminin ünlü sadrazamı Mustafa Reşit Paşa’ya aitti. Bu yüzden de halk arasında Reşitpaşa Çiftliği diye de isimlendirilirdi. Mustafa Reşid Paşa’nın vefatından sonra çiftlik, oğlu Mazhar Paşa’ya ondan sonra ise torunları Necmeddin ve Veliyeddin Beylere kaldı.

Angurya Çiftliği’nin en değerli arazisi Kulak Çayırı idi. Özellikle hayvan otlağı bakımından önemli olan Kulak Çayırı, hep bazı kişiler tarafından zabt edilmek isteniyor, farklı yöntemler deneniyordu.¹⁵²

Angurya Çiftliği, 1930’larda, alacaklılar sebebiyle icralık olmuştu. Bunun üzerine Çatalca İcra Dairesi de çiftliği kiraya vererek, gelir elde etmeyi planladı. Angurya Çiftliği’nin bildircin avı yapılabilen müstesna yerlerden biri olması kiralama olayında önemli bir pazarlama unsuruydu. Bu nedenle İcra dairesi verdiği gazete ilanlarında bu noktaya vurgu yaptı ve “çiftliğin villa tarzında yapılmış beş odalı binasının da ayrıca avcılara kiralanacağını” duyurdu.¹⁵³

1970’lere gelince, Angurya Çiftliği’nin hissedarları çoğalmış ve çeşitli sebeplerle veraset davalarına konu olmuştu. Sayıları yüzü aşan hissedarlara ulaşmak mümkün olmadığından, sıklıkla dönem gazetelerinde Angurya hissedarlarına yapılacak mahkeme tebliğlerinin yerine geçecek ilanlara rastlanabiliyordu.¹⁵⁴ Daha sonra yayınlanan kayıtlara bakıldığında, Angurya’nın hissedarları 300 adedi geçiyordu.¹⁵⁵ Bu ilanlarla avukatlar, 224 sayılı parselde bulunan Angurya Çiftliği’nin hissedarlar arasında taksiminin yapılacağını, bu yüzden tüm

¹⁵⁰ Cumhuriyet, 26.02.1965, s. 8.

¹⁵¹ Cumhuriyet, 20.08.1981, s. 7.

¹⁵² BOA, HR.MKT. 73/96.

¹⁵³ Cumhuriyet, 11.08.1936, s. 8.

¹⁵⁴ Milliyet, 08.04.1976, s. 8.

¹⁵⁵ Cumhuriyet, 13.12.1982, s. 7.

hissedarlara ulaşmaya çalıştıklarını beyan ediyorlardı.¹⁵⁶ Türkiye Vakıflar Bankası 1979 yılında uhdesinde bulunan “Angurya Çiftliği (Reşitpaşa) mevkiinde bulunan 122 hektar 6210 metrekare olan gayrimenkulü” açık artırma suretiyle satışa çıkarmıştı. Bankanın sattığı bu arazi meşhur Angurya Çiftliği’nin hisseli bir kısmıydı ve denize cepheliydi. Bankanın bu arazi içerisinde 35.877 metrekarelik hissesi bulunuyordu ve banka bu hissesini 5.381.700 lira takdir ve kıymet ile ihaleye çıkarmıştı.¹⁵⁷ Bu tarihten 7 ay önce de satışa çıkarılan aynı hisse için istenilen bedel, 7.175.600 lira olarak duyurulmuştu.¹⁵⁸ Ne var ki, ne o satışa ne de 7 ay sonraki satışa çıkmayacak ve satış gerçekleşemeyecekti. Bu kez Vakıflar Bankası 1980 yılının Eylül ayında, hissesini yine açık artırma usulüyle, bu kez 7.175.600 kıymetle satışa çıkardı.¹⁵⁹ Bu satışında gerçekleşmediğini, aynı bankanın bu kez 1981 yılının Ağustos ayında ihale ilanı vermesinden anlıyoruz. Bu ihale döneminde, arazinin başlangıç kıymeti, 13.090.500 lira olarak belirlenmişti.¹⁶⁰ Bu ihalede sonuçsuz kalınca banka kendine ait hisseyi, aynı yılın Aralık ayında, 22.690.000 lira muhammen değerle ihaleye çıktı.¹⁶¹

Nam-ı diğer Reşit Paşa Çiftliği’nin satışı çeşitli gerekçelerle devam etti. 1983 yılında bu kez Angurya’nın bir bölümü daha, Çatalca Sulh Hukuk Mahkemesi tarafından satışa çıkartılıyordu. “Çatalca ilçesi Yakuplu köyü Angurya çiftliği mevkiinde kain tapunun pafta 6, parsel 273 numarasında kayıtlı 15 hektar, 1040 metrekare miktarında ziraî maksatlar için kullanılmaya elverişli ve heyelan bölgesine bitişik bir yerde bulunan tarla” metrekaresi 100 liradan satışa çıkartılıyor ve tamamı için 15.104.000 lira talep ediliyordu. Söz konusu arazinin imar durumu hakkında bilgi verilen duyuruda, arazinin “özel yapılaşma koşullu kullanma alanlarında ve jeolojik engelli bölgede” kalıyordu. Buna göre de “anılan parselde taban alanı kat sayısına %5’i kat alanı. Kat sayısı %10’u, yapı yüksekliği 6.50 metreyi geçmemek ve bu koşullara uygun jeolojik raporun alınması koşulu ile inşaat yapılabilir” deniliyordu.¹⁶²

Kuşkusuz bu mahkeme ilanlarının sebebi, Angurya Çiftliği’nin varisler tarafından satılmasıydı. Çiftliğin parça parça varisler ya da varislerden intikal eden bankalar aracılığıyla satımının başladığı dönemde Yakuplu’da satılık arsa devrinin başlaması eş zamanlı hale geliyordu. Genellikle Yakuplu’daki arsalar, “Haramidere Yakuplu’da Deniz Manzaralı Satılık

¹⁵⁶ Cumhuriyet, 22.08.1976, s. 9.

¹⁵⁷ Milliyet, 08.11.1979, s. 13.

¹⁵⁸ Cumhuriyet, 07.04.1979, s. 5.

¹⁵⁹ Milliyet, 26.09.1980, s. 2.

¹⁶⁰ Milliyet, 25.08.1981, s. 10.

¹⁶¹ Cumhuriyet, 27.11.1981, s. 8.

¹⁶² Cumhuriyet, 22.04.1983, s. 8.

Arsalar” ilanıyla duyuruluyordu. Bazen de “okula ve camiye 100 metre, asfalta 30 metre mesafede arsalar” ibaresiyle arsaların satış şansı artırılmaya çalışılıyordu.¹⁶³

Yakuplu’da bulunan ve Yakuplu’nun eski adı ile anılan Trakatya Çiftliği’nden ise 1959 yılında kadastro geçiyordu. Buna göre Trakatya Çiftliği’nin sahibi Halil Birecikli’ydi ve Müdürlük, bu çiftlik dahilinde gayrimenkulü olanların tasarruf (sahiplik) belgeleri ve nüfus cüzdanlarıyla birlikte müracaat etmelerini, 45 gün sonra sınır belirleme çalışmalarına başlanacağından, sınırları belli olmaya hak sahiplerinin orada hazır bulunup zemin üzerinde köşe noktalarının işaretlenmesine ve sınır tespitine iştirak etmeleri isteniyordu. Müdürlük, aksi takdirde eldeki belgeler ve bilirkişinin beyanları doğrultusunda sınır tespiti yapılacağını da hatırlatıyordu.¹⁶⁴

Anarşa Çiftliği

18. yüzyıl kayıtlarına göre Anarşa ve Prafça çiftlikleri Kadın Efendi tasarrufunda bulunuyordu. Bu iki çiftlikte 15 adet kara sığır öküzü, 1 adet kara sığır boğası, 5 adet kara sığır ineği, 4 adet kara sığır buzağı, 3 adet camuş ineği, 2 adet camuş öküzü bulunuyordu. Binek hayvanlarından ise 2 adet kısrak, 1 adet tay ve 5 adet beygir mevcuttu. Küçükbaş hayvan olarak ise 132 adet karabaş koyun ile 5 adet koç vardı. Her iki çiftlikte tavuk familyasından ise 29 adet kaz, 50 adet tavuk ve piliç ile 19 adet ördek yer alıyordu.

Anarşa ve Prafça çiftliklerinde tarım da yapılıyordu. Bu bağlamda 6 Kasım 1795 tarihli belgeye göre her iki çiftliğin ambarlarında 1795 yılı itibariyle 177,5 kile buğday, 50 kile burçak, 5 kile nohut, 5 kile bakla ve 10 kile un bulunuyordu. Çiftliklerin mutfağında ise 3 adet büyük kazan, 3 adet küçük kazan, 1 adet sini, 7 adet tencere, 4 adet kapak, 2 adet satl?, 2 adet güğüm, 1 adet tab?, 1 adet pekmez tabası?, 4 adet sahan, 1 adet kapak, 1 adet kevgir, 1 adet kepçe ve 3 adet bakraç vardı.

Çiftliklerde ziraat işlerinde kullanılmak üzere “büyük saban demiri, küçük saban demiri, balta, yular, oluklu keser, testere, bıçak, balta, çakı, çekiç, çengel, urgan, gözer, yeni dingil, küçük saban oku, küçük saban tabanı, eski (köhne) araba, eski küçük saban, müstamel küçük saban, eski elek, büyük şiş, çuval, kantar, ege demiri” mevcuttu. Bunların yanı sıra tahminen 450 kantar saman ve otlak ile minder ve yastık da vardı.¹⁶⁵

¹⁶³ Milliyet, 11.04.1978, s. 10.

¹⁶⁴ Milliyet, 02.12.1959, s. 5.

¹⁶⁵ BOA, D.BŞM.MHF.d. nr. 12833.

1845 tarihli Temettuat defterinde Anarşa Çiftliği, Silivri kazası Büyükçekmece kasabası sınırları içinde görünüyordu.¹⁶⁶ 1845 yılı itibariyle Anarşa Çiftliği'nin sahibi Asitane'de Tavşantaşı'nda oturan ve merhum Silahtar-ı Emiriye Ağa'nın eşi Dilizar Hanım idi. Çiftliği kiralayan ise Bedros'un oğlu olan orta boylu, sarı bıyıklı Karabet ile İsrail'in oğlu olan orta boylu ve kara bıyıklı Bedros isimli zimmilerdi. Çiftliğin 1844 maktuan vergisi 300 kuruştı. Çiftlikte bulunan ve Dilizar Hanım'ın mülkiyetinde mülk ve mallar ise şöyle sayılmıştı:

51.640 kuruş kıymetinde toplam 4703.5 dönüm tarla; 15 dönüm çayırılık, 3650 kuruş kıymetinde 12 adet kara sığır öküzü, 1350 kuruş kıymetinde 3 adet koşu mandası, 600 kuruş kıymetinde 3 adet manda ineği, 200 adet cins koyun, 3 bin kuruş kıymetinde köy içinde bir adet bakkal dükkanı ile bir kahve, köyde 1500 kuruş kıymetinde iki adet bahçıvan bahçesi, 300 kuruş kıymetinde 2 adet beygir, 700 kuruş kıymetinde köyde bulunan 2 göz su değirmeni ve 2500 kuruş kıymetinde Berrakça'da adı okunamayan bir mülk.

1845 yılı itibariyle Dilizar hanımın sahibi bulunduğu emlakın kıymeti toplam 66787,5 kuruş tutarken, hayvanların kıymeti ise 5850 kuruştı. Toplam temettuat 14.000 kuruş olarak hesaplanırken vergi de 1555 kuruş olarak belirlenmişti.

Diğer taraftan Çiftliği kiralayan Karabet ve Bedros'un ekili alanlarla ilgili beyanlarına göre 1845 yılında çiftlik tarlalarında 329 kile buğday, 150 kile arpa, 250 kile yulaf, 27 kile keten hasat edilmişti. Bu mahsulün temettuatı 2500 kuruş iken vergisi ise 166 kuruş olarak hesaplanmıştı.¹⁶⁷

Anarşa Çiftliği, Cumhuriyet döneminde ilk kez 1930 yılında satılığa çıkartıldı. "Büyükçekmece'de sahilde" bulunduğu vurgusu yapılan satış ilanında, çiftliğin Anarşa ve Prafça namıyla bilindiğine işaret ediliyordu. O dönem 7 bin dönümü aşkın bir alana sahip olan Anarşa Çiftliği içerisinde konak, samanlık, ağıl ve ahır bulunuyordu. Anarşa çiftliğinin satışına aracılık eden kişi ise bir zamanlar İstanbul Ticaret Odası'nın da bulunduğu Galata'daki Mehmed Ali Paşa Han'ında işyeri bulunan Aziz Bey idi.¹⁶⁸

Ne var ki Anarşa Çiftliği o vakit satılmadı. Sahiplerinin borcundan dolayı icralık oldu. İcrayı koyduran Nurettin Bey'in isteği üzerine icraen satışına karar verilen çiftlik, 1933 yılında Çatalca İcra Memurluğu tarafından 22 bin 120 lira 9 kuruş kıymet takdirıyla açık artırma usulüyle satışa sunuldu. İcra Memurluğu, çiftliği 8 Temmuz 1933 tarihinde saat 14.00-17.00 saatleri arasında satmayı planlıyordu. Eğer takdir edilen kıymetin yüzde 75

¹⁶⁶ BOA, ML.VRD.TMT.d. nr. 6752-35 (1261 Z 29-29 Aralık 1845)

¹⁶⁷ BOA, ML.VRD.TMT.d. nr. 6752-35 (1261 Z 29-29 Aralık 1845)

¹⁶⁸ Cumhuriyet, 28.11.1930, s. 6.

eksiğine bir alıcı bulunmazsa, satış 15 gün sonraya tehir edilecek ve bu kez gayrimenkul en çok arttırının üstünde bırakılacaktı. Ayrıca, ipotek sahibi alacaklılarla diğer alakadarların gayrimenkul üzerindeki haklarını hususiyle faiz ve masraflarına dair olan iddialarını ispatlayan evraklarıyla icra dairesine müracaatlarını isteniyordu.¹⁶⁹ Çatalca İcra Memurluğu, 1939 yılında Anarşa ve Prafça nam çiftliği ve binalarının 60 hissede 6 hissesini açık artırma ile satışa çıkartıyordu. Bu hisse için biçilen muhammen bedel ise 21.500 liraydı.¹⁷⁰ Duyuru ilanında belirtilen en ilginç nokta ise, “Tayin edilen zamanda gayrimenkul üç defa bağırıldıktan sonra en çok arttırana ihale edilir. Ancak arttırma bedeli muhammen kıymetin yüzde yemşi beşini bulmaz veya satış isteyen alacağına rüçhanı olan diğer alacaklılar bulunup da bedel bunların o gayrimenkulle temin edilmiş alacaklarının mecmuundan fazlaya çıkmazsa en çok arttırının taahhüdü baki kalmak üzere arttırma onbeş gün daha temdid ve onbeşinci günü aynı saatte yapılacak arttırmada, bedeli satış isteyen alacaklıların o gayrimenkulle temin edilmiş alacakları mecmuundan fazlaya çıkmak şartıyla, en çok arttırana ihale edilir. Böyle bir bedel elde edilmezse ihale yapılamaz ve satış talebi düşer” denilmektedir. Bu hususlardan da Anarşa çiftliğinin ilgili bölümünün varislerden bazılarının borçlarına karşılık satış ihalesine çıkartıldığını anlaşıyordu.

Trakatya Çiftliği ya da Yeni Çiftlik

Bugünkü Yakuplu sınırları içinde bulunan Trakatya Çiftliği, muhtemelen Osmanlıca belgelerde geçen Yeni Çiftlik olmalıdır. Yeni Çiftlik ise Osmanlı İmparatorluğu'nun önemli komutanlarından, daha sonra Serdar-ı Ekrem de olan Ömer Lütfi Paşa'ya aittir.

Asıl adı Michael Lattas olup Avusturya Harp Okulu'ndaki iken Osmanlı Devleti'ne sığınmış ve Müslüman olarak Ömer Lütfi Paşa adını almıştı. Orduda istihdam edilen Ömer Lütfi, veliahtlığı döneminde Abdülmecid'e hocalık da yapmıştı. Balkanlar'daki isyanların bastırılmasında büyük yararlıklar gösteren Paşa, aynı zamanda Kırım Savaşı'nda görev almış, Serdar-ı Ekrem olarak vazife almıştı.¹⁷¹

Serdar-ı Ekrem Ömer Paşa döneminde, 1863 yılında İstanbul'da “Sergi-i Umûmi-i Osmanî” adı altında, ilk defa büyük bir ulusal fuar da düzenlenmişti. Sultan Abdülaziz'in açılışını yaptığı bu fuarda İngiltere ve Fransa başta olmak üzere yabancı ülkelere gelen tarım aletleri de teşhir edilmişti. Osman Nuri Ergin'in “Avrupa imalatından olup da sergide

¹⁶⁹ Cumhuriyet, 13.06.1933, s. 7.

¹⁷⁰ Cumhuriyet, 30.12.1938, s. 8.

¹⁷¹ “Ömer Lütfi Paşa”, DİA, C. 34, İstanbul, 2007, ss. 74-76.

teşhir edilen bu tarım aletleri Serdar-ı Ekrem Ömer Paşa'nın Küçükçekmece civarındaki çiftliğinde" tecrübe edildiği derken, kastettiği çiftlik de Ömer Paşa'nın Yakublu'daki bu çiftliği idi. O gün, İstanbul'dan gelen bütün vekiller, Avrupa'dan getirilen ziraat makinelerinin test edilmesinde hazır bulunmuşlardı. Bu tecrübeden sonra Ömer Paşa ve vekiller, eski usul alet ve edevata göre bu aletleri "fevkalade faide"li bularak Osmanlı İmparatorluğu'nda kullanımının yaygınlaştırılmasına tevessül etmişlerdi.¹⁷²

Trakatya Çiftliği de 1949 yılında satışa çıkarıldı. Çatalca Hukuk Mahkemesi tarafından satışa çıkartılan çiftlik 7.710 dekadı ve 60 bin lira muhammen bedelle açık arttırma usulüyle ihale edildi.¹⁷³

16-20. YÜZYILIN BAŞLARINDA BEYLİKDÜZÜ

Çatalca Vilayetinin Üç Köyü

Bugünkü Beylikdüzü'nü oluşturan Yakuplu, Kavaklı ve Gürpınar köylerinin, Cumhuriyet döneminde değişinceye kadar isimleri, hem Bizans hem de Osmanlı dönemlerinde sırasıyla Trakatya, Gardan ve Anarşa idi. Bu köyler, Osmanlı İmparatorluğu zamanında Büyükçekmece kazasına, orası da Çatalca Mutasarrıflığına, Osmanlı'nın son devrinde ise Çatalca, Silivri, Büyükçekmece ve Terkos'u da içine alan Kaza-ı Erbaa Mutasarrıflığına, mutasarrıflık ise İstanbul vilayetine bağlıydı. Bu idari yapılanma, küçük değişikliklerle 1924 yılına kadar sürdü. Bu tarihte, İstanbul'a bağlı bir liva olmaktan çıkarak vilayet haline gelen Çatalca ili; üç kazadan Çatalca, Silivri ve Büyükçekmece kazalarından ve onlara bağlı 60 köyden oluşuyordu.¹⁷⁴

O dönem Büyükçekmece kazasına bağlı 15 köyden üçü ise Anarşa, Trakatya ve Gardan köyleri idi ki, bugünkü Beylikdüzü ilçesi bu köyler üzerinde yükseliyor. Büyükçekmece kazasının nüfusu, 1924 yılında köylerin sahip olduğu nüfus dağılımı hakkında bilgi edinilmesine yardımcı olacak nitelikte görünüyor. Buna göre Büyükçekmece'de o vakitler, 2.032'si erkek, 1.733'ü kadın olmak üzere 3.765 "Müslüman Türk" yaşıyordu. Ayrıca köyde 3.034'ü erkek, 2.701'i kadın 5735 Rum; 11 erkek ve 14 kadın olmak üzere 25 Ermeni; 9'u erkek, 11'i kadın olan 20 Yahudi; 122'si erkek, 74'ü kadın olmak üzere 196 Bulgar ve nihayet

¹⁷² Osman Nuri Ergin, Mecelle-i Umûr-ı Belediye, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları, C.2, İstanbul, 1995, s. 710.

¹⁷³ Cumhuriyet, 19.10.1949, s. 5.

¹⁷⁴ Mehmed Ali, a.g.e., s. 12.

45'i erkek, 49'u kadın olmak üzere 94 Kıpti bulunuyordu. Toplam nüfus ise 9.835 olarak kayıtlara geçmişti.¹⁷⁵

Aynı tarih itibariyle Çatalca'nın Büyükçekmece kazasının bir köyü olan Anarşa ise, 961 nüfusa sahipti. Çatalca merkeze mesafesi ise 4 saat 30 dakikaydı. Deniz kenarında yer alan Anarşa, meyilli araziye sahipti. Anarşa'nın kuzey ve batı kısımları açıktı. İçilecek suyu çeşme vasıtasıyla sağlanıyor ve içilecek nitelikte olduğu için "temiz" su sınıfına dahil ediliyordu. Köyde, gelenlerin konaklayabileceği bir han bulunurken, neredeyse o dönem tüm yerleşim yerlerinde rastlanan hamam ise yoktu. Köyde yaşayan gayri Müslimlerin çocuklarını okutabilecekleri bir mektep de mevcuttu. Ayrıca köyde herkesin yararlanabileceği umumi abdesthaneler ile hususi abdest haneler de mevcuttu. Köyün civarında ne bir bataklık ne de bir çayırılık yer alıyordu. Kabristan ise köye hakim bir yerde değildi.¹⁷⁶

Diğer taraftan Trakaty'a ise 257 nüfusa sahipti ve Çatalca merkeze 5 saat 30 dakikalık mesafede bulunuyordu. Anarşa köyünün aksine, yamaçta kurulmuştu. Köyün doğu, batı ve kuzey cihetleri açık bulunurken, güney yönü kapalıydı. Köy halkı içme suyu ihtiyacını çeşmeden karşılıyor, yapılan kontrol sonrasında ise çeşme suyunun temiz olduğu bildiriliyordu. Köyde ne bir han, ne de bir hamam bulunurken, umumi ve hususi abdesthaneler mevcuttu. Trakaty'a'da devlet tarafından açılan ve Maarif Vekaleti'ne bağlı bir de resmî bir mektep de faaliyet gösteriyordu. Köyün civarında ise bataklık ya da çayırılık yer almazken, köy mezarlığı da hakim bir mevki de değildi.¹⁷⁷

BEYLİKDÜZÜ'NÜN İKLİMİ:

İlkbahar'da Pek Latiftir

20. yüzyılın başlarında kaydedilen ifadelerle göre Beylikdüzü'nü de içeren bölgede, "Nisan nihayetinden Haziran başlarına kadar ilkbahar, Eylül'ün başlarına kadar yaz, Ekim'in 15'ine ve bazan nihayetine kadar sonbahar, mart ve nisana kadar kış" mevsimi devam ederdi. Aynı kaynağa göre bölgede "İlkbahar pek latiftir. Kışın sifıra yakın düşen sıcaklık, yazın 30, 35 santigrada kadar yükselir. İlkbahar ve sonbaharda yağmur ziyade görülmekte, kış sahillerden ziyade iç kısımlarda hüküm sürer. Kar, dağlık ve yüksek arazide pek çok yağar, sahillerde ancak 10 santim kadar kar yağmakta, bu da 5-6 saat zarfında kaybolmaktadır. (...)

¹⁷⁵ Mehmed Ali, a.g.e., s. 49-50.

¹⁷⁶ Mehmed Ali, Türkiye Sıhhiye-i İçtimai Coğrafyası Çatalca Vilayeti, TC Sıhhiye ve Muavenet-i İçtimaiye Vekaleti Neşriyatı, İstanbul, 1925, s. 31-32.

¹⁷⁷ Mehmed Ali, a.g.e., s. 31-32.

Yazın sıcaklar pek ziyade olduğundan rençberler sıkıntı çekmektedir. Sahiller ise cereyana müsaittir. Sonbaharda iç kısımlarda latif mevsimler görülmektedir.”¹⁷⁸

Mehmed Ali’ye göre, aynı dönemde, Beylikdüzü ve civar bölgeleri etkileyen iki önemli rüzgar vardı. Biri kuzeyden esen poyraz, diğeri ise Marmara’dan kuzeye doğru esen lodostu. Marmara Denizi’nde Büyükçekmece Koyu civarındaki sahiller, şiddetli rüzgara maruz kalırdı. Sahil boyunu muhafaza edebilecek hiçbir liman mevcut olmadığından ani olarak çıkan rüzgarlara maruz kalan gemiler ise batıp sahile sürükleniyordu.¹⁷⁹

Fırtınalı Havaların Güvenli Rotası

Beylikdüzü sahillerinin, fırtınalı havalarda, gemiler için pek tekin bir yer olmadığını, ayrıca bölgede bu gemilerin sığınabileceği bir limanın da bulunmadığını 1898 yılında yaşanan bir olay doğruluyordu. Kasım ayında meydana gelen olayda, kötü hava şartları ve şiddetli lodos sebebiyle üç vapur, Anarşa sahillerine doğru sürüklenerek karaya oturmuştu. Büyükçekmece ve Çatalca’dan gelen askeri yetkililer ve Anarşalı balıkçıların gayretleriyle karaya oturan üç vapurdan ikisi kurtarılmıştı. Posta hizmetlerinde kullanılan bu iki gemi, İstanbul’a doğru hareket ederken, İngiliz bandıralı Torem isimli diğeri gemi henüz kurtarılamamıştı. İngiliz bandıralı gemi, kömür yüklüydü. Çatalca Topçu Kumandanlığı, gemilerle ilgili durumu Çekmece-i Bâlâ Tabyasındaki Nöbetçi Zabitliği vasıtasıyla anı anına takip ederek, İstanbul’a bilgi vermişti. Dersaadet’e gönderilen 2 Kasım 1898 tarihli ve Kumandan Vekili Mirliya Şevki Paşa imzalı telgrafta, kurtarma çalışmalarının sürdüğü belirtiliyordu.¹⁸⁰ Anarşa sahilinde karaya oturan kömür yüklü gemiyi kurtarma gayretleri, nihayet sonuç vermiş, gemi 2 Kasım 1898 tarihinde saat 11.00’de yüzdürülerek Dersaadet’e doğru hareket etmişti.¹⁸¹

Büyükçekmece Körfezi’nin Beylikdüzü tarafında Kayaburnu bulunurken, Mimarsinan tarafında ise Bababurnu yer alıyordu. Savaştan hemen sonra, kıyılarıdaki gelişmelerde anında takip ediliyordu. Özellikle denizlerdeki gelişmeler, karakollar vasıtasıyla tarassut altında tutuluyordu. Bu bağlamda Kaya Burnu ile Baba Burnu arasında, yani Büyükçekmece Körfezi’nin girişinde şüpheli bir vapurun varlığı keşfedilmişti. İki burun arasında ahes aheste

¹⁷⁸ Mehmed Ali, a.g.e., s. 14.

¹⁷⁹ Mehmed Ali, a.g.e., s. 15.

¹⁸⁰ BOA, Y.PRK.ASK. 146/23.

¹⁸¹ BOA, Y.PRK.ASK. 146/23.

hareket eden vapur, aynı yavaşlıkla Silivri istikametine doğru gidiyordu. Gemiyi takip edenlere verilen talimat, şüpheli geminin takip edilmesiydi.¹⁸²

Gürpınar sahili gemilerin güvenli rotası olduğu için, Cumhuriyet döneminde de bazı olaylara ev sahipliği yapmıştı. II. Dünya Savaşı sonrasında soğuk savaş döneminin tüm ağırlığıyla hüküm sürdüğü bir dönemde, Gürpınar sahilinden geçerken bir gemiden denize varil atıldığı, sahildeki iki kişinin de bunu takip ettiği haber alındı. Savcılık ve polisin araştırması sonucu olayın iç yüzü aydınlanınca yürekler biraz ferahlamıştı. Vapur Batı Akdeniz seferinden dönen Ankara isimli, Türk bandıralı bir vapurdu. Büyük ihtimal, vapurdan atılan ve polisin haberdar olması üzerine batırılan varilin içinde de kaçak mal bulunuyordu. Polis Ankara vapurunun serdümeni Mehmet İpek ile sahilde dolaşırken yakalanan Ali Yılmaz ve Mevlüd Şahin'i sorguladı. Serdümen, varilin içinde şahsi eşyaları olduğunu beyan etti. Ancak bu kaçakçılık olanın üzerine ehemmiyetle giden polis, birkaç kişiyi daha sorgulayıp evlerinde arama yapmak için savcılıktan izin isterken, denize batan varili çıkartmak için de yöntemler arıyordu.¹⁸³

Gürpınar'ın Kum Ocakları

Anarşa köyünün toprağı killi ve kumluymdu. Bu sebeple köyde kum ocakları da işletilirdi. Hem deniz kıyısında bulunması sebebiyle de şehre veya ihtiyaç duyulan yerlere nakli kolay oluyordu. Ancak 1955 yılının Ağustos ayında, Kuruçeşme mevkiinde bulunan kum ocağında elim bir olay yaşandı. Köy halkından olan Şaban Keskin, kum ocağında zemin kazarken toprak çökünce altında kalarak hayatını kaybetmişti.¹⁸⁴

17- 1924 MÜBADELESİ VE BEYLİKDÜZÜ

Milli Mücadale'nin kazanılmasından sonra İsviçre'nin Lozan şehrinde 20 Kasım 1922'de başlayan barış görüşmeleri 24 Temmuz 1923'te Lozan Barış Anlaşması'nın imzalanmasıyla sonuçlanmıştı. Lozan'da görüşülen önemli konulardan birisi azınlıklar meselesiydi. Lozan Barış Antlaşması'nda azınlık, Müslüman olmayanlar olarak belirlenmiştir. Tüm azınlıklar Türk uyruklu kabul edildi ve hiçbir şekilde ayrıcalık tanınmayacağı belirtildi. Batı Trakya'daki Türklerle, İstanbul'daki Rumlar dışında, Anadolu ve Doğu Trakya'daki Rumlar ile

¹⁸² BOA, DH.ŞFR. 633/80.

¹⁸³ Milliyet, 25.08.1953, s. 1 ve 7.

¹⁸⁴ Milliyet, 26.08.1956, s. 2.

Yunanistan'daki Türklerin karşılıklı olarak yer değiştirmesi (mübadele edilmeleri) kararlaştırıldı¹⁸⁵.

Mübadeledeki en önemli sorunlardan biri Türkiye'ye getirilecek mübadele göçmenlerinin yerleştirilecekleri alanların belirlenmesiydi. Konuyla ilgili kurulan bir kurulda, yerleşim alanlarının belirlenmesi için çalışmalar yapılmış ve göçmenlerin yerleştirilecekleri bölge sayısını 10 olarak belirlemişti. Bu alanlardan biri de Beylikdüzü'nün o dönem bağlı bulunduğu Çatalca'ydı. Mübadelenin başlamasıyla beraber gelen mübadillerin bir kısmı İstanbul ve çevresinde iskân olundu. Merkez ve kazalara dağılan mübadillerin bir kısmı kalıcı, bir kısmı da geçici olarak iskâna tâbi tutulmuştu. Mübadele suretiyle gelip İstanbul ve çevresinde 20.000'e yakın nüfus yerleştirilmişti. Mübadele suretiyle gelenlerden 3.192 hanede 12.773 nüfus İstanbul ve çevresinde, 72 hane de Küçükçekmece'de geçici olarak iskan edilmişti. İstanbul'a gelen mübadiller vilayet itibarıyla dağıtılmış, Beyoğlu'ndakilerin bir kısmı köylere yerleştirilmiş, bunlara ev ve arazi verilmişti.¹⁸⁶

Göçmenler iskân yerlerine gönderilmeden önce, Kızılay Cemiyetiyle Mübadele Vekâletinin açtığı Ahırkapı, İplikhane, Kalikaratya, Gelibolu, Güllük, Fethiye, Çanakkale, Erdek ve Samsun misafirhanelerinde barındırılıyorlardı.¹⁸⁷ Kalikaratya günümüzde Büyükçekmece ilçesinde bulunan mahaldir. Göçmenler gemiyle buraya getirilir ve önce Kızılay'ın misafirhanesine yerleştirildi. Beylikdüzü'nün Anarşa (Gürpınar), Gardan (Kavaklı) ve Trakaty (Yakuplu) köylerine iskan edilen Türk mübadillerde Kalikaratya (Mimar Sinan) iskelesin getirilmiş, bir süre burada misafir edilerek, daha sonra köylere götürülmüş olmalıydı. Burada yaşayan Rumlar ise, Yunanistan'ın Selanik Vilayeti'nden gelen Türklerin köylerine yerleşmek üzere bu ülkeye gitmişlerdi.

Yunanistan'dan gelen göçmenlerin çoğu, iklim ve topografya itibarıyla geldikleri topraklara benzerlik gösteren Trakya yöresini tercih ediyorlardı.¹⁸⁸ Ayrıca mübadele ile İstanbul'a gelen mübadillerin, iskân ettiği bölgelerde işlerini sağlayabilmek için, devlet kendi imkân ve vasıtaları ile 1924-1925 yıllarında, çift hayvanı, tohumluk, arpa, buğday, pulluk, bel ve zirai alet yardımıyla bulunmuştu.¹⁸⁹ Bu bağlamda Beylikdüzü'nün de bulunduğu Trakya'ya bölgesine 943 pulluk, 2 traktör, 134 çift hayvanı; havaların müsait

¹⁸⁵ Abdullah İlgazi, Necati Aksanyar, Mustafa Bıyıklı, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi, Savaş Yayınevi, Ankara 2011, s. 188.

¹⁸⁶ Erdal, agt, s. 162-163.

¹⁸⁷ Mesut Çapa, "Yunanistan'dan Gelen Göçmenlerin İskânı", Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, Sayı: 5 Yayın Tarihi: 1990, s. 54.

¹⁸⁸ Çapa, agm, s. 64.

¹⁸⁹ Özcan, agm., s. 70.

bulunduğu zamanlarda çalışılmak üzere Trakya’da 5946, dönüm buğday, 3000 dönüm arpa, 200 dönüm çavdar 1800 dönüm bakla ve maddi tahsisat gönderilmişti.¹⁹⁰

18- BEYLİKDÜZÜ’NDE TARIM ve HAYVANCILIK

Bölgede bulunan büyük çiftliklerinin sahiplerinin çoğunlukla devlet kademesinde bulunan yöneticilere ya da Saray’a ait bulunması sebebiyle bu çiftliklerde tarımsal alet ve edevatın en son modelleri bulunur ve kullanılırdı. Beylikdüzü’nün de aralarında bulunduğu Büyükçekmece, Silivri ve Çatalca bölgesinin de I. Dünya Savaşı sonrası Yunan işgali altında bulunması sebebiyle tarım ve hayvancılık sektöründe bazı sorunlar da yaşanmıştı. Bu sorunların en önemlisi, bölge ahalisinin Yunanistan’a göç etmesiydi. İkincisi de işgal sırasında, Yunanlıların bölgedeki hayvanları beraberlerinde götürmesiydi. Bu iki sebepten dolayı 1924 yılı itibariyle tarım arazilerinin bir kısmının terk edildiği, terk edilmeyenlerin ise işlenmesini sağlayacak vasıtalarından yoksun olduğu görülüyordu. Osmanlı döneminin bu gözde tarım mekânlarının Cumhuriyetin ilk yıllarında tekrar ihyası için geniş çaplı bir hamle başlatılmak istenmiş, bunun için gerekli olan tarımsal aletler ile hayvanların temini için çalışılmıştı.¹⁹¹

Bölgenin en önemli tarımsal ürünleri; buğday, arpa, yulaf, çavdar, mısır, kuş yemi, darı, burçak, bakla, fasulye, mercimek, nohut idi. Halkın tamamı çiftçilikle geçinirdi. “Fazla tutmayan orta yoğunluktaki topraklar buğday ziraatına” ayrılır, ziraat mevsimi de yağmurları müteakip başlayarak Kasım’a kadar devam ederdi. Bölgedeki tarım alanlarına “erbain zarfında ekilen buğdaylar iyi mahsul” veriyordu. Ayrıca ilkbaharda yeterli miktarda yağmur düşerse, mahsuller de son derece bereketli oluyordu; yağmur kıt olursa, toprak ihtiyaç duyduğu suyu alamadığından hasta da eksik oluyor, hatta kınacık hastalığı ortaya çıkıyordu. Özellikle Gürpınar civarındaki arazi kumluymdu. Fazla yağmur da kumlu arazide iyi netice veriyor ve derin olarak işlenip çeşitli kere sürülen tarlalar yağmurun az veya çokluğundan etkilenmiyordu. Çünkü bu işlemler toprakta suyun dengeli bir şekilde dağıtılmasına ve iyi sonuçlar vermesine yol açıyordu. Tarlaların ekimi ise serpme suretiyle yapılıyordu.¹⁹²

Bölgede hasat Haziran ayı sonunda başlardı. Beylikdüzü’nün de içinde bulunduğu kısımda arpa ekimi yapılırdı. Çünkü “arpa en ziyade derin ve sert olan kumlu, killi topraklar ile kireçli ve killi veya yalnız kumlu topraklara” ekiliyordu. Ekim işlemi “Kasımın 120.

¹⁹⁰ http://www.mubadele.org/arastirma_kemalari3.htm

¹⁹¹ Mehmet Ali, a.g.e., s. 8.

¹⁹² Mehmet Ali, a.g.e., s. 8.

gününe kadar devam eder, beher dönüme vasati olarak 17 kilo tohum atılmakta ve bire 7-15 hasılat” alınırdı.¹⁹³

Beylikdüzü’nde hem Osmanlı döneminde hem de Cumhuriyet’in erken döneminde özellikle koyunculuk yapılırdı. Çünkü Beylikdüzü’nde geniş ve koyunları yaymaya müsait meralar mevcuttu. Bu koyunlardan elde edilen süt yoğun, yağı fazla olurdu. Yunanlıların I. Dünya Savaşı’nda Silivri’yi işgali sırasında bu bölgedeki hayvanlarında önemli kısmı kaybolmuştu. Ayrıca burada tavuk ve horoz da yetiştiriliyordu. Ancak tavukların büyük kısmı yerli cinsti. Çatalca’da bazıları, yerli cins tavuklarını İngiliz cinsiyle aşıyordu. Ancak tavukçuluk geniş çaplı yapılmıyor, daha çok bölge sakinlerinin kendi ihtiyacını karşılamaya yönelik oluyordu. Az miktarda olsa da İstanbul’un ihtiyacını temin için de tavuk gönderildiği oluyordu.¹⁹⁴ Bölgede ekilen toprak mahsulleri arasında domates, soğan, karpuz ve kavun bulunurdu. Bu ürünler ile bağlardan elde edilen üzümler, Büyükçekmece’den gelen ürünlerle birlikte satılmak üzere İstanbul’a gönderilirdi. Bölgede mısır ve ayçiçek ekiminin yanı sıra sütçülük ve peynircilik de yapılıyordu.¹⁹⁵

‘Kadîm’den Beri Ticaret ve Askerî Yolun Üzerinde

İstanbul’un yeni ilçesi Beylikdüzü, İstanbul ile Edirne, dolayısıyla İstanbul ile Rumeli ve Balkan ülkeleri arasındaki ulaşımı sağlayan güzergah üzerinde yer alır. Ancak Beylikdüzü’nü oluşturan köyler, ana yola göre biraz daha güneyde kalır. Ünlü tarihçi Reşad Ekrem Koçu’ya göre Beylikdüzü’nü de kapsayan Büyükçekmece, “kadimden beri Trakya’nın ana ticaret ve askerî yolunun üzerinde meşhur bir konak(lama) yeri” idi.¹⁹⁶ Ancak bu tarihi yol, bugünkü ilçe sınırlarının kuzeyinden geçiyordu. Beylikdüzü’nü oluşturan Anarşa, Trakatya ve Gardan daha denize yakın kısımda bulunuyordu.

Günümüzde Esenyurt ve Büyükçekme ilçelerinin kesişme noktasında kalan Beylikdüzü, eski dönemlerden beri çayırları ile meşhurdu. Beylikdüzü bölgesinin ilerisinden itibaren “kuzey-batı istikametinde, arazinin hem yüksekliği artmakta, hem de arızalanmaya başlamaktadır.” Bölgeye doğudan hakim olan tepeler, 180-190 metre yükseklikte olup yumuşak ve çabuk parçalanmış neojen araziden meydana gelmişti.¹⁹⁷

¹⁹³ Mehmet Ali, a.g.e., s. 9.

¹⁹⁴ Mehmet Ali, a.g.e., s. 10.

¹⁹⁵ Koçu, 3218-3219.

¹⁹⁶ Reşad Ekrem Koçu, İstanbul Ansiklopedisi, C. VI, İstanbul, 1963, s.3220

¹⁹⁷ Koçu, 3218-3219.

Beylikdüzü'nün gelişimini, ilçe olduğu tarihe kadar Büyükçekmece ve Çatalca üzerinden izlemek gerekiyor. 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren İstanbul ve çevresinin gelişmesine paralel bir şekilde bugünkü Beylikdüzü ilçesini oluşturan yerleşim yerleri ile çiftliklerin bağlı olduğu Büyükçekmece de gelişmişti. İstanbul'dan Çatalca istikametine doğru giderken, ilk önce Yakuplu'ya ulaşılır, oradan ise Kavaklı ve Anarşa'ya varılırdı. Anarşa'dan sonra ise yol Büyükçekmece merkez köyüne giderdi.

1935 yılı verilerine göre Gürpınar'ın Anarşa olan ismi henüz değişmemişti. Çatalca ilçesinin Büyükçekmece nahiyesine bağlı bir köy olan Anarşa'nın o tarihte nüfusu hakkında kesin bir bilgi de bulunmuyordu. Aynı yılda Gardan'ın adı Kavaklı, Trakaty'nın ismi ise Yakuplu olarak kayıtlara geçerken, her ikisi de Büyükçekmece nahiyesine bağlı köy statüsündeydi. Kavaklı'nın nüfusu, 291 iken, Yakuplu'nunki ise 434 kişi olarak sayılmıştı.¹⁹⁸

1940 yılında ise Anarşa köyü 980, Kavaklı 353, Yakuplu da 534 nüfusa sahipti.¹⁹⁹ 22 Ekim 1950 tarihinde yapılan nüfus sayımına göre ise Anarşa'da 1065, Kavaklı'da 420 ve Yakuplu'da 560 kişi yaşıyordu.²⁰⁰ 23 Ekim 1960 tarihli sayımın verilerine göre Anarşa'da 1110, Kavaklı'da 460 ve Yakuplu'da 884 kişi bulunuyordu. Her üç köy de, idari yapılanma içinde nahiyeden bucağa dönüştürülen Büyükçekmece'ye bağlı olmaya devam ediyordu.²⁰¹

1965 yılında ise Devlet İstatistik Enstitüsü sayım neşriyatlarında Anarşa ismi parantez içinde verilere yeni isim Gürpınar kullanılmaya başlanır. Buna göre aynı tarihte Gürpınar'ın nüfusu 1207 kişiye ulaşmıştı ve bu rakamın yarısından fazlası, yani 694'ü okuma-yazma biliyordu. Kavaklı'nın nüfusu ise istikrarını koruyarak 486 olurken, halkın 261'i de okur-yazardı. Yakuplu'nun nüfusu ise bir önceki sayıma nazaran 884'ten 771'e düşmüştü. İlk defa 1965 yılında ilave edilen okur-yazarlık sorusuna göre de Yakuplu'da 381 kişi okur-yazardı.²⁰² 1970 sayımları sonuçlarına göre Gürpınar'da 1305, Kavaklı'da 501 ve Yakuplu'da 974 kişi yaşıyordu. Bu üç köy de müstakil PTT bürosuna sahip olmadığı için her türlü haberleşmesini, Büyükçekmece bucağı üzerinden sağlıyordu.²⁰³ 1975 yılına gelince ise tüm ilçelerin nüfusunda

¹⁹⁸ TC Başbakanlık İstatistik Genel Direktörlüğü, 20 İlk Teşrin 1935 Genel Nüfus Sayımı, Köyler Nüfusu, Neşriyat Sayısı 75, C. 59, Hüsnü Tabiat Yayınları, İstanbul, 1937, s. 21, 221 ve 384.

¹⁹⁹ TC Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü 20 İlk Teşrin 1940 Genel Nüfus Sayımı, s. 319-320.

²⁰⁰ TC Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü 22 Ekim 1950 Umumi Nüfus Sayımı, Ankara, 1954, s. 207-208.

²⁰¹ TC Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü 23 Ekim 1960 Genel Nüfus Sayımı, DİE Matbaası, Ankara, 1963, s. 293.

²⁰² TC Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü 24 Ekim 1965 Genel Nüfus Sayımı, DİE Matbaası, Ankara, 1968, s. 336.

²⁰³ TC Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü 15 Ekim 1970 Genel Nüfus Sayımı, DİE Matbaası, Ankara, 1973, s. 304.

belirli bir artış olduğu gözleniyordu. Gürpınar'ın nüfusu 1578, Kavaklı'nınki 628 ve Yakuplu'nunki de 1045 idi.²⁰⁴

1980'li yıllarda aralarında Gürpınar, Yakuplu ve Kavaklı'nın da bulunduğu sahil köylerinin hepsi hızla büyüyüp genişlemeye başladı. Neredeyse köyler birbiriyle birleşti. Bölgenin böylesine büyük ilgi görmesinin sebepleri arasında Marmara sahilinde, şehirden uzak dingin ve huzurlu yerleşim alanları olmasının payı büyüktü. Öyle ki artık bu kısımlar turizm alanları olarak görülüyordu.²⁰⁵ 1984 Nüfus Sayımına göre Büyükçekmece'ye bağlı 14 köyden biri olan Gürpınar'da nüfus, 3.584 kişiye ulaşmıştı.²⁰⁶ Gürpınar'ın şehirleşme yolundaki bu gelişimi, biraz sonra onun belde belediyesi olmasını sağlayacaktı.

1988 yılına kadar Çatalca'ya bağlı bir bucak merkezi olan Büyükçekmece, bu tarihte Çatalca'dan ayrılarak, ilçe haline geldi. Eş zamanlı olarak Gürpınar da 1. kademe belde belediyesi yapıldı ve 1989 Yerel Seçimlerinde Gürpınar Belediye Başkanlığına SHP'den Mustafa Göçkücü seçildi. 1994 Yerel Seçimlerinde ise Gürpınar beldesine, Anavatan Partisi'nden Velittin Küçük belediye başkanı oldu ve 2009 yılında Beylikdüzü ilçesi kurulana kadar bu vazifesini sürdürdü. Gürpınar, 2004 yılından itibaren ise İstanbul Büyükşehir Belediyesi sınırları içine dahil edildi.

Yakuplu ise 1994 yılında belde belediyesi oldu. 27 Mart 1994 tarihinde yapılan Mahalli Seçimlerde Anavatan Partisi'nden Cemal Kahraman Yakuplu'nun ilk belediye başkanı olarak seçildi. Kahraman, aynı şekilde 18 Nisan 1999 seçimlerini de kazandı. 2004 seçimlerinde ise AK Parti'den aday olan Şanver Çolak, en çok oyu alarak, Yakuplu beldesinin son belediye başkanı oldu. Yakuplu, Beylikdüzü ilçesi kurulunca, bu ilçeyi oluşturan 3 belde belde belediyeden biri olarak belediye vasfını kaybetti.

Aynı şekilde Kavaklı yerleşim yeri de 1994 yılında belde belediyesi haline getirildi. 27 Mart 1994 tarihli seçimlerde Anavatan Partisi'nden Orhan Tıraşoğlu galip çıkarak, Kavaklı'nın ilk belediye başkanı oldu. Tıraşoğlu, 1999 seçimlerinde de seçilmeyi başararak iki dönem başkanlığı yapmayı başardı. 2004 Mahalli Seçimlerine ise Kavaklı, isim değiştirerek girdi ve adı Beylikdüzü oldu. Bu seçimde Adalet ve Kalkınma Partisi'nden Vehbi Orakçı, Beylikdüzü belde belediyesinin üçüncü başkanı oldu. Beylikdüzü, 2008 yılında ilçe olunca, katıldığı ilk yerel seçim olan 2009 Mahalli seçimlerinde AK Parti adayı Yusuf Uzun, ilçenin

²⁰⁴ TC Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü 26 Ekim 1975 Genel Nüfus Sayımı, DİE Matbaası, Ankara, 1977, s. 6.

²⁰⁵ Ülkü Algın, Bölgemiz Marmara İstanbul ve İlçeleri, Birsan Yayınevi, 1990, İstanbul, s. 62.

²⁰⁶ Rifat Gökçen, İlçeleriyle İstanbul ve Marmara Bölgesi, Özyürek Yayınları, 1987, İstanbul, s. 131.

ilk belediye başkanı oldu. 20014 Mahalli seçimlerinde ise Cumhuriyet Halk Partisi adayı Ekrem İmamoğlu, büyük bir atak yaparak belediye başkanı olmayı başardı.

Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Beylikdüzü'nde Eğitim

Cumhuriyet döneminde eğitimin yaygınlaştırılması politikası gereği, İstanbul'un köylerindeki okulların yenilenmesine ya da tamir edilmesini, okulu olmayan köylere okul yapılmasına özel önem verildi. İstanbul Belediyesi de çeşitli ilçelerdeki köy mekteplerinin tamirini üstlendi ve 1932 yılında Çatalca'dan Kanlıca'ya, Büyükdada'dan Beyoğlu'na kadar açık eksiltmeyle, bazı o kulların tamirat ihalesine çıktı. Bu okullar arasında 83,5 lira teminat bedeliyle, Küçükçekmece Kavaklı Köy Mektebi de yer alıyordu.²⁰⁷ 1937 yılı itibariyle Anarşa İlkokulu'nda öğretmenlik yapan Adem Fahri, bir derece terfi ederek, kıdem zammı almaya hak kazanıyordu.²⁰⁸ Böylece uzun süre köyde öğretmenlik yapan Adem Fahri'nin başarılı hizmeti de ödüllendirilmiş oluyordu.

Gürpınar, Yakuplu ve Kavaklı ilkokullarının öğretmenleri aynı zamanda fedakardılar. Öğrencilerini zor şartlara eğitmenin sıkıntıları bir yana, onları layık oldukları şekilde yetiştirmek için hiçbir faaliyeti eksik bırakmazlardı. Sözgelimi çevredeki önemli mekanlara okul gezileri düzenliyorlardı. Bu amaçla 1940 Mayıs ayında Haramidere'ye bir okul gezintisi düzenleyen Anarşa köyü öğretmenleri, yanlarında okulun hademesi Münir Efendi'yi götürmüşlerdi. Ne yazık ki, öğrencilerin bindiği arabanın arkasına oturan Münir Efendi, dengesini kaybederek düşmüş, zor şartlarda Cerrahpaşa Hastanesi'ne kaldırılmış, ancak yol uzun olduğu için kan kaybından vefat etmişti.²⁰⁹

1946 yılı itibariyle Çatalca'ya bağlı Anarşa, Kavaklı ve Yakuplu köylerinde birer adet ilkokul bulunuyordu. Çatalca İlçe Seçim Kurulu, 1946 yılında yapılan il genel meclis üyesi seçimleri sebebiyle, seçimlerin aynı gün içinde yapılıp sonuçlanması için bağlı köylerdeki tüm ilkokullarda sandık kurarak, oy kullanılmasını sağlamıştı. Bu kapsamda 26 numaralı sandık Anarşa İlkokulunda, 34 numaralı sandık Kavaklı İlkokulunda ve 42 numaralı sandık da Yakuplu İlkokulunda açılmıştı.²¹⁰ 1950 yılında yapılan tayinler sonucu, Trabzon Sürmene

²⁰⁷ Cumhuriyet, 11.07.1932, s. 7.

²⁰⁸ Cumhuriyet, 16.03.1937, s. 7.

²⁰⁹ Cumhuriyet, 12.05.1940, s. 2.

²¹⁰ Cumhuriyet, 09.08.1946, s. 5.

Okulu'nda öğretmenlik yapan Sabiha Görevli, Çatalca Anarşa İlkokulu'na; Yozgat Boğazlıyan Fakılı Okulu öğretmeni Raci Yarkın Yakuplu İlkokulu'na tayin olmuştu.²¹¹

1955 yılında, zaten eski bir yapı olan Anarşa köy okulu binası yıkılma tehlikesiyle karşı karşıya kaldı. Hayati tehlike sebebiyle hemen boşaltılan okuldaki öğrencilerin eğitimden uzak kalmaması için ise Köy muhtarı, muhtarlık odasını tahsis etti. Ancak okulun mevcudu 170 kişi olması sebebiyle öğrencilerin muhtarlık odasına sığması mümkün olmuyordu. Bunun üzerinde, muhtarlık odasında eğitime çift tedarik suretiyle devam edilmesine karar verildi.²¹² Valilik durumdan haberdar edildi. Bunun üzerine ertesi yıl, 1956'da aralarında Anarşa'nın da bulunduğu 20 bölgeye ilkokul yapılması için ihale düzenledi. Bu ihale kapsamında Anarşa İlkokulu'nun yapımına öncelik verildi ve 1957 yılının Nisan ayında Anarşa ilkokulunun yapımı tamamlandı.²¹³

Beylikdüzü ve Bulgar Muhacirleri

Beylikdüzü'nün Yakuplu bölgesi, 1950'li yıllarda, Bulgaristan'dan göç edenler için yaptırılacak konutlar sebebiyle gündeme geldi. 1950-1952 yılları arasında Bulgaristan hükümetinin, ülkede yaşayan Türkleri göçe zorlaması üzerine, Türkiye'ye 37.851 aileye mensup olmak üzere 154.393 kişi iskanlı göçmen olarak yerleştirildi.²¹⁴ Göçmen ve Mülteciler Türkiye Yardım Birliği'nin çalışmaları çerçevesinde de Aydın, Eskişehir, Koonya, Osmaniye ve İstanbul'da 3218 konut inşa edilip göçmenlere teslim edilmişti. Dönemin Devlet Bakanı Muammer Alakant'ın TBMM'de 14 Kasım 1952 tarihinde yaptığı konuşmada verdiği bilgiye göre İstanbul'da Rami'de yapılmış olan göçmen evlerinin sayısı ise 2014'tü.²¹⁵ Rami Taşlı Tarla'da inşasına başlanan evlerin yanı sıra bu kez muhacirlerin Bulgaristan'da iken iştigallerinin çiftçilik olması sebebiyle, çiftçi tipi 1000 göçmen evi daha yapılmasına teşebbüs edilmişti. Çiftçi tipi evlerin yapılması için de, Yakuplu civarında 70 dönüm arsa temin edilmişti.²¹⁶ Diğer bir habere göre ise tertip harici olan 1.100 ailenin evlerinin üç köy halinde Metris ve Kadı Yakuplu arazisine inşası kararlaştırılmıştı.²¹⁷

²¹¹ Cumhuriyet, 17.07.1952, s. 5.

²¹² Milliyet, 16.11.1955, s. 1.

²¹³ Cumhuriyet, 05.04.1957, s. 2.

²¹⁴ Bulgaristan'dan Türk Göçleri, Devlet Planlama Teşkilatı Sosyal Planlama Başkanlığı, Ankara, 1990, s. 6.

²¹⁵ Filiz Çolak, "Bulgaristan Türklerinin Türkiye'ye Göç Hareketi 81950-1951", Tarih Okulu, Sayı XIV, s. 134-135.

²¹⁶ Milliyet, 26.10.1951, s. 3.

²¹⁷ Milliyet, 02.12.1951, s. 2.

Aslında bölgeye daha önce de muhacirlerin yerleştirilmesi sözkonusu olmuştu. I. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla Balkan ülkelerindeki Türklerin de Trakya üzerinden İstanbul'a göçleri başlamıştı. Akın akın muhacirler gelmeye başlayınca, Osmanlı Hükümeti, Edirne Valiliğine göçmenleri, geçici olarak Anarşa köyü ile Kalikratya'ya yerleştirilmesi talimatı vermişti.²¹⁸

Göçle Artan Okul İhtiyacı

Beylikdüzü ve Kardeş Köy Okulu Kampanyası

İstanbul Milli Eğitim Müdürlüğü 1961 yılında kardeş köy okulu projesini başlattı. Bu proje kapsamında İstanbul'daki ilkokullar, Anadolu'daki çeşitli ilkokullar ile kardeş köy okulu olmanın yanı sıra İstanbul'un köylerindeki ilkokullarla da kardeş köy okul oldular. Bu kapsamda şehirdeki okullar, seçtikleri kardeş köy okullarıyla iletişime geçiyor ve iki okul arasında hem bir yardımlaşma hem de bir dayanışma gerçekleşiyordu. Bu kapsamda Fatih Nişancı Mehmet Paşa İlkokulu da Anarşa (Gürpınar) ve Kavaklı ilkokulları ile kardeş okul oldu. Nişancı İlkokulu öğrencilerinden bir grup öğretmenleriyle birlikte Kavaklı ve Gürpınar köy okullarını ziyaret ettiler. İstanbul'dan gelen öğrenciler, beraberlerinde götürdükleri kitap, defter, kalem ve haritaları kardeş köy okulu öğrencilerine verdiler. Kardeş köy okulu projesi kapsamında, şehirlî çocuklar köyleri tanıyıp köydeki öğrencilerin hangi şartlarda öğretim yaptıklarını yerinde görme fırsatı buldular.²¹⁹

Göçün doğal bir sonucu olarak, 1970'lerin sonuna doğru Yakuplu'da da gecekondu tipi yapılaşma başlamıştı. Yakuplu köyünün uzantısı olarak, Haramidere Koruluğu'nu geçtikten sonraki yamaca kondurulan evlerin sayısı gittikçe artmıştı. Bu gecekondularda oturanlar çocuklarını 5 kilometre ötedeki Yakuplu Köyü İlkokulu'na gönderiyorlar, çocuklar da okula ulaşmak için E-5 karayolunu geçmek zorunda kalıyorlardı.

1977'de kondu sakinleri, öğretmen Mehmet Topsakal'ın önderliğinde tek gözlü bir bina inşa ederek, çocuklarına okul yapmışlar. Ancak her geçen yıl artan gecekondu sayısına paralel şekilde öğrenci sayısı da artmıştı. 1985-1986 öğretim yılına girerken 85'i kız, 90'ı erkek 175 öğrenci mevcuduna ulaşılmıştı. Ancak bu kadar öğrenciye tek derslikte eğitim vermek imkansızdı. Bunun üzerine, zor şartlar altında Mehmet Topsakal'ın gayretleriyle bir derslik daha ilave edildi. Yakuplu 2 diye nitelendirilen bu bölgede 1986 yılında, iki öğretmen

²¹⁸ BOA, DH.ŞFR. 41/252.

²¹⁹ Cumhuriyet, 20.04.1961, s. 7.

çift tedrisat yapıp günde 10 saat derse girerek 180 öğrencinin eğitimine yetişmeye çalışıyorlardı. Bir öğretmen daha istiyorlardı.²²⁰

Yasadışı Yapılaşma ve Heyelan Tehlikesi

Gürpınar'ın toprağı killi ve kumlu olduğu için, uygun olmayan yerlere yapılan binalar kayma tehlikesi yaşıyordu. Özellikle Gürpınar sırtlarında bu tehlike sözkonusuydu. 1980'li yıllarda henüz daha bir köy iken, heyelanların önlenmesi için istinat duvarları yapılmıştı. Ancak izinsiz yapılan çok katlı binalarda, toprak kayması sebebiyle çatlamlar oluşmuştu. İmar açısından o dönem Büyükçekmece Belediyesi yerine İmar ve İskan Bakanlığı'na bağlı olan bölgede ancak 2 katlı binaların yapımına izin veriliyordu. Ne var ki, belediyenin yetkisiz olması sebebiyle çok katlı kaçak yapılaşmanın da önü alınamıyordu. 7 Temmuz 1985 tarihli Milliyet gazetesinde yayınlanan habere göre, “Heyelan bölgesi olan Büyükçekmece yakınlarındaki Gürpınar köyünde sekiz-dokuz katlı apartmanlarda başlayan çatlamları önlemek amacıyla yapılan istinat duvarlarının hepsi çöktü. En çok 2 katlı bina yapılmasına izin verilmesine rağmen, Gürpınar'daki kayma bölgesinde yapılabildiği kadar kat çıkılıyor.”²²¹

1989 seçimlerinde Gürpınar'a belediye başkanı seçilen Mustafa Göçkücü, bu sorunla yakından ilgilenip heyelan bölgesi olan yerlerde daha sıkı tedbirler alınması için çalıştı. Göçkücü, İller Bankası'nın yaptırdığı jeolojik haritalarda, bazı alanların heyelan bölgesi olarak gözüktüğüne işaret ederek, bu alanlara yapılan villalarda heyelan belirtilerinin, yani çatlamlar oluşmaya başladığını söylüyordu.²²² Bölgenin heyelan araştırmasıyla ilgili görüşlerini açıklayan Prof. Dr. Ahmet Ercan ise, bu araştırmada jeolojik, jeofizik, jeomekanik ve jeomorfolojik yöntemlerin aynı anda kullanıldığını, bu nedenle Türkiye'de ilk kez yapıldığını söylüyordu. Ercan, bu araştırmaya göre E-6 devlet karayolunun güneyinde kalan Esenyurt, Firuzköy, Soğuksu, Avcılar, Gürpınar, Yakuplu, Kavaklı, Kıraç ve Azatlı'nın aktif ve potansiyel heyelan tehlikesi içerdiğine işaret ediyordu.²²³ Heyelan tehlikesi, Beylikdüzü'nün Gürpınar ve Yakuplu bölgesi için henüz geçmiş değildi. Çünkü bölgede inşaat yapan müteahhitler, kumlu bir zemin üzerinde değil de sağlam bir zemine inşaat yapıyorlarmış gibi hareket ediyorlardı. Dolayısıyla “toplulu konut üreten kooperatiflerin üniversitelere hazırlattırılan bilimsel raporlara uygun inşaat yapmaması, milyarlarca liralık

²²⁰ Cumhuriyet, 03.01.1986, s. 2.

²²¹ Milliyet, 07.07.1985, s. 3.

²²² Milliyet, 18.07.1989, s. 2.

²²³ Milliyet, 28.07.1991, s. 12.

zarara neden oluyordu.” Bu sebepten meydana gelen toprak kayması sonucu, Beylikdüzü’nde çok sayıda bina hasar görmüş, hasar gören binalardan bazılarının yıkımına başlanmıştı. Ancak zemin bozukluğu Beylikdüzü’nün tamamını kapsamıyor, kaygan zemin daha çok Gürpınar ve Yakuplu bölgelerinde görülüyordu. O dönem zemin kaymaları sebebiyle uğranılan hasarın üç temel nedeni vardı: “Binaların zemine uygun inşa edilmemesi, en büyük etken. Raporlar, 0-3 metre arasında toprağın dayanıksız olduğunu ortaya çıkarıyor. Radyejeneral dediğimiz temel sistemin uygulanması gerektiği halde inşaatlar, sağlam bir zemin varmış gibi inşa edilmiş. Bununla birlikte dranejen (şişme) çalışmasının yapılmayışı, toprakta 3 metreden itibaren mevcut bulunan kil tabakasının kış aylarında yağışın etkisiyle doyarak şişmesine neden olmuş. Bu temele uygun olmayan bina üstten toprağı zorlayınca da kayma gerçekleşmiş.”²²⁴

Yetersiz Memurla Denetim

1990’lı yılların ortalarında Yakuplu ortak eğlence ve kooperatif cenneti olarak nitelendiriliyordu. 1994 yılında belde belediyesi olan Yakuplu’da, 1300 hektar alan ve 11 bin nüfus, 5 zabıta memuruyla denetlenerek, kaçak ve izinsiz yapılaşmanın önüne geçilmeye çalışılıyordu. Belediye memurlarının tamamının sayısı ise başkan ile birlikte 6 kişiydi.²²⁵

1994’te belde belediyesi olan Yakuplu ve Kavaklı belediyeleri, hem maddi açıdan hem de insan kaynakları bakımından yetersiz imkanlara sahipti. Çöpler bile toplu konut alanlarının içinde kalan eski çöp alanlarına dökülüyor, insanlar çöple içiçe yaşamak zorunda kalıyordu.²²⁶

19- BEYLİKDÜZÜ’NÜN PAYLAŞILAMAYAN KÖYLERİ

1990’lı yıllarda hızlı şehirleşmeye paralel şekilde bölgede köy olmaktan çıkıp yapılaşmaya başladı. Artık araziler, tarım yapılan araziler değil, konut yapılan arsalarla dönüşmekteydi. Bu durum ise belediyeler için harç gibi vergiler sebebiyle ilave gelir demektir. Bu yüzden de belde belediyesi olan Gürpınar dışındaki Yakuplu ve Kavaklı bölgedeki ilçe belediyeler arasında tartışma konusu olmuştu. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Küçükçekmece Belediyesi’nin mücavir alanında kalan ve aralarında Kavaklı ile Yakuplu’nun da bulunduğu beş köyü Büyükçekmece Belediyesi’ne vermişti. Küçükçekmece Belediyesi ise yapılan işleme itiraz edip mahkeme müracaat etmiş ve bu köylerin kendisine bağlanmasını istemişti.

²²⁴ Cumhuriyet, 22.08.1996, s. 20.

²²⁵ Milliyet, 14.10.1996, s. 3.

²²⁶ Milliyet, 24.11.1997, s. 5.

Nihayetinde İstanbul Üçüncü İdare Mahkemesi, itirazı reddetti ve 1991 yılı itibariyle Yakuplu ve Kavaklı köyleri, Büyükçekmece Belediyesi'ne bağlı olmaya devam etti.²²⁷ Küçükçekmece Belediyesi'nden sonra Esenyurt Belediyesi de Kavaklı, Yakuplu, Çakmaklı, Kıraç ve Hoşdere köylerinin kendisine verilmesini istiyordu. Köy niteliğini yitiren, artık tarım yapılmayan ve imara açılan köyler, aslında bu belediyeler için büyük gelir kapısıydı. 1992 yılı itibariyle belediyeler, bu köylerden ifraz, ruhsat ve yapı harcı adı altında 200 milyar lira gelir elde edeceklerini tahmin ediyorlardı. Bu nedenden dolayı da Yakuplu ve Kavaklı'nın da dahil olduğu bu beş köyün idaresi yıllardır belediyeden belediye dolaştı. Önce Büyükşehir Belediyesi, sonra Bakırköy, Küçükçekmece, Büyükçekmece'de kalan köyler, son olarak Esenyurt'ta kalmıştı. Şimdi de Esenyurt ve Büyükçekmece belediyeleri çekişiyordu.

Kavaklı, Yakuplu, Çakmaklı, Kıraç ve Hoşdere köyleri üzerinde idari olarak söz sahibi olan İstanbul Büyükşehir Belediyesi idi. Bedrettin Dalan'ın başkanlığı döneminde Dalan, bu 5 köy üzerindeki tasarrufunu Bakırköy Belediyesi'ne devretti. 26 Mart 1989 Yerel Seçimlerinden sonra Bakırköy Belediyesi, kendisinden ayrılarak kurulan Küçükçekmece Belediyesi'ne bu köyleri devretti. Ancak bu sırada devreye giren Büyükçekmece Belediyesi, köylerin aslında kendi hakkı olduğunu ileri sürdü. 24 Nisan 1989 tarihinde toplanan Büyükçekmece Belediye Meclisi, bu beş köyü kendine bağlamıştı. Belediyenin bu kararını da İstanbul İl İdare Kurulu, 29 Mayıs 1989 tarihinde onaylayarak, Bayındırlık ve İskan Bakanlığına bildirmişti. Bakanlık da bu kararı onamıştı. Bunun üzerine İstanbul Büyükşehir Belediyesi, köylerin elinden alınmaması için yargıya müracaat etti. Ancak Büyükşehir Belediyesi'nin, İdare Mahkemesi'ne yaptığı başvuru reddedildi. Böylece Kavaklı ve Yakuplu'nun da bulunduğu 5 köy Büyükçekmece Belediyesi'nde kaldı. Bu aşamadan sonra Esenyurt Belediyesi de devreye girerek, bu beş köyden Kıraç ve Hoşdere köylerinin kendisine bağlanması için Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'na müracaat etti. Bakanlık, bu müracaatı olumlu karşıladı ve Kıraç ile Hoşdere köylerini Esenyurt Belediyesi'ne, Yakuplu ve Kavaklı köylerini de Gürpınar Belediyesi'ne bağladı.²²⁸

20- BEYLİKDÜZÜ İLÇE OLUYOR

Şehirler genel olarak iki şekilde meydana gelirler. Birincisi, Türkiye'de ve diğer ülkelerde çok sayıda örneği olduğu gibi eski şehirlerin kurulduğu yerlerden gelişerek büyürler; devamında birçoğu sanayi şehirleri haline gelirler. İkincisi de Karabük, Batman,

²²⁷ Milliyet, 27.01.1988, s. 3.

²²⁸ Milliyet, 31.03.1992, s. 3 ve 18.

Seydişehir örneklerinde olduğu gibi sanayi nedeniyle köyden gelişerek şehir halini alırlar.²²⁹ Birinci nitelikteki şehirler, büyüyüp gelişmeleri sırasında çevrelerinde kendilerine ait yeni yerleşim alanları oluştururlar ya da eski küçük yerleşim yerleriyle bütünleşerek onları içlerine katarlar. İşte Beylikdüzü ilçesinin oluşumu, bu tür bir şehirselleşimin sonucudur.

Beylikdüzü, TBMM’nde 6 Mart 2008 yılında kabul edilen ve Resmi Gazete’nin 26824 numaralı mükerrer sayısında yayınlanan 5747 Sayılı “Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçerisinde İlçe Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” ile tesis edildi. Kanunun ilçe kurulmasını belirleyen 1. maddesinin 20. fıkrasında Beylikdüzü ilçesinin kurulmasına ilişkin olarak, “Gürpınar ve Yakuplu ilk kademe belediyelerinin tüzel kişilikleri kaldırılarak ekli (18) sayılı listede adları yazılı mahalleler ile mahalle kısımları Beylikdüzü İlk Kademe Belediyesine katılmıştır. Ekli (18) sayılı listede adları yazılı mahalleler merkez olmak üzere İstanbul İlinde Beylikdüzü” kurulacağı karara bağlanıyordu. 18 Sayılı listede ise Beylikdüzü ilk kademe belediyesine bağlı “Büyükşehir, Cumhuriyet, Sahil, Barış, Kavaklı” mahalleleri ile Gürpınar ilk kademe belediyesine bağlı “Adnan Kahveci, Dereağzı, Merkez” mahalleleri ve Yakuplu ilk kademe belediyesine bağlı “Marmara, Merkez” mahallelerinin yeni ilçenin mahallelerini oluşturacağı ifade ediliyordu.²³⁰

Böylece Beylikdüzü, 2008 yılında İstanbul’un Batı kesiminde, Marmara Denizi sahilinde, Avrupa yakası bölümünde Küçükçekmece Gölü ile Büyükçekmece Koyu arasında yer alan bölgede, ilçe olarak kuruldu. Aynı tarihte kurulan 5 ilçeden biri olan Beylikdüzü, ilçe olduğunda 186.784 nüfusa ve 10 mahalleye sahipti. Daha evvel Büyükçekmece ilçe sınırları içinde bulunan Beylikdüzü (Kavaklı), Gürpınar ve Yakuplu belde belediyelerin bazı mahallelerinin birleştirilmesiyle oluşturulan Beylikdüzü ilçesine, Yakuplu Belediyesi sınırlarına dahil Güzelyurt ve Merkez OSB Mahalleleri ve Gürpınar Belediyesi sınırlarındaki Pınarteppe Mahallesi dahil edilmemişti. Bunlardan Pınarteppe, Büyükçekmece ilçesine; Güzelyurt ve Merkez OSB Mahalleleri ise Esenyurt ilçesine verildi. Bu mahallelerin Beylikdüzü ilçesi sınırları dışında kalmasıyla 22.891 kişi de diğer ilçe nüfuslarına katılmıştı.²³¹

Civar ilçelerin yoğunluğuna rağmen Beylikdüzü, eski devirlerden kalma sakinliğini günümüzde de korumayı başaran nadir ilçelerden biri. İlçenin güneyinde Marmara Denizi bulunurken, Batı kesiminde Büyükçekmece Koyu ile Büyükçekmece ilçesi yer alır. Doğu’da

²²⁹ Meryem Hayır, “Büyük Kentlerde Kentin Merkezinden Etrafına Ola Göç Süreci-İstanbul Beylikdüzü Örneği”, Akademik İncelemeler, C. IV, Sayı 1, 2009, s. 36.

²³⁰ Resmi Gazete, Sayı 26824, 22 Mart 2008.

²³¹ Hayır, a.g.m., s. 39.

Avcılar sınırında ise gümrüğü, limanları ve elektrik santraliyle öne çıkan Haramidere bulunurken, kuzeyde ise Esenyurt yer alır ve iki ilçeyi E-5 Karayolu ayırır.

İstanbul'un periferisinde kurulan Beylikdüzü'ne giden nüfus, daha çok İstanbul'un merkezinden geliyordu. Düşünülenin tersine İstanbul dışında gelen göçlerin hedefleri ise çoğunlukla Zeytinburnu, Bağcılar, Yenibosna gibi bölgeler olurken, buradaki nüfus da Beylikdüzü gibi yeni yerleşim yerlerini tercih ediyordu. Bir anlamda nöbetleşe göç gerçekleşiyor, daha önce gelen nüfus, yerlerini yeni gelenlere terk ederek, Beylikdüzü gibi daha çok yaşanılabilir bölgeleri tercih ediyordu.²³²

21- FİLMLERDE BEYLİKDÜZÜ

Cem Yılmaz'ın Kaçtığı, Jackie Chan'in Kovaladığı Topraklar

Ali Murat Güven / Sinema Tarihcisi

Tarihçiler tarafından “şehirlerin anası” olarak tanımlanan İstanbul'da bazı ilçeler var ki, bunlar İstanbul'un ta ilk kuruluşundan bu yana çekirdeğinde, en merkezî halkasında yer aldıklarından ötürü, şehre günümüzdeki o “gözde uluslararası turistik destinasyon” kimliğini kazandıran hemen bütün önemli tarihsel yapı ve kalıntılar da yine bu kadim ilçelerin sınırları içinde yer alıyor. (Kendisine sonradan bağlanan Eminönü ile birlikte) Fatih, Beyoğlu ve Üsküdar, İstanbul'un köklü tarihsel mirasından aslan payını alan üç büyük ilçemiz...

Durum böyle olunca, gerekse yerli, gerekse yabancı sinema ve televizyon ekiplerinin film çekmek için akın ettikleri öncelikli mekânlar da doğaldır ki yine bu ilçelerde bulunuyor. Ancak, yine aynı İstanbul'da, tarihsel mirasın kentin göbeğinde kümelenmesinden dolayı yılgınlığa kapılmayıp, kendi topraklarında bulunan tarihsel ve doğal güzellikleri inatla araştırıp tek tek gün ışığına çıkartma ve böylelikle sözü edilen o “vitrin ilçe” konumuna yükselme yarışına gecikmeli biçimde dahil olup da sonradan atağa kalkmayı başaran görece yeni bazı ilçeler var ki Beylikdüzü bunların en başında gelmekte...

İstanbul'un, kangren bir gecekondulaşmanın ta ilk kuruluş yıllarından bu yana tutunma şansı bulamadığı sayılı ilçelerinden biri olan Beylikdüzü, bünyesinde yüzbinlerce insanın çağdaş yaşamın gereksinimlerine uygun bir şekilde ikamet ettiği birbirinden zarif uydu kentleri, Uzak Asya ya da Batı'daki fütüristik tasarımlı kentlerdekinden hiçbir farkı bulunmayan göz alıcı alışveriş ve ticaret merkezleri, pırıl pırıl otoyolları, masmavi, temiz bir

²³² Hayır, a.g.m., s. 39

denizi kucaklayan bakımlı sahil şeridi ve en önemlisi de yüzde 40'ından fazlası üniversite mezunu olan iyi eğitilmiş, güler yüzlü, dost canlısı insanlarıyla sinema-televizyon endüstrisinin yeni yapımlarını kucaklamaya nicedir hazır bir durumda bekliyor.

Zaten son yıllarda ilçede bu yönde gözle görülür bir kıpırdanma da söz konusu... Çalışabilmek için abartılı bir kamuoyu ilgisinin orta yerinde kalıp her dakika bununla boğuşmayacakları, altyapı-üstyapı sorunları kökten çözülmüş, makûl ücretlerle ürün ve hizmet alınabilen, çalışmalarının her ânında kültür ve sanatın önemini farkında bir yerel yönetimin içten desteğini yanlarında bulabilecekleri rahat çekim mekânları arayan dizi yapımcıları, son birkaç yıldır Beylikdüzü'nü, çağdaş kentli yüzünün yanısıra tarihsel ve turistik güzellikleriyle de keşfetmiş durumdadır... Bu yüzdendir ki ilçe özellikle 2010'dan sonra bir düzineyi aşkın dizi ve filme plato oluşturdu. Bunlardan sonuncusu, halen Star TV'de yayımlanan ve büyük bir hayran kitlesine sahip olan "Kiralık Aşk"... Başrollerini genç kuşağın iki sempatik oyuncusu, Elçin Sangu ve Barış Arduç'un paylaştıkları bu romantik komedi, 2015 yılı başlarından beri Beylikdüzü'nde, Megakent ve civarında çekiliyor.

Daha öncesinde, Türk televizyonculuk tarihinin fenomen dizilerinden "Kurtlar Vadisi"nin yolu da pek çok kez Beylikdüzü'ne düşmüştü.

Ancak, kabul etmek gerekir ki Beylikdüzü'nün bir film platosu olarak görkemini ve değerini ilk keşfeden kişi, yerli bir sinemacı değil, günümüzde bütün dünyanın tanıyıp hayranlık beslediği uluslararası bir yıldız olmuştur. Dövüş sanatlarıyla komediyi harmanlayan büyük gişe filmlerinin ustası Jackie Chan, 2001 yılında, o dönemdeki yeni filmi "Tesadüfi Ajan"ın (Accidental Spy) çekimleri için İstanbul'da mekân arayışlarını sürdürürken, şehrin "suriçi" olarak tanımlanan bölümünün, yani eski şehrin sinema açısından son derece dekoratif olmakla birlikte, olağanüstü kalabalık bir taşıt trafiğine ve nüfus yoğunluğuna ev sahipliği yaptığını görüp üzülmüş, neredeyse İstanbul çekimlerinin önemli bir bölümünü Bulgaristan'a kaydırma kararı almıştı. Tam da o sırada, Chan ustanın imdadına Beylikdüzü yetişecekti. İstanbul'un periferisinde kalan, gözden ırak bu ilçede de her türlü konforuyla "küçük bir İstanbul"un yaşandığını gören Chan, filminin neredeyse bütün bir final bölümünü oluşturan çekimleri Beylikdüzü'nde gerçekleştirerek hem bunaltıcı bir iş yükünden, hem de milyonlarca dolarlık ekstra maliyetten kurtulmuştu. Hattâ, yabancı bir sinemacının İstanbul gibi bir ummanda, onca keşif gezisinden sonra Beylikdüzü'nde karar kılması, o günlerde şehrin ezbere bilinen noktalarında çalışmayı alışkanlık hâline getirmiş pek çok yerli sinema ve televizyon yapımcısını da bir hayli şaşırtacaktı.

Ancak, Jackie Chan'ın bu erken keşfinin değerini ülke içinden fark eden ve Beylikdüzü'nü o dönemdeki yeni çalışmasına mekân olarak değilse bile tarihsel kimliğiyle cömertçe yansıtan biri vardı ki o ulusal değerimizi de artık tıpkı Uzakdoğulu dövüş ustası Chan gibi artık bütün dünya tanımakta...

Cem Yılmaz'dan söz ediyoruz sizlere; gencecik bir stand-up komedyeni olarak adım attığı sahnelerden sinemaya uzanan ve orada da komediden drama her türde yetkin bir oyuncu-senarist-yönetmen olduğunu cümle âleme kanıtlayan Sevgili Yılmaz, aileden Beylikdüzülü bir sanatçı olarak, 2004 tarihli kült filmi “Gora”da ata toprağına bolca selam çakmıştı.

Gerçekleştirilmesine Lozan Antlaşması'nda karar verilen Rum-Türk nüfus mübadelesi 1924 yılında başlayınca, Osmanlı'nın son döneminde Anarşa olarak anılan yörenin yüzlerce yıllık etnik kimliği de hızlı bir dönüşüme uğradı ve buradan Yunanistan'a gönderilen göçmenlerin yerini, Yunanistan'dan getirilen Müslüman-Türk göçmenler doldurdu. İşte, değerli oyuncu, senarist ve yönetmenimiz Cem Yılmaz'ın Anarşa ile bağlantısı da bu noktadan itibaren başlamış oluyordu.

Anne tarafından dedesi ve daha bir çok akrabası Anarşalı bir Lozan mübadili olan Yılmaz, içinde doğup büyüdüğü göçmen kültürüne bir saygı duruşu olacak şekilde, 2004 yılında gösterime girdiğinde o dönemin izleyici rekorlarını kıran ünlü filmi “G.O.R.A.”da yöreye pek çok atıfta bulunacaktı.

“G.O.R.A.”nın kalabalık oyuncu kadrosunda yer alan oyuncuların Özge Özberk, filmde Prenses Ceku'yu canlandırmaktadır. “Ceku”, Yılmaz'ın anneannesi Hatice Hanım'ın ve diğer bütün Hatice'lerin Gürpınar göçmen ahalisi içindeki kısaltılmış karşılığıdır.

Aynı şekilde, yine İdil Fırat'ın canlandığı “Mulu” ile Seyfi Timur'un canlandığı “Enverina” karakterlerinin adlarının Yılmaz'ın halası ve amcasına ait olduğu bilinmektedir.

Cezmi Baskın ile özdeşleşen “Amir Tocha” karakterinin “Tocha”sı da yine aynı yöreden bir başka erkek adı kısaltmasıdır.

Yılmaz, ata topraklarına en dolaysız selamı ise bu filmde “Rendroy” karakterini canlandıran Erdal Tosun üzerinden vermektedir. Tosun, filmin bir sahnesinde, kendisinin de geldiği gezegen olan Anarşa hakkında şöyle der: “Anarşalılar asla yalan söylemez!”

Şimdilik, ancak kısa bir yazının konusunu oluşturabilen Sinema-TV ve Beylikdüzü ilişkileri, inanıyoruz ki beyazperdenin ustaları bu ilçemizin tarihî, doğal ve kültürel

güzelliklerini keşfettikçe, gelecek yıllarda sinema üzerine yazılmış inceleme-araştırma kitaplarını dolduracak boyutlara ulaşacaktır.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

- BOA (Başbakanlık Osmanlı Arşivleri), AMKT.DV. 203/87.
- BOA, A.MKT.UM. 529/1.
- BOA, BEO. 142/10613-1.
- BOA, BEO. 143/10654
- BOA, BEO. 166/12450.
- BOA, BEO. 3085/231344.
- BOA, C.ADL. 41/2495.
- BOA, C.DH. 197/9813.
- BOA, C.EV. 622/31358.
- BOA, C.SM. 27/1382.
- BOA, C.ZB. 90/4461.
- BOA, D.BŞM.MHF.d. nr. 12833.
- BOA, D.H.MKT. 1839/22.
- BOA, D.H.MKT. 1848 /21.
- BOA, D.H.MKT. 1849/124.
- BOA, D.H.MKT. 1876/22.
- BOA, D.H.MKT. 1899/80.
- BOA, D.H.MKT-1883/61.
- BOA, DH. MKT. 1239/22.
- BOA, DH. MKT. 2036/73
- BOA, DH. MKT. 2139/62
- BOA, DH. MKT. 691/63.
- BOA, DH.EUM.AYŞ. 45/36.

- BOA, DH.EUM.AYŞ. 45/53.
- BOA, DH.EUM.AYŞ. 24/18.
- BOA, DH.İ.UM. 89/9.
- BOA, DH.İ.UM.EK. 29/86.
- BOA, DH.İD. 94/1.
- BOA, DH.İ.UM. 59/2.
- BOA, DH.MKT. 1181/40.
- BOA, DH.MKT. 1239/22.
- BOA, DH.MKT. 1520/95.
- BOA, DH.MKT. 1620/47.
- BOA, DH.MKT. 1655/87.
- BOA, DH.MKT. 1675/27.
- BOA, DH.MKT. 1703/87.
- BOA, DH.MKT. 1813/102.
- BOA, DH.MKT. 2152/83.
- BOA, DH.MKT. 2364/19-1.
- BOA, DH.MKT. 2406/132.
- BOA, DH.MKT. 45/26.
- BOA, DH.MKT. 837/33.
- BOA, DH.MKT.700/26
- BOA, DH.ŞFR. 41/252.
- BOA, DH.ŞFR. 633/80.
- BOA, DH.MKT, 2322/81.
- BOA, DK..MKT. 1674/55.
- BOA, HAT. 1543/58.

- BOA, HR.MKT. 73/96.
- BOA, İ.MVL. 541/24297.
- BOA, KK.d. nr. 6323.
- BOA, ML.MSF.d. nr. 345.
- BOA, ML.VRD.TMT.d. nr. 6752.
- BOA, MVL. 1013/45.
- BOA, MVL. 535/4
- BOA, ŞD. 2859/10.
- BOA, Y.PRK.ASK. 146/23.

Gazete ve Dergiler

- Milliyet
- Cumhuriyet
- Resmi Gazete

Kaynak Eser ve İncelemeler

- A Greek and English Lexicon, Clarendon Press, Oxford, 1940
- Abdullah İlgazi, Necati Aksanyar, Mustafa Bıyıklı, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi, Savaş Yayınevi, Ankara 2011.
- Ahmet Tabakoğlu, “Tekâlif”, DİA, C. 40, İstanbul, s. 336.
- Bahaeddin Yediyıldız, “Osmanlı Toplumu”, Osmanlı Devleti Tarihi II (Edt. Ekmeleddin İhsanoğlu), İstanbul 1999, s. 479.
- Barış Demirtaş, Lozan Mübadele Sözleşmesinin Etkileri ve Sonuçları Üzerine Bir

Araştırma, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans tezi, Bursa 2008.

- Bulgaristan'dan Türk Göçleri, Devlet Planlama Teşkilatı Sosyal Planlama Başkanlığı, Ankara, 1990.
- Cyril Mango, The Triumphal Way of Constantinople and the Golden Gate, Dumberton Oaks Papers.
- Eda Özcan "Ahali Mübadelesi Ve Yardımların İstanbul Örneği", ÇTTAD, IX/20-21, (2010/Bahar-Güz), s. 69.
- Ertan Gökmen, "XIX. Yüzyıl Ortalarında Alaşehir'de Tarım ve Hayvancılık", Akademik Bakış, Cilt 3, Sayı 6, Yaz 2010, s. 228.
- Filiz Çolak, "Bulgaristan Türklerinin Türkiye'ye Göç Hareketi 1950-1951)", Tarih Okulu, Sayı XIV, s. 134-135.
- Hüseyin Muşmal, "XIX. Yüzyılın Ortalarında Çumra'nın Sosyo-Ekonomik Görüntüsü (10353 Numaralı Temettuat Defterine Göre)", Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Sayı: 24, Konya 2008, s. 259-260.
- İbrahim Erdal, Türkiye ile Yunanistan Arasında Mübadele Meselesi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora tezi, Ankara 2006.
- M. Zeki Pakalın, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, III, İstanbul 1993.
- Mehmed Ali, Türkiye Sıhhiye-i İçtimaî Coğrafyası Çatalca Vilayeti, TC Sıhhiye ve Muavenet-i İçtimaiye Vekaleti Neşriyatı, İstanbul, 1925.
- Mehmed Süreyya, Sicill-i Osmani, Cilt V, Tarih Vakfı Yurt Yayını, İstanbul 2003.
- Mehmed Süreyya, Sicill-i Osmani, Cilt VI, Tarih Vakfı Yurt Yayını, İstanbul 2003.
- Meryem Hayır, "Büyük Kentlerde Kentin Merkezinden Etrafına Ola Göç Süreci- İstanbul Beylikdüzü Örneği", Akademik İncelemeler, C. IV, Sayı 1, 2009, s. 36.
- Mesut Çapa, "Yunanistan'dan Gelen Göçmenlerin İskânı", Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, Sayı: 5 Yayın Tarihi: 1990, s. 54.
- Mine Soysal, Kentler Kenti İstanbul, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, ty.
- Musa Çadırcı, Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı, TTK yay., Ankara 1997.

- Mübahat S. Kütükoğlu, “Osmanlı İktisadi Yapısı”, Osmanlı Devleti Tarihi c. II, Ed. Ekmeleddin İhsanoğlu, İstanbul, 1999.
- Nurgül Bozkurt, "XIX. Yüzyılın Ortalarında Bolatlı-Dazkırı'nın Sosyo-Ekonomik Yapısı (7695 Numaralı Temettuat Defterine Göre)", History Studies, Volume 3/2 2011, s. 43.
- Orhan Deligöz, Osmanlı Ziraat ve Ticaret Gazetesi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2008.
- Osman Nuri Ergin, Mecelle-i Umûr-ı Belediye, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları, C.2, İstanbul, 1995.
- Reşad Ekrem Koçu, İstanbul Ansiklopedisi, C. VI, İstanbul, 1963.
- Rifat Gökçen, İlçeleriyle İstanbul ve Marmara Bölgesi, Özyürek Yayınları, 1987, İstanbul.
- Semavi Eyice, “Babüssaade”, DİA, C. 4, 1991, İstanbul, ss. 408-409.
- Şükriye Pınar Yavuztürk, Temettuat Defterlerine Göre Beykoz Kazasının Sosyo-Ekonomik Durumu, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006.
- Tahsin Özcan, “Ömer Lütfi Paşa”, DİA C. 34, 2007, İstanbul, ss. 74-76.
- TC Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü 15 Ekim 1970 Genel Nüfus Sayımı, DİE Matbaası, Ankara, 1973.
- TC Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü 23 Ekim 1960 Genel Nüfus Sayımı, DİE Matbaası, Ankara, 1963.
- TC Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü 24 Ekim 1965 Genel Nüfus Sayımı, DİE Matbaası, Ankara, 1968.
- TC Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü 26 Ekim 1975 Genel Nüfus Sayımı, DİE Matbaası, Ankara, 1977.
- TC Başbakanlık İstatistik Genel Direktörlüğü, 20 İlk Teşrin 1935 Genel Nüfus Sayımı, Köyler Nüfusu, Neşriyat Sayısı 75, C. 59, Hüsnü Tabiat Yayınları, İstanbul, 1937.
- TC Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü 20 İlk Teşrin 1940 Genel Nüfus Sayımı.
- TC Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü 22 Ekim 1950 Umumi Nüfus Sayımı,

Ankara, 1954.

- The Byzantine Road System in Eastern Thrace: Some Remarks, Andreas Kuelzer, 4th International Symposium on Thracian Studies, Byzantine Thrace Evidence and Remains.
- The International Journal of Nautical Archaeology, vol.43,I.
- The Penguin Dictionary, 2nd edition, Alkım Yayınları
- Ülkü Algın, Bölgemiz Marmara İstanbul ve İlçeleri, Birsen Yayınevi, 1990, İstanbul.
- Ülkü Altındağ, “Darüssaade”, DİA, C. 9, İstanbul, 1994.
- Vedat Eldem, Osmanlı İmparatorluğu'nun İktisadi Şartları Hakkında Bir Tetkik, Ankara 1994.

Web sayfaları

- https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_cities_of_Thrace adresine 31.01.2016 tarihli erişim.
- http://www.mubadele.org/arastirma_kemalari3.htm
- <http://hulusiustun3.blogcu.com/beylikduzu-nde-gecmisin-izlerini-aramak/11610755>